

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Unge fællesskaber

Mellem selvfølgelighed og vedligeholdelse

Bruselius-Jensen, Maria; Sørensen, Niels Ulrik

Publication date:
2017

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Bruselius-Jensen, M., & Sørensen, N. U. (2017). *Unge fællesskaber: Mellem selvfølgelighed og vedligeholdelse*. (1 udg.) Aalborg Universitetsforlag.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Maria Bruselius-Jensen og Niels Ulrik Sørensen

Unge Fællesskaber

– mellem selvfølghed
og vedligeholdelse

AALBORG UNIVERSITETSFORLAG

UNGES FÆLLESSKABER

– mellem selvfølghed og vedligeholdelse

Af Maria Bruselius-Jensen og Niels Ulrik Sørensen

1. elektroniske udgave

© Forfatterne og Aalborg Universitetsforlag, 2017

Forside og grafisk tilrettelæggelse: Connie Thejll Jakobsen

ISBN (online): 978-87-7112-635-8

Udgivet af:

Aalborg Universitetsforlag

Skjernvej 4A, 2. sal

9220 Aalborg Ø

T: 99407140

aauf@forlag.aau.dk

forlag.aau.dk

Bogen er udgivet med støtte fra Dansk Ungdoms Fællesråd

INDHOLD

FORORD	7
---------------	----------

DEL 1 INDLEDNING	9
-------------------------	----------

Introduktion	9
Ungdomsliv, individualisering og fællesskaber	10
Nye fællesskabsforståelser – og deres begrænsninger	12
Fællesskaber i en post-traditionel kontekst	13
Undersøgelsens tilgang til fællesskaber	14
Rapportens opbygning	15
Metode	16
Rekruttering	16
Interview og analyse	18

DEL 2 DE UNGES FÆLLESSKABER OG SOCIALE ARENAER	21
---	-----------

At tale med unge om fællesskaber – et følsomt emne	22
Opsamling	24
Familien, kærester og selvskabte familier	24
Rygraden i livet	25
Ikke for langt væk fra familien	27
Ude- eller hjemmeboende	28
Kærester og selvskabte familier	29
Opsamling på familiefællesskaber	31
Fællesskaber i skolen, på studiet eller arbejdspladsen	33
Klassefællesskabet er hårdt arbejde uden garanti	33
Midlertidige eller varige fællesskaber	35

Kumulerede fællesskaber	38
De studiekammerater, man bliver venner med	39
Opsamling på institutionaliserede fællesskaber	40
Fællesskaber, foreninger og fritid	42
Foreningsliv for aktiviteten og fællesskab	42
Tab af fællesskab	44
Nye ankerpunkter for fællesskab og identitet	47
For foreningen, fællesskabet og mig selv	49
Lokalsamfundsfællesskaber	51
Fitnessfællesskaber	53
Opsamling på fritidsfællesskaber	53
Digitale fællesskaber	55
Det glider sammen	56
Fra digitalt til fysisk – og omvendt	58
Holde sig opdateret	59
Opsamling	60
Konklusion på Del 2	62

DEL 3 UNGES ORIENTERINGER MOD FÆLLESSKABER 67

Orientering mod intimitet og bekræftelse	
<i>'Jamen, sammen med hende kan jeg bare være mig selv'</i>	69
Præstationer på nedsat blus	71
Intimitet og aktivitetsbaserede fællesskaber	72
Intimitet og præstationspres	73
Opsamling	73
Orientering mod fest og ungdomskultur:	
<i>'De venner er festvenner, som jeg ser, når der skal ske noget'</i>	75
Opsamling	77
Orientering mod selvudfoldelse og selvinvestering	
<i>'Jeg har bare så meget, jeg gerne vil give'</i>	77
Selvet og sagen	78
At give sig selv helt	79

Opsamling	80
Orientering mod idealer og et bedre samfund	
<i>'Jeg må bare gøre noget for den grønne omstilling'</i>	81
Kirken og fødevarefællesskabet	81
Samfundsforandringer i mindre skala	83
Opsamling	84
Orientering mod arbejde og fremtidsplaner	
<i>'Jeg tænker også, at jeg måske kunne bruge det til noget professionelt'</i>	84
Fra fritid til karriere	85
Forene interesse og karriere	86
Opsamling	87
Orientering mod forpligtelser og kontinuitet	
<i>'Jeg har altid været manden i min familie, sådan er det...'</i>	88
Fællesskabet skal bare fungere	88
At havne i fællesskaber	89
Opsamling	90
Konklusion på Del 3	91
OPSAMLLENDE KONKLUSIONER	97
Rapportens hovedpointer	98
Betydningsfulde fællesskaber – et overblik	99
Tilgange til fællesskaber – seks fællesskabsorienteringer	102
LITTERATUR	105
APPENDIX	109
Opmærksomhedspunkter for foreningslivet	109

FORORD

Vi taler meget om individualiseringen af ungdomslivet, men hvad med unges fællesskaber?

Skolen, fritidsklubben, sportsforeningen og andre velkendte samfundsinstitutioner ser stadig ud til at udgøre en ramme om væsentlige fællesskaber i ungdomslivet. Men samtidig fylder digitale, ungdomskulturelle og selvorganiserede fællesskaber mere og mere.

Vi har imidlertid manglet en forskningsbaseret viden om, hvordan unge oplever og begrebsliggør forskellige former for fællesskaber; hvilken rolle de spiller i ungdomslivet; samt hvad der har betydning for, hvilke fællesskaber unge orienterer sig imod. I denne rapport, der fokuserer på unges fællesskaber, forsøger vi at udfylde en del af dette videnshul.

Center for Ungdomsforskning har haft et årelangt forskningsmæssigt fokus på den ændrede rolle, foreningslivets fællesskaber spiller i ungdomslivet. I forlængelse af dette forskningsmæssige fokus har Center for Ungdomsforskning modtaget en donation fra Dansk Ungdoms Fællesråd til et forskningsprojekt, der sætter spot på unges fællesskaber, og hvor der bl.a. rettes en opmærksomhed mod fællesskaberne i foreningslivet. Denne rapport er en frugt af denne donation, som vi gerne vil takke Dansk Ungdoms Fællesråd for.

Rapporten bygger på kvalitative interviews med unge fra Hillerød Kommune, som hver især har bidraget med deres tid, erfaringer og overvejelser over fællesskaber, der har en betydning for dem og spiller en rolle i deres liv. Vi vil også gerne takke disse unge.

Rapporten er udarbejdet af lektor Maria Bruselius-Jensen og lektor og souschef Niels Ulrik Sørensen fra Center for Ungdomsforskning.

God læselyst.

Maria Bruselius-Jensen, lektor

Niels Ulrik Sørensen, lektor og souschef

Center for Ungdomsforskning,

Institut for Læring og Filosofi

Aalborg Universitet i København, April 2017

DEL 1 INDLEDNING

Introduktion

Ungdomsforskningen har længe været optaget af de konsekvenser, som individualiseringen har for ungdomslivet (Illeris et al. 2009, Woodman & Wyn 2015). Der er imidlertid kommet en fornyet forskningsmæssig interesse for unges fællesskaber (Brinkmann & Jensen 2011). Hvor der i nogle år var en tilbøjelighed til at beskrive individualiseringen som noget, der opløser fællesskaber (Eriksson 2009), har perspektivet ændret sig, således at individualisering og fællesskaber i mindre grad ses som hinandens modsætninger. I stedet betragtes individualiseringen som noget, der ændrer forudsætningen for fællesskaberne (Brinkmann 2011). Spørgsmålet er imidlertid, hvordan forudsætningerne ændres, og hvilke konsekvenser det har for fællesskaberne i ungdomslivet.

Ved første øjekast peger pilen i forskellige retninger. På den ene side ser meget umiddelbart genkendeligt ud. De unge tilbringer stadig en stor del af deres hverdagsliv i skolen, fritidsklubben, sportsforeningen og andre velkendte samfundsinstitutioner. På den anden side ser vi også, at opkomsten af nye digitale og ungdomskulturelle sammenhænge præger fællesskaberne i ungdomslivet. Der er allerede gennemført en række danske forskningsprojekter (ex. Jensen & Brinkmann 2011, Andersen 2012, Jensen 2012, Levinsen & Muusmann 2008), der sætter fokus på fællesskaber i specifikke dele af unges hverdagsliv: skolen, foreningslivet, digitale medier osv. Selvom denne forskning i nogen grad integrerer andre dele af hverdagslivet, mangler der en forskningsbaseret viden, der i bredere forstand afsøger de fællesskaber, de unge indgår i og orienterer sig mod på tværs af hverdagslivet. Der mangler m.a.o. forskning, der løfter blikket fra specifikke arenaer

og anlægger et helhedsperspektiv på fællesskaberne i unges hverdagsliv, med henblik på at forstå, hvordan fællesskaber og ungdomsliv hænger sammen blandt nutidens unge.

I dette forskningsprojekt har vi interviewet 12 unge fra Hillerød om de fællesskaber, der fylder og har betydning i forskellige dele af deres hverdagsliv. Da unges hverdagsliv og fællesskaber varierer med deres alder og livssituation, har vi interviewet 12 unge i forskellige aldersgrupper. Vi har både spurgt til hvert enkelt fællesskab med henblik på at indkredse den betydning, det har for de unge, og til forskelle og ligheder fællesskaberne imellem med henblik på at indkredse tværgående mønstre og variation.

Målet med projektet har været at tegne et billede af den betydning, som unge tillægger fællesskaber i nutidens individualiserede ungdomsliv, og at indkredse de forskellige betydninger, de tillægger forskellige fællesskaber. Center for Ungdomsforskning har haft et årelangt forskningsmæssigt fokus på den ændrede rolle, foreningslivet spiller i ungdomslivet (Nielsen et al. 2004, Sørensen & Hansen 2014). I forlængelse af dette fokus har projektet en særlig opmærksomhed rettet mod den betydning, unge tillægger foreningsbaserede fællesskaber inden for konteksten af alle de fællesskaber, de er en del af i hverdagslivet. Nærværende rapport har derfor et appendix med en række opmærksomhedspunkter specifikt rettet mod foreningslivet. Med henblik på at belyse de unges fællesskaber vil vi kort gøre rede for nogle af de begreber og perspektiver, som ligger til grund for vores undersøgelse.

Ungdomsliv, individualisering og fællesskaber

Vi har allerede kort berørt individualiseringen og dens betydning for ungdomslivet. Kendte sociologer som Anthony Giddens (1994, 1996), Ulrich Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim (1995) samt Zygmunt Bauman (2002) har alle været optaget af individualiseringen som et udviklingstræk, der har fået afgørende betydning for den sociale organisering af nutidens samfund. Individualiseringen betyder i deres optik, at den enkelte i stigende grad tillægges et ansvar for sig selv, sine handlinger, og hvad det fører med sig.

Som følge af individualiseringen forstås identiteten hermed i mindre grad som en skæbne, der er bestemt af den enkeltes køn, klassebaggrund, etnicitet osv. I stedet opleves den i stigende grad som noget, man selv skaber. Individualiseringen rummer derfor stærke frigørende kræfter, men skaber samtidig omfattende ambivalenser, tvivl, usikkerhed og begrænsninger hos den enkelte.

Individualiseringen sætter sine tydelige spor i ungdomslivet (Illeris 2009). Mange unge kæmper med usikkerhed og tvivl om, hvad de skal vælge, og hvordan de skal navigere mellem samfundsmæssige krav og deres egne ønsker og drømme. Valgmulighederne er tilsyneladende mange, hvilket kan være en berusende fornemmelse for nogle unge, men for andre kan det skabe stor frygt for at vælge 'forkert'. For hvad hvis man vælger forkert: Slår ens identitetsprojekt så fejl, og bliver man så 'forkert'? Mange unge har store problemer med at håndtere et stadig større forventningspres og en forestilling om, at alle andre unge klarer valgene og identitetsprojektet uden nævneværdige problemer. De føler, at de skiller sig ud og er unormale, hvis de har problemer med at håndtere ungdomslivet, for alle andres synes at mestre det til perfektion (Katznelson & Sørensen 2015).

På et samfundsmæssigt plan kan individualiseringen endvidere være med til at sløre de forskelle og uligheder i samfundet, der spiller ind på unges muligheder og forudsætninger for at træffe valg og skabe sig selv. Ikke alle unge er lige godt rustede til at klare identitetsprojektet og de mange valgmuligheder, som det individualiserede ungdomsliv byder på. Ungdomsforskere peger således på, at køn, klasse, etnicitet etc. i nye former fortsat er med som mere eller mindre skjulte spillere, og individualiseringsteoretikerne er blevet kritiseret for at mangle svar på, hvordan individualiseringen og disse kategorier virker på hinanden i ungdomslivet (Woodman & Wyn 2015). Disse kategorier, der tidligere betragtedes som grundlæggende principper for samfundets sociale organisering, synes at forsvinde i den blå luft. Tilhørsforhold og fællesskaber fremstår i stedet for som noget, man overvejende selv vælger, og som man – lidt ligesom på Facebook – kan melde sig ind i og ud af, som det passer én (Brinkmann 2011).

Nye fællesskabsforståelser – og deres begrænsninger

Der er dog forskel på, hvordan individualiseringsteoretikerne fremstiller konsekvenserne af dette sociale organiseringsprincip. Bauman (2006) taler eksempelvis om et samfund, hvor man ikke fødes *til* en given identitet, men derimod påtvinges en ansvarlighed for udvikling af sin individuelle identitet som en kontinuerlig livsopgave. Ifølge Bauman er senmodernitetens øgede frihed og individualisering således sket på bekostning af et tab af sikkerhed og fællesskab, og det er en proces præget af segregering, polarisering og ulighed (2002). Mens Bauman ser individualiseringen som modsætning til fællesskabet, lægger Giddens (1996) vægt på opkomsten af udkrystalliseringen af 'rene forhold', dvs. fællesskaber, der ikke er betinget af ydre sociale eller økonomiske forhold, men som udelukkende skabes med henblik på, hvad de implicerede parter kan få ud af fællesskabet. Uden ydre rammer hviler fællesskabet udelukkende på parternes gensidige forpligtelse og deres tilsvarende tillid til modpartens deltagelse. Forpligtelsen i det rene forhold knytter sig ikke mindst til den intimitet, som ifølge Giddens udgør det helt centrale udbytte af forholdet. I forlængelse heraf beskriver Beck & Beck-Gernsheim (1995) en bevægelse væk fra traditionelle roller og faste fællesskaber til et individualiseret tilvalg af de fællesskaber, som giver mening for den enkelte. Selvom Bauman, Giddens og Beck & Beck-Gernsheim således er uenige om konsekvenserne, taler de alle om et samfund præget af fællesskaber, der i stigende grad fremstår flygtige og selvvalgte, og derved lægger de sig i slipstrømmen af en lang række sociologer, der har peget på fællesskabers stadig mere flydende og uforpligtende karakter. Bl.a. tales i den forbindelse om 'neotribale stammer' (van Hauen 2009, Maffesoli 1986), der er en slags urbane stammefællesskaber, der udelukkende baseres på lyst, interesser, personlige ambitioner, og som opløses igen, når deltagerne taber lysten eller interessen.

Panorerer man hen over unges hverdagsliv, er begrænsningerne ved disse perspektiver åbenlyse. Sammen med globaliseringen, kommercialiseringen, digitaliseringen etc., gør individualiseringen givetvis noget ved de unges tilhørsforhold og fællesskaber. Men de unge indgår samtidig i en række sammenhænge og fællesskaber, der hverken fremstår selvvalgte eller flygtige, men som alligevel har afgørende betydning for deres identitet, trivsel

mv. Tænk blot på familien (Jørgensen 2012), men også på de fællesskaber, der er koblet til skole og uddannelse. Heller ikke disse fællesskaber kan lige vælges til og fra efter behov. Som skoleelever eller studerende indgår unge i en arbejdsituation, der er præget af pligt og nødvendighed, men som også danner ramme om fællesskaber, venskaber, splid og forelskelser. De sociale relationer, der skabes i skolen og på uddannelserne, rækker langt ind i unges hverdagsliv (Heggen & Øia 2005, Illeris et al. 2009). Majoriteten af alle danske unge har ligeledes erfaring med foreningsdeltagelse fra barnsben og etablerer også her tilhørsforhold og fællesskaber, der ofte har en varig karakter (Levinsen & Fridberg 2008). Selvom de senere års udvikling af digitale medier åbner for en lang række nye og mere flygtige måder at koble sig til andre mennesker og danne fællesskaber på, kommunikerer de unge overvejende med andre unge, de kender fra deres fysiske hverdagsliv (Nielsen 2016, Jensen 2011).

Fællesskaber i en post-traditionel kontekst

Brinkmann (2011) peger på, at individualiseringen betyder, at unge i dag vokser op under post-traditionelle vilkår, der ingenlunde opløser, men derimod giver fællesskaberne en ny karakter, hvor individet i højere grad er i centrum. Man kan ikke længere læne sig op af en vane, tradition eller forældrenes ønsker, men forventes derimod at skabe sit eget. Mange accepterer eksempelvis unge muslimske pigers ønske om at gå med tørklæde, men kun hvis det er et udtryk for pigens eget valg. Hvis det derimod opfattes som et udtryk for vane, tradition eller forældrenes ønske, betragtes samme handling derimod som undertrykkende og illegitim. Selv deltagelse i fællesskaber, der opfattes som traditionelle, er således underlagt en post-traditionel fordring om at skulle begrundes med afsæt i individet, individuelle valg, præferencer etc.

Hermed lægger Brinkmann op til en forståelse af fællesskaber som noget, der ikke bare er et spørgsmål om at være sammen eller gøre noget sammen med andre mennesker, men i vid udstrækning også handler om de (foranderlige) forestillinger, der knytter sig dertil. Med afsæt i Anderson (2001) taler han således om 'forestillede fællesskaber', dvs. fællesskaber, som ikke

bare er noget, der findes 'derude', men derimod er noget, som bliver til ved, at man oplever og identificerer sig som en del af noget fælles. Denne oplevelse og identifikation stadfæstes ikke bare en gang for alle, men kræver fælles erfaringer, der bliver til gennem løbende samtaler og fortællinger. I den proces får nogle af medlemmerne af fællesskabet udvidet deres handlemuligheder, mens andres indskrænkes, ligesom nogen lemmer ind, og andre lukkes ude. Lave og Wengers (1998) begreb om praksisfællesskaber argumenterer i forlængelse heraf for, at deltagerne i et fællesskab kan bidrage både udvidende og begrænsende i forhold til hinandens muligheder. 'Det fælles' – og hvordan det italesættes og organiseres – er således med til at strukturere deltagerens muligheder og ser således forskelligt ud og får forskellige betydninger for forskellige deltagere i fællesskaberne.

Undersøgelsens tilgang til fællesskaber

Skal man forstå unges fællesskaber, er det i forlængelse heraf afgørende dels at indkredse de erfaringer og fortællinger, unge selv fortæller fællesskaberne frem igennem, dvs. det, de forstår som 'det fælles'; og dels at indkredse de vaner og praksisser, der kobler sig til det fælles i fællesskaberne. For unge i et ungdomsliv præget af individualisering vil det i den forbindelse være væsentligt at have blik for de måder, de sætter sig selv og deres individualitet i spil i forhold til dette fælles, men også at undersøge, hvordan det måtte variere i forhold til forskellige fællesskaber og hos forskellige grupper af unge. I dette forskningsprojekt har vi derfor lagt vægt på at afsøge de unges egne tilgange til og begrebsliggørelser af fællesskaber, der betyder noget for dem i hverdagslivet. Vi har bedt dem fortælle om: hvori det fælles består; hvad det er centreret omkring; hvilken betydning det har for dem; og hvilken betydning de selv har for fællesskabet. Vi har spurgt eksplorativt ind til, hvilke fællesskaber de oplever at være en del af i hverdagslivet, og har på den baggrund udkrystalliseret fire forskellige arenaer, som danner afsæt for forskellige former for fællesskaber. Arenaerne er: 1) Familien, 2) Skole/uddannelse/arbejde, 3) Fritidsliv og 4) Digitale medier. Vi har undersøgt, hvilke særlige træk der kendetegner fællesskaberne på disse fire arenaer, men også hvilke fællestrek der måtte være mellem dem. Ligesom vi har undersøgt forskelle og ligheder i de måder, hvorpå de enkelte unge indgår

i og bruger fællesskaberne. Med udgangspunkt i de unges fortællinger om de unges deltagelse i fællesskaberne har vi identificeret en række fællesskabsorienteringer, som går igen på kryds og tværs af de unges fortællinger om, hvad der præger deres tilgange til fællesskaber på de forskellige arenaer. I det vedhæftede appendix peger vi på nogle opmærksomhedspunkter for foreninger – og andre aktører og institutioner – der ønsker at forstå og styrke unges fællesskaber i forskellige sammenhænge.

Rapportens opbygning

Rapporten består af fire dele:

I rapportens indledende del introducerer vi formålet med forskningsprojektet og de forskningsspørgsmål, der har været ledetråde i forskningsprocessen. Vi introducerer ligeledes de sociologiske og ungdomsforskningsrelaterede perspektiver, der har dannet afsæt for forskningsprojektet. Endelig beskriver vi forskningsdesign og interviewmetode samt giver en kort introduktion til de unge, som har været involveret i forskningsprojektet.

I rapportens anden del zoomer vi ind på de fællesskaber, der betyder noget for de unge i hverdagslivet. Vi udkrystalliserer fire fællesskabsarenaer – familien, skolen/uddannelsen/arbejdet, fritidslivet og digitale platforme – og analyserer de unges fortællinger om de fællesskaber, der gør sig gældende på disse fire arenaer – med løbende referencer til betydningen af køn og alder.

I den tredje del af rapporten tegner vi et billede af, hvad det er, de unge søger efter – eller orienterer sig imod – i betydningsfulde fællesskaber. Vi identificerer i alt seks forskellige orienteringsformer: 1) Orientering mod intimitet og bekræftelse; 2) Orientering mod selvudfoldelse og selvinvestering; 3) Orientering mod arbejde og fremtidsplaner; 4) Orientering mod idealer og et bedre samfund; 5) Orientering mod forpligtelse og kontinuitet; og endelig 6) Orientering mod fest og ungdomskultur.

Rapportens afsluttes med at opsummere forskningsprojektets hovedpointer,

inden der i det efterfølgende appendix udkrystalliseres nogle opmærksomhedspunkter for foreningslivets fremtidige arbejde med unges fællesskaber.

Metode

Rekruttering

Forskningsprojektet tager udgangspunkt i 12 kvalitative interviews med unge i alderen 15-30 år, der alle er bosiddende i Hillerød Kommune. Hillerød kommune fungerer som en *typisk case* (Patton 1990), idet vi vurderer, at kommunen rummer et typisk udsnit af den danske ungdom: Hillerød er en middelstor provinskommune, hvor der er såvel by- som landområder, diversitet i socioøkonomisk baggrund, et vist antal uddannelsesinstitutioner og fritidstilbud etc.

I rekrutteringen af unge har vi især været opmærksom på køn, alder og livsfase. Således er der fire respondenter i alderen 15-19, fire respondenter i alderen 20-24 og fire respondenter i alderen 25-30. Der er syv piger og fem drenge, med en overvægt af drenge i den mellemste aldersgruppe og en overvægt af piger i den ældste aldersgruppe. Tre af respondenterne har mindst en forælder med ikke-dansk, om end vestlig baggrund.

De første informanter er blevet rekrutteret gennem personlige netværk, mens de efterfølgende informanter er blevet rekrutteret ved snowballing-metoden, idet de første respondenter har henvist til nye mulige respondenter osv. Desuden er tre informanter – en i hver aldersgruppe – rekrutteret i DUF's medlemsorganisationer. Disse unge er valgt med henblik på at sikre information om fællesskaber i en foreningskontekst.

Der er tale om et relativt lille antal af unge, ligesom der er tale om unge fra en enkelt geografisk lokalitet. Det betyder, at studiet i vid udstrækning har fokus på normalgruppen af unge og ikke rummer mulighed for analyser af betydningen af demografi, klasse og etnicitet.

Nedenfor er en oversigt over respondenterne med angivelse af alder, livsstadie, forenings- og fritidsfællesskaberferinger.

Navn	Alder	Livsstadie	Foreningsfællesskaber	Fritidsfællesskaber
De yngste 15 – 19 år				
Maya	17	Efterskoleelev	Har tidligere sunget i kor.	
Peter	17	Gymnasieelev	Spiller fodbold	
Christina	17	Gymnasieelev	Medlem af DSU	Tidligere aktiv i ungdomshus
Magnus	19	Afsluttet handelsgymnasiet Vikar på skole	Fodboldtræner	
De mellemste - 20-24 år				
Daniel	20	Gymnasieelev (HTX)	Svømmetræner Har tidligere været konkurrencesvømmer, men er stoppet pga. skade	
Alexander	22	Pædagogstuderende	Har tidligere spillet fodbold	Dyrker fitness
Simon	22	Afsluttet gymnasiet Vikar på folkeskole	Leder af ungegruppe i Frikirke Rejst som frivillig i kirkesammenhæng Har tidligere spillet fodbold på eliteplan	
Silje	23	Pædagogstuderende.	Har været i Afrika som frivillig. Planlægger at være frivillig mentor på uddannelse.	Dyrker fitness og er instruktør.

De ældste – 25-30 år				
Emma	25	Ingen ungdomsuddannelse. Har været i lære i IT-firma. I arbejde.	Spejderleder. Har tidligere været spejder. Tidligere aktiv i Go-cart klub.	Planer om at være støtteperson for udsatte danske børn. Nabofællesskab.
Lisa	29	Afsluttet Ingeniøruddannelse. I arbejde.	Formand for ungdomsudvalg i IDA. I bestyrelsen i badmintonklub. Har spillet badminton i mange år.	Har etableret et fødevarefællesskab (indkøbsforening) i Hillerød - er formand.
Mette	29	Afsluttet handelsskole. I arbejde som kontorelev.	Har været spejder i mange år.	Har tidligere dyrket fitness og ønsker at etablere fitnessfællesskab.

Tabel 1: Oversigt over informanterne som fortalt i interviews

Interview og analyse

Interviewene blev gennemført som semistrukturerede kvalitative interviews, hvor den unge fik mulighed for at fortælle om sine fællesskaber på sin egen måde. Da fællesskaber er et begreb, som sjældent bruges af de unge i hverdagen, blev interviewet ofte en proces, hvor den unge – med hjælp fra interviewerens – fik etableret sin egen fortælling om og givet sin egen mening til begrebet fællesskaber.

Interviewet blev guidet af en interviewguide med fire overordnede punkter. De unge blev bedt om at:

- Nævne de fællesskaber i deres hverdag, som fylder mest for dem.
- Fortælle mere dybdegående om, *hvordan* de forskellige fællesskaber fylder i deres liv, herunder om de oplever at have venner i fællesskaberne.
- Se et par år tilbage i tiden og fortælle, hvordan deres fællesskaber har ændret sig.

- Se fremad på, hvordan de forventer eller ønsker, at deres fællesskaber vil se ud om to – tre år.

De unge blev altså ikke adspurgt direkte om at nævne deres fritidsaktiviteter og de fællesskaber, som knytter sig til dem. De indgik kun i interviewet, hvis den unge oplevede dem som betydningsfulde fællesskaber. Interviewene kan derfor ikke fungere som en fuld 'kortlægning' af fællesskaber hos de tolv unge. Men er snarere en fortælling om, hvilke fællesskaber der er betydningsfulde – og på hvilken måde.

Med udgangspunkt i en formodning om, at de unge kunne ende med at have mange forskellige fællesskaber, blev alle nævnte fællesskaber noteret på Post-it-sedler af interviewereren. Disse blev lagt på bordet og fungerede som et overblik og en referenceramme for både den unge og interviewereren i løbet af interviewet. Sedlerne fungerede forskelligt i alle interviews. Nogle af de unge brugte dem aktivt under hele interviewet: De satte dem i rækker efter, hvor vigtig fællesskaberne var, grupperede dem som 'selvvalgte' eller automatiske osv. I andre interview spillede sedlerne en mindre fremtrædende rolle.

De unge bestemte selv, hvilke fællesskaber det skulle noteres på sedler. Nogle gange besluttede de unge f.eks., at et fællesskab ikke var betydningsfuldt nok til at få en seddel, og de havde på den måde mulighed for at fokusere på de fællesskaber, som fyldte mest for dem. Sedlerne fungerer også som påmindelse til interviewereren, som dermed kunne spørge ind til betydningen af alle de fællesskaber, de unge nævnte.

Metoden havde den positive sideeffekt, at de unge oplevede at have etableret et overblik over, hvordan deres sociale liv hang sammen, hvilket flere gav udtryk for at sætte stor pris på. Sedlerne gav også i nogle tilfælde mulighed for at tale om nogle følsomme emner uden, at respondent og interviewer skulle se hinanden i øjnene hele tiden – fokus kunne være på sedlerne. Sammen skabte forskeren og de unge gennem interviewet de unges subjektive bud på, hvad fællesskaber er for dem, hvordan de bruger dem og hvilken betydning de har.

Interviewene blev foretaget enten hjemme hos respondenterne, i et lokale på et bibliotek eller udenfor i sommervejret. De unge valgte selv, hvor de ville interviewes. Interviewene varede mellem 40-70 minutter.

Alle interview blev optaget på bånd og efterfølgende transskriberet. Derefter er interviewene analyseret af rapportens forfattere. Hensigten med analysen har været at vise de unges subjektive erfaringer med og forståelser af betydningsfulde fællesskaber. I analyseprocessen har vi søgt efter både forskelle og ligheder i interviewmaterialet med henblik på at indkredse både mønstre og variationer i de unges erfaringer med og forståelser af betydningsfulde fællesskaber, således at vi har kunnet tegne et systematisk og nuanceret billede af de unges perspektiver på omdrejningspunktet i undersøgelsen. Vi har i den forbindelse bl.a. været særligt opmærksomme på betydningen af alder og køn (Haavind 2000).

DEL 2 DE UNGES FÆLLESSKABER OG SOCIALE ARENAER

I dette kapitel præsenterer vi et samlet billede af de unges fortællinger om de fællesskaber, som de tillægger betydning i deres liv. Vi præsenterer både deres fortællinger om, hvilke fællesskaber der har betydning for dem, og de arenaer, som disse fællesskaber knytter sig til. Undervejs fremdrager vi forskelle og ligheder mellem fællesskaberne samt forskelle og ligheder mellem de måder, som de unge bruger – og indgår i – fællesskaberne på. I gennemgangen forholder vi os løbende til, hvordan alder og køn spiller ind på de unges fortællinger om fællesskaber.

Kapitlet er inddelt efter de fire arenaer, der fremstår som mest centrale i de unges fortællinger om fællesskaber: Den første arena er *familien* – både den, de unge er født ind i, og den, de i nogle tilfælde selv har skabt – som danner ramme om nogle afgørende fællesskaber i de unges liv. Den anden arena er *institutionerne* – dvs. skolen, uddannelsen og arbejdspladsen – der ligeledes rummer en række betydningsfulde fællesskaber. Den tredje arena er *fritidslivet*, som foregår i foreninger, lokalområder og kommercielle sammenhænge, hvortil der ligeledes knytter sig en række vigtige fællesskaber. Og endelig er den fjerde arena *det digitale rum* – især sociale medier – som de unge bruger til at organisere og vedligeholde fællesskaber fra andre arenaer, men som også danner ramme om egne – digitale – fællesskaber.

Med henblik på at indkredse, hvilken betydning de unge mere overordnet tillægger fællesskaber og dét at indgå i fællesskaber, vil vi give et kort indblik i, hvordan de unge indledningsvis reagerede, da vi under interviewene bad dem om at fortælle om deres fællesskaber, samt hvordan de afslutningsvis reflekterede over interviewsituationen.

At tale med unge om fællesskaber – et følsomt emne

Fællesskab synes på ingen måde at være et fast defineret begreb for de unge. Flere af dem er i tvivl om, hvad begrebet dækker over, og hvad de skal inkludere, når vi beder dem om at beskrive og kortlægge deres fællesskaber. Men selvom begrebet fremstår diffust, har fællesskaber tydeligvis en værdi for dem. De unge giver således udtryk for, at man helst skal have mange venner og stærke fællesskaber, hvorfor det i vid udstrækning er et følsomt emne at tale om. Fællesskaber har stor værdi for de unge, men udgør også en norm, som de oplever at skulle leve op til. Indledningsvis nævner flere af dem, at de har været lidt nervøse for interviewet – for det kunne jo vise sig, at de var ensomme.

Silje (23): Jeg tror også, at det er fordi, at det er så meget oppe i medierne. Det dér med, at der er så mange unge, der er ensomme, hvor jeg har været sådan lidt 'Okay, er jeg det?' Altså det dér med, at man har haft den oppe at vende, fordi hvis man ikke er ensom, 'så har du 100 venner' eller, du ved, det dér med, at 'du har fem tætte venner du ses med.' Og det har jeg ikke... Jeg har jo ikke brug for det.

Silje har gjort sig en del overvejelser over, hvorvidt hun er ensom eller ej, men ender i slutningen af interviewet med at konkludere, at det er hun ikke, selvom hun har svært ved at leve op til normen om, at man skal have '100 venner' eller 'fem tætte venner', for som hun siger, 'jeg har ikke brug for det'. Citatet med Silje illustrerer hermed også, hvordan de unges fortællinger om fællesskaber ligeledes fremstår som fortællinger om, hvem de selv er. I deres fortællinger etablerer de en række koblinger mellem de fællesskaber, de indgår i, og de personer, de oplever at være. Det kan både handle om antallet og karakteren af fællesskaberne, der på forskellig vis smitter af på og udtrykker, hvem de er som personer. De unges fællesskaber og identiteter glider ind i hinanden og smelter i nogen grad sammen i deres fortællinger. F.eks. hos Maya (17), som er en lidt introvert pige, som primært har nogle få tætte venner. I starten af interviewet, kan hun ikke rigtigt komme på nogen fællesskaber, som hun indgår i, og hun forklarer det ved, at hun er stille og genert.

Maya (17): Det er lidt svært med fællesskaber, altså, hvis man ikke snakker særlig meget med de forskellige folk. Jeg ved godt, at jeg kan være lidt stille og lidt genert, og jeg ved ikke lige rigtig, hvad jeg sådan lige skal sige til dem og sådan, ikke?

Det er dog ikke alle de unge, der på forhånd har etableret en meningsfuld sammenhæng mellem de fællesskaber, de indgår i, og de personer, de oplever at være. Ligesom Maya starter de unge i flere tilfælde interviewene med – til tider næsten undskyldende – at fortælle, at de 'kun' indgår i relativt få fællesskaber, som det fx er tilfældet med Magnus (19).

Interviewer: Prøv at fortælle mig om de fællesskaber, du har, som betyder noget for dig? Magnus (19): Altså jeg kan kun sådan lige komme i tanke om tre. Lige sådan... [pause] Ej fire.

Det er i nogen grad konfronterende for de unge at blive afkrævet svar på, hvilke fællesskaber de indgår i – for er det tilstrækkeligt, ser det godt nok ud? I løbet af interviewet kommer de unge dog ofte i tanker om flere fællesskaber, men især får de etableret en meningsfuld sammenhæng mellem de fællesskaber, de indgår i, og de personer, de oplever at være. Hvad der i starten af interviewet kan forekomme at være et (for) begrænset antal fællesskaber, der risikerer at få dem til at fremstå ensomme, forandres i løbet af interviewet hermed til et meningsfuldt udtryk for, hvem de er, og hvad deres behov er, som det for eksempel kommer til udtryk i Daniels fortælling.

Daniel (20): Jeg har det fint med at sidde, hvor jeg er, og skue over, hvad jeg er, og vide, hvad jeg har at gøre godt med. Det er ikke, fordi den vennegruppe, den er synderlig stor, men den er tæt, og den er godt kreeret på en eller anden vis, så man har altid nogle at gå til med det ene eller det andet.

Daniel sidder ved interviewets afslutning og skuer ud over de fællesskaber, han har kortlagt i løbet af interviewet, og hans 'ikke synderligt store' vennegruppe fremstår nu som 'tæt' og 'godt kreeret'. På samme vis giver Peter (17) udtryk for, at han har fået styr på, hvad der betyder noget for ham – hans fællesskaber giver mening i forhold til, hvem han er, og det opleves som vigtigt.

Peter (17): Det føles faktisk meget fedt lige at få styr på det, fordi det tænker jeg også, da du sådan skrev, altså... så får jeg faktisk også styr på, hvad det egentlig er, der betyder noget for en, ikke. Altså... det er jo virkelig fedt.

Opsamling

Fællesskab er på den ene side et flydende begreb, som de unge har svært ved at afkode. På den anden side giver de unge udtryk for, at fællesskaber er vigtige, og at der hersker en norm om, at man helst skal have mange venner og stærke fællesskaber. Flere af de unge tvivler i udgangspunktet på, at de lever op til denne norm, hvilket gør dem lidt urolige – for hvad siger det om dem? At de er ensomme? At de har svært ved at få venner? At der er en sammenhæng mellem de fællesskaber, de unge indgår i, og de personer, de oplever at være, synes i hvert fald uomtvisteligt. I de unges fortællinger forekommer fællesskaberne således at være en forudsætning for deres individualitet (Brinkmann 2011), og flere af de unge synes at bruge interviewene til at etablere en meningsfuld – og positiv – sammenhæng mellem fællesskaberne og sig selv bl.a. for at kunne etablere en positiv fortælling om sig selv. Et væsentligt aspekt af denne sammenhæng er dog, at det ikke blot er fællesskaberne, der skaber en forudsætning for de unges individualitet. Denne sætter sig også spor i fællesskaberne, hvis antal og karakter bliver et udtryk for eller en konsekvens af de særlige personlige behov og prioriteringer, den enkelte unge har. I de unges fortællinger skabes både fællesskaberne og de unges selvbillede i gensidigt samspil med hinanden.

Familien, kærester og selvskabte familier

Vi fødes ind i fællesskaber, vi ikke selv har valgt. Givne fællesskaber, der udgør eksistentielle vilkår for os og vores livsmuligheder (Brinkmann 2011). Det er ikke alle familier, der har karakter af et fællesskab, eller alle i familien, vi oplever et fællesskab med. Men den familie, vi fødes ind i eller vokser op i, udgør ikke desto mindre en arena, hvis fællesskab(er) har en afgørende betydning for os, og som vi bærer med os det meste af livet, om end de ofte opleves som så selvfølgelig, at de kan være svære at få øje på (Jørgensen 2009).

Det gælder også de unge i denne undersøgelse, der i dette afsnit fortæller om familien som en arena, hvis fællesskaber har afgørende betydning for dem og deres liv. De unges fortællinger går både på de familier, de er født ind i eller vokset op i, og på de familier, flere af dem selv har skabt i form af kærester, ægtefæller, børn osv. I afsnittet belyser vi først de fortællinger om fællesskaber, der vedrører de familier, de er født eller vokset op i, og derefter sætter vi fokus på de fællesskaber, der vedrører familier, de selv har skabt. For begge udgaver af familien gælder, at vi undersøger, hvordan dens betydning varierer med de unges alder og køn.

Rygraden i livet

Selv om særligt de helt unge nogle gange skal hjælpes lidt med at huske, at den familie, de er født ind i og vokser op i, også danner ramme om et af deres fællesskaber, er der ingen tvivl om, at familien spiller en afgørende rolle for de unge, og at de oplever et stort tilhørsforhold til den. Alexander (22) siger det på denne måde.

Alexander (22): Mjah, men de betyder jo alt. Jeg har en far, der flyttede til Jylland, da jeg var tre. De blev skilt min mor og far, så ham har jeg aldrig haft... Så jeg har altid haft min mor og min søster, og vi har altid haft et rigtig tæt bånd. Og min mormor for den sags skyld. Så det betyder meget, og jeg snakker med dem... Min kæreste vil sige dagligt. Jeg vil sige engang hver tredje dag snakker mig og min mor sammen, ikke? Vi snakker meget meget sammen, og det kan være om alt fra, at 'det går godt,' til opgaver, til arbejde... Alt mellem himmel og jord, ikke også?

I citatet fremgår det, at familien fylder rigtig meget i Alexanders hverdagsliv. De ses rigtig ofte, selv om han ikke længere bor hjemme, og han ser dem som en helt central del af sin tilværelse. Af interviewet fremgår det, at han har det på den samme måde med sin kærestes familie. De prioriterer begge rigtig højt at være sammen med familien.

Det er ikke alle de unge, som på den måde prioriterer at bruge tid sammen med familien. Men de fleste fortæller alligevel om familien som en tryk konstant enhed, man altid har i ryggen, når man har travlt med at leve livet

på andre arenaer. Man ved, familien altid er der, og så kan man trygt kaste sig ud på det dybe hav af sociale relationer, der findes uden for familien. 20-årige Daniel (20), som er ved at afslutte sin gymnasiale uddannelse og på vej til at flytte hjemmefra, fortæller, hvordan familien udgør ryggraden i hele den konstruktion, han taler sit sociale liv frem som.

Daniel (20): Så har man ligesom baggrunden derhjemme med familien, ikke. Så det er lidt hele strukturen i det, hvor alt andet så er facade og... altså bygget uden om, ikke.

Interviewer: Ja...

Daniel (20): Men det er jo begrænset, hvor meget man ser dem, når man tager af sted klokken syv om morgenen og kommer hjem klokken ti om aftenen.

Halvdelen af de unge i undersøgelsen kommer fra delte familier. Men det har tilsyneladende ikke nogen indflydelse på den betydning, de tillægger familien. Uanset om de kommer fra en skilsmissefamilie, eller forældrene stadig bor sammen, beskrives familien således som det faste holdepunkt i deres liv.

Peter (17): Ja, men så... mine forældre er jo skilt, så derfor så er der jo kommet nye mennesker, kan man sige. Min far er jo flyttet sammen med Anne-Mette, som så er flyttet ind hos os, sammen med hendes søn Malthe på 8 år. Ja. Og så er det det sammen med min mor, kan man sige. Hun har så også en kæreste, som så også er der rigtig meget.

Interviewer: Okay ja. Så det bliver en større og større familie?

Peter (17): Ja ja... men vi er... de er rigtig tætte og holder rigtig godt, så... det er bare rigtig godt, synes jeg.

Ikke desto mindre taler flere af de unge om, hvor hårdt det var for dem, da deres forældre blev skilt. Her fortæller Simon (22) om, hvor heldigt det var, at han kom afsted på efterskole, lige efter hans forældre blev skilt. På den måde slap han for at blive meget berørt af det.

Simon (22): Efterskolen har betydet en del for mig også, da mine forældre blev skilt. Der har det en lille smule været min redning, fordi som barn når dine forældre bliver skilt, så lever du i skilsmissen, så længe du er der. Jeg var hurtig til at komme ud af det ved at flytte hjemmefra... Eller jeg kom på efterskole, ikke?

Simon fortsætter med at fortælle, at hans lillesøster er meget hårdere påvirket af skilsmissem. Simon mener, at når man er i det, er man *'ligesom nødt til at leve det'*. *Når familien er holdepunktet, og forældrene bliver skilt, smuldrer holdepunktet – i hvert fald for en stund – og den proces oplever Simon i nogen grad at være blevet forskånet for, fordi han flyttede på efterskole.*

Ikke for langt væk fra familien

Flere af de lidt ældre unge fortæller, at de bevidst har valgt at bo i Hillerød, fordi de gerne vil bo tæt på deres familie. De fortæller om, hvor tæt et forhold de har og ønsker at have til deres forældre i hverdagen. Halvdelen af informanterne fortæller således, at de bor i Hillerød for at være tæt på familien. Silje (23) fortæller om betydningen af familiens nærhed sådan.

Silje (23): Jeg ville ikke engang kunne flytte til Jylland, og jeg ville ikke engang flytte til Roskilde for eksempel. Jeg skal ikke have en afstand fra min familie på mere end en time, for jeg vil godt bare kunne være der med det samme eller omvendt, ikke? Så nej, det ville jeg simpelthen ikke kunne.

Selvom Silje (23) er flyttet hjemmefra, er familien et helt centralt holdepunkt i hendes liv. Hun fortæller også, at hun ofte prioriterer at være sammen med sin familie frem for med sine venner. I tråd med Silje prioriterer også Mette (29) samværet med familien meget højt. Hun fortæller blandt andet, at hun egentlig godt kunne forestille sig at bo i en slags familiebofællesskab, for hun synes, at det er noget helt særligt, når de er sammen alle sammen. Endelig fortæller Emma (25), at hun og kæresten er flyttet fra Hørsholm til Hillerød (et kvarters kørsel i bil) for at kunne være tættere på familien.

Tre af de unge i undersøgelsen har en forælder med en ikke-dansk baggrund. De unge ser ikke deres ikke-danske familie så ofte som deres danske familie, og det føles ofte som et savn. For Maya (17), hvis mor er fra Australien, opleves det, som om at hun har *'sådan forskellige verdener-agtigt. Det er lidt sådan et dobbeltliv'*. Men Lisa (29), som har begge sine forældre i Tyskland, fortæller, at selv om hendes forældre bor langt væk, så er de stadig et fæl-

lesskab, som betyder utroligt meget for hende, og hun bruger sine forældre meget som rådgivere. Der er ikke rigtigt nogle afgørende kønsforskelle i de unges fortællinger om familiens betydning. Både drenge og piger i undersøgelsen beskriver familien på samme intense måde og beskriver den som et fællesskab, som altid vil være der, og som udgør et fast grundlag for deres eksistens.

Ude- eller hjemmeboende

Der er dog en vis forskel på aldersgrupperne. I den helt unge gruppe er de ikke lige så hurtige til at nævne familien som et fællesskab. De starter med at nævne deres vennegrupper eller skolefællesskaber. Først senere kommer de så i tanker om familien. Magnus (20) fortæller om sin familie på denne måde.

Interviewer: Hvad vil du sige, hvad er familien? Hvordan fylder den?

Magnus (20): Den fylder, når vi skal spise, og når vi skal på ferie. Det er ikke fordi, vi laver så meget... laver så mange ting.

Interviewer: Men den er der alligevel?

Magnus (20): Den er der, det må man sige. Altså jeg snakker selvfølgelig med dem alle sammen, og jeg elsker dem og alt sådan noget, men det er ikke, fordi vi fylder i hinandens hverdag så meget.

Så for Magnus og de andre helt unge, som stadig bor hjemme, er familien noget selvfølgeligt. Nogen som er super vigtige, men som de unge ikke bruger nogen særlig indsats på at vedligeholde forholdet til. Det ændrer sig ofte, når de unge flytter hjemmefra. Så begynder de unge at tale om familien som et fællesskab, der skal vedligeholdes, udvikles og prioriteres, men som fortsat udgør en fast og tryk bastion i livet. Mette (29) er en af de unge i undersøgelsen, for hvem familien fylder mest. Således fortæller hun om deres fællesskab.

Mette (29): Ja, jamen både min mor og far er forbi flere gange om ugen. Altså i hvert fald henter børnene en gang om ugen og spise med og... ja så har vi lige været ude forbi min far i dag, lige og sige hej og så kørte de med ud og kiggede på en... en grund vi har kigget på i forbindelse med, hvis vi skulle købe hus og... jamen

*bare sådan, ja... altså mine søskende – det er ikke, fordi vi ses **så** tit mere, det er nok sådan en gang hver 2.-3. uge eller sådan noget. Men den der følelse af, at man ikke sådan får nok, jeg bliver aldrig træt af dem. Altså jeg kunne være på ferie med dem i 14 dage uden at tænke 'Nu må I gerne gå'... Ja.*

I Mettes beskrivelse minder hendes forhold til familien meget om de fortællinger, de unge har om deres nærmeste venskaber. Det er et tæt fællesskab, hvor man vender og drejer ting og sager med hinanden, tager på ferie med hinanden, ser forventningsfuldt frem til næste oplevelse sammen osv. Så selvom man er født ind i familien, og den udgør et fast holdepunkt, man ikke kan tænke livet foruden, opleves den langt fra som noget selvfølgeligt. Samtidig synes familien at være et fællesskab, man oplever en afhængighed til, selvom man er flyttet hjemmefra, og i en vis forstand lever et uafhængigt liv.

Kærester og selvskabte familier

Alle de unge, med en enkelt undtagelse, har kærester eller er gift på interviewtidspunktet. Fælles for disse unge er, at de ikke taler særligt meget om fællesskabet med deres kærester/ægtefæller, som ofte ligger implicit i deres fællesskabsfortællinger. Det er samtidig meget forskelligt, hvordan de unge omtaler deres forhold under interviewet, og hvornår i interviewet de nævner kæresten/ægtefællen som et fællesskab. Her fremstår det som afgørende, om de har børn eller ikke har børn med kæresten/ægtefællen, og om de bor sammen med denne.

Lisa (29), Mette (29) og Sarah (30), som har børn og på den måde har skabt deres egen familie, indleder alle deres interview med at fortælle om denne selvskabte familie, og at den fylder langt det meste af deres tid. Når talen falder på fællesskaber, er der imidlertid ingen af de tre, som taler særligt meget om deres selvskabte familier. Særligt Mettes (29) liv fremstår som værende helt domineret af børn – hun har ikke tid til særligt meget andet end at arbejde og passe børnene. Men når hun skal tale om fællesskaber, fokuserer hun overvejende på den familie, hun er vokset op i, samt nuværende og tidligere venskaber. Sarah (30) taler en del om de fællesskaber, som relaterer sig til hendes selvskabte familie – børneinstitutioner, svigerfamilie,

naboer, men ikke om selve fællesskabet i sin selvskabte familie. Endelig taler Lisa (29) næsten udelukkende om alle de fællesskaber *uden for familien, hun er engageret i.*

Også for de tre unge, som er i faste forhold og bor sammen med deres kærestere/ægtefæller, men som ikke har børn, optræder forholdet til kæresterne ofte som en selvfølgelig del af deres sociale liv, der kun i begrænset omfang ekspliciteres under interviewene. Det er særligt udtalt for Simon (22), hvis engagement i en kristen frikirke har fået alle hans fællesskaber til at hænge sammen: hans kone, hans familie og hans venner. Her – relativt sent i interviewet – fortæller han så om sin kone.

Simon (22): Så er der også min kone Sandra, som jeg også har mødt igennem kirken, og som jeg også bruger tid på. Du kan hurtigt se, at meget af mit liv udspringer derfra. Det er i hvert noget... Det er meget af mit liv egentlig. Og under min familie, så er der også min svigerfamilie, som jeg også bruger rigtig meget tid på. De betyder meget for mig også.

Interviewer: Og er de også en del af kirken?

Simon (22): Det er de faktisk. Alt hænger faktisk stort set sammen... Det er mærkeligt.

Simons sociale liv fremstår på mange måder som særligt, idet det er organiseret omkring en kristen menighed. Men den selvfølgelighed, hvormed han opfatter fællesskabet med sin kone, er ikke så forskellig fra den måde, de andre unge i faste forhold eller med selvskabte familier beskriver deres forhold på.

De tre andre unge, som har samboende kæreste, men endnu ikke har børn, taler heller ikke særligt meget om deres kærestere, men det fremgår ikke desto mindre, at de har en helt central betydning i de unges sociale liv. De laver rigtigt mange ting sammen, er vævet dybt ind i hinandens følelsesmæssige og praktiske liv, og ofte taler de da også om dem selv og deres kærestere som 'vi'. I løbet af interviewet sætter Alexander (22) ikke desto mindre flere ord på og fortæller om sit forhold på denne her måde.

Alexander (22): Jeg kan fortælle hende alt, og jeg fortæller hende også alt. Hun

er jo en del af alt, hvad der sker, stort som småt. Hvis det er en god dag eller en dårlig dag, eller hvis der er nogle større ting, som foregår, så er hun jo en del af det hele. Og så er hun der jo. Vi bruger hinanden til alt fra, at man ikke kan finde sine bukser om morgenen til, at man måske ikke har det så godt her for tiden, ikke også?

De fire unge, som har kærester, men ikke bor sammen med dem, fortæller om deres kærester på en radikalt anden måde. Tre af dem har en kæreste, som bor et stykke væk fra dem, og deres fællesskab med kæresten er ofte adskilt fra deres andre fællesskaber. F.eks. bor Magnus' (19) kæreste langt væk, og når han er sammen med hende, er de ofte hjemme hos hende og hendes forældre. Dem og kæresten oplever han et fællesskab med, men han og kærestens sociale liv – hverdagslivet i øvrigt – er ikke filtret nær så meget ind i hinanden, som det er tilfældet for de unge, der har sammenboende kærester.

Magnus (19): Ja, fordi hun er ikke her fra byen, så... men det er ikke fordi jeg snakker med hendes venner overhovedet.

Interviewer: Det gør du ikke?

Magnus (19): Nej.

Interviewer: Så hun er sådan et fællesskab for sig?

Magnus (19): Ja, det kan man godt sige, fordi jeg bruger alligevel rimelig meget tid på hende, og hendes familie og sådan noget.

Interviewer: Ja, og hendes familie også?

Magnus (19): Ja, eller når jeg er hjemme hos dem, så...

Interviewer: Jaja, så ser du dem jo selvfølgelig. Men hun er ikke med, når du er ude med de der drenge?

Magnus (19): Nej, altså hun har måske været med en enkelt gang, hvor hun lige var i byen, men ellers så.. så er det ikke meget kontakt, hun har til nogen af dem.

Opsamling på familiefællesskaber

Fællesskabet med den familie, de unge er født ind i og vokset op i, synes at være så selvfølgelig for de hjemmeboende unge, at de først nævner det et stykke tid inde i interviewet. Når det sker, har de imidlertid en række fortællinger om dette fællesskab, der, som også Jørgensen (2013) påpeger, tales

frem som en base, man altid har og kan hente støtte i. Selvom de unge oplever at stå på egne ben i en række sammenhænge, har de brug for familien som et sådant forankringspunkt. Det gælder endog, når de bliver ældre og flytter hjemmefra – ja, måske i endnu højere grad der.

I hvert fald træder fortællingerne om fællesskabet og samhørigheden med den familie, man er født ind i og vokset op i, endnu tydeligere frem hos disse unge. Det at flytte hjemmefra beskrives således ikke som et spørgsmål om brud, løsrivelse og frigørelse fra familien. Tværtimod betones behovet for at fastholde det familiære fællesskab – og afhængigheden af dette. Dette kan ses i lyset af forandringen af de kulturelle koder og regler, der regulerer forholdet mellem børn og voksne – det Trondman (Sørensen et al. 2013) kalder 'relationsgrammatikken' – som i de seneste årtier har skabt mindre hierarki og afstand mellem generationerne, men også har som konsekvens, at mange unge langt op i ungdomsårene befinder sig i et afhængighedsforhold til sine forældre. Selvom man gerne selv vil bestemme over tilværelsen, er det vigtigt, at forældrene er der for én, så man kan forhandle sine valg og beslutninger med dem. Ifølge Trondman er unges forhold til forældrene således præget af en slags 'uafhængig afhængighed'. De unge i denne undersøgelse synes endvidere at indikere, at denne situation samtidig involverer en del vedligeholdelsesarbejde og en stærk prioritering af familien i hverdagslivet. Unges oplevelse af familien som afgørende for deres trivsel bekræftes i en undersøgelse fra SFI, hvor 90% af danske unge mellem 15 og 20 år angiver, at deres forhold til familien har afgørende betydning for deres trivsel (Thomsen 2016).

De familier, som en række af de unge i undersøgelsen selv har skabt, fortæles også først frem som fællesskaber et stykke ind i interviewene. Hos de unge, der bor sammen med deres kæreste/ægtefælle og/eller har børn, fremstår dette fællesskab således som noget selvfølgeligt, som et 'vi' man taler ud fra, frem for et vi, man har brug for at ekspliciterer som et fællesskab i interviewene. Den selvskabte familie er ikke givet på samme måde som den familie, man er født ind i eller vokset op med. Men når de unge ekspliciterer dens betydning i interviewene, betones ikke desto mindre en praktisk og emotionel forbundethed, der muligvis ikke er ubrydelig, men muligheden for at bryde den udgør ikke noget tema i interviewene. Selvom der er forskel

på den familie, man er født ind i og vokset op i, og den familie, man selv skaber, fremstår begge familieformer således som 'tunge' fællesskaber, der udgør et absolut omdrejningspunkt i tilværelsen, og de unge, der er flyttet hjemmefra og har deres egen familie, er villige til at investere rigtig meget tid og energi i opretholdelsen af begge familieformer. Jo ældre de unge er, desto mere fylder familien således i deres fortællinger.

Fællesskaber i skolen, på studiet eller arbejdspladsen

Danske unges hverdagsliv udspiller sig i vid udstrækning i institutionelle sammenhænge. Ikke mindst uddannelsesinstitutionerne udgør en afgørende arena for ungdomslivet. Så afgørende, at det kan være svært at tænke ungdom og uddannelse som to adskilte størrelser (Illeris et al. 2009).

Ungdomsforskeren Helle Rabøl Hansen (2010) understreger dog, at selvom fx klassen eller holdet ofte tænkes som et fællesskab, så er der ingen garanti for at tilhøre et fællesskab, selvom man går på en skole eller uddannelse. Men fordi uddannelse fylder så meget i ungdomslivet, er det at tilhøre et fællesskab på uddannelserne afgørende for de unges oplevelse af tilhørsforhold og trivsel generelt i ungdomslivet.

Uddannelserne fylder da også meget i de unges fortællinger om fællesskaber og venskaber, der ofte tager udgangspunkt i grundskolen, ungdomsuddannelsen eller den videregående uddannelse. Men de unge fortæller også om fællesskaber, der er opstået i andre institutionelle sammenhænge (fx arbejdspladser, forsvaret, mødregrupper). Alle de unge i undersøgelsen nævner således *flere* fællesskaber og venskaber, som er opstået på uddannelserne eller andre institutionelle sammenhænge. Der er dog forskel på, hvor meget og på hvilke måder disse fællesskaber fylder for de unge.

Klassefællesskabet er hårdt arbejde uden garanti

For de yngste i undersøgelsen, som stadig går på ungdomsuddannelser, er fællesskaberne på uddannelsen en selvfølgelig del af deres hverdagsliv og daglige rutiner. Ligesom det var tilfældet med familien, glemmer de ofte at nævne deres klasser, når vi spørger til, hvilke fællesskaber de indgår i og

bruger tid på. I løbet af interviewet viser det sig imidlertid ofte, at de fællesskaberne i klassen fylder meget for dem. Her fortæller Christina (17) om, hvad de har gjort for at styrke det sociale i hendes klasse.

Christina (17): [pause] Det er lidt rodet, men altså hvis man nu tager udgangspunkt kun i vores klasse, så havde vi et rigtig rigtig skidt sammenhold og fællesskab, indtil vi begyndte at lave nogle ting sammen, hvor vi nu her hjælper hinanden. Vi er blevet så tætte, at vi også vil lave ting sammen efter skole og hjælper hinanden altid, og det fællesskab det betyder rigtig meget, og man har det der, fordi man har jo også brug for hjælp og støtte undervejs. Så det er helt klart at hente der.

Christinas (17) fortælling vidner også om, hvor vigtigt det er, at der er et fællesskab i klassen. Hvis det ikke er tilfældet, må der gøres en indsats for, at det bliver bedre. Dette understreges af, at Christina har valgt at skifte gymnasie, fordi 'det slet ikke fungerede socialt i den første klasse'. Hun ved derfor, hvor svært det kan være at være i klassen, hvis der ikke er noget sammenhold eller fællesskab. Hvis der omvendt er et fællesskab, 'betyder det rigtig meget'. Peter (17), som lige er startet i gymnasiet, fortæller også om en proces med at få sin klasse til at fungere, hvilket han investerer meget af sig selv i, for det kan være svært at være sammen – i klassen og andre steder – hvis man selv eller andre føler sig udenfor.

Peter (17): Så jeg føler ligesom, at jeg giver mig i alle de fællesskaber, jeg er i. Og jeg gør mit bedste for at gøre alle glade, jeg vil gerne have, at alle har det godt, når de er sådan er omkring mig... på en eller anden måde.

Selvom klassen udgør en selvfølgelig del af de unges hverdagsliv, er det langt fra givet, at den har karakter af et fællesskab. Som Jensen (2011) skriver, er klassen et produkt af vaner, rutiner og fortællinger og bygger på særlige normer og værdier. Men de unge fortæller, at de yder en indsats for at få klassen til at blive et fællesskab, hvis den ikke er det. De føler sig m.a.o. forpligtede på klassen som fællesskab, og det er en forpligtelse, som kræver et kontinuerligt arbejde, for selv et velfungerende klassefællesskab kan bryde sammen. Det har Daniel (20) erfaring med. Han er således flyttet til en ny klasse og har oplevet det som et meget positivt skift.

Daniel (20): Men jeg er rigtig glad for, at jeg er blevet modtaget i klassen, den måde de ligesom har... bare har lagt sig ud til mig, fordi den gamle klasse var ved at blive lidt introvert og lidt indadvendt, var svær at komme i kontakt med. Til at starte med var vi en gruppe, der havde det super godt sammen, men der var to af dem, der ligesom stoppede, og så var det ligesom at skelettet faldt fra hinanden, ikke.

Selvom Daniel har skiftet klasse og derfor har måtte yde en ekstra indsats for at blive en del af fællesskabet, nedtoner han betydningen af klassefællesskabet – det betyder ikke så meget for ham, understreger han, for han har andre vennegrupper udenfor studiet. Maya (17) har været igennem en lang række skoleskift og fortæller, at hun aldrig rigtigt har fundet en klasse og skole, som fungerer godt for hende. Hun har generelt ikke så god erfaring med at være en del af klassefællesskaber. Hun foretrækker, betoner hun, at have tætte venskaber med nogle få i klassen og forholder sig mindre til resten af gruppen. Denne nedtoning af klassens betydning fungerer måske også for nogle af de unge som en forsvarsmekanisme, når det er svært at være en del af gruppefællesskaberne. Så er det lettere at afvise dem som betydningsfulde.

Peter, Daniel, Christina og Mayas fortællinger er eksempler på, at det betragtes med en betydelig alvor, hvis der ikke er noget klasse- eller skolefællesskab, eller man som elev ikke er inkluderet i det: Så skifter man måske endda klasse eller skole. Ligesom de er vidnesbyrd om, at der ingen garanti er for, at klassen eller holdet rent faktisk udgør et fællesskab, eller at man er inkluderet i fællesskabet, hvis der altså er et.

Midlertidige eller varige fællesskaber

Selvom enkelte af de helt unge har skiftet skole, fortæller denne gruppe overvejende om de erfaringer, som de har med fællesskabet i den klasse eller skole, de nu engang er en del af. Den mellemste grupper taler i højere grad om betydningen af at skifte uddannelse og skulle indgå i et helt nyt fællesskab. Disse fællesskaber kan også have stor betydning for de unge. Det ses bl.a. hos Alexander (22), der aktivt brugte studiet til at opbygge et nyt socialt liv, da han flyttede til Hillerød.

Interviewer: Ja. Og så er det pædagogseminariet?

Alexander (22): Ja, altså jeg flyttede jo til Hillerød pga. det. Så der var sådan lidt en ny start, og derfor knyttede jeg mig også meget til de aldersjævnaldrende i den klasse, som jeg gik i. Og jeg hang meget sammen med dem og var meget sammen med dem. Især fordi de også begyndte at fylde rigtig meget. Der er jo nogle personer, som fylder mere end andre. Og det var dem jeg havde at hænge ud med og have det sjovt med. Det var derfra, og nu har jeg været sammen med dem i tre år, så nu kender jeg dem også rigtig rigtig godt. Jeg har lavet godt og dårligt med dem.

Alexanders fortælling viser, hvordan han målrettet gik efter at etablere nogle venner, som han kunne 'knytte sig til', da han begyndte på sit studie. Alexander er en af de unge i studiet, som har flest fællesskaber, der betyder noget for ham, og han har da også fastholdt sine gamle fællesskaber fra folkeskolen, ligesom han forestiller sig at fastholde de nuværende. Silje (23) har det på mange måder modsat. I interviewet fortæller hun således, at de fællesskaber, hun opbygger på uddannelsen eller i andre institutionelle sammenhænge, ofte ender med at være midlertidige. De er gode og stærke, når de er en aktiv del af hendes hverdag, men når hun ikke er i dem til daglig, forsvinder de lige så langsomt.

Silje (23): Ligesom du kan se, når jeg har været i praktik, så er det ude af mit liv, og så ved jeg, at når jeg starter i skole igen, så er det min klasse, der begynder at være... Og når jeg er færdig dér, så kommer de også til at være ude af mit liv. De bliver ikke en del af det på nogen som helst... Jeg er meget i nuet.

Silje har således ikke nogen forventning om, at hende studiefællesskab kommer til at betyde noget særligt for hende fremover, idet hun er 'meget i nuet'. Men selvom Silje således ikke er så investeret i at fastholde sine institutionaliserede fællesskaber, når hun skifter institutionel sammenhæng, oplever hun dem ikke desto mindre som betydningsfulde i nuet, og hun fastholder da også en vis forbindelse med gamle studievenner mv. på sociale medier. Hos Simon (22) er det begrænset, hvor meget studiefællesskaberne har fyldt i hans liv. Simons fortælling om sine veje ind og ud af institutionsrelaterede fællesskaber indikerer da også, at han har truffet nogle meget bevidste til- og fravalg i forhold til, hvilke fællesskaber der skal fylde noget i hans liv. Det

hænger bl.a. sammen med, at han i sin tidlige ungdom blev dybt engageret i en frikirke, og det er fællesskaberne dér, som betyder noget for ham, og som han prioriterer. Her fortæller han eksempelvis, at hans HF-fællesskaber var meget hyggelige, men aldrig rigtigt kom til at fylde noget.

Simon (22): Ja, vi boede på et kollegium i Aarhus, og så gik vi på HF. Det var noget helt andet, ja. Jeg fik nogle venner på gymnasiet også. Vi hyggede og spillede fodbold og havde det sjovt og sådan noget. Men det var ikke relationer, som begge sider ville gå i dybden resten af livet...

Simon (22) fortæller også, at han overvejende betragter sit arbejde som folkeskolevikar som et lønarbejde, og selvom han har det hyggeligt med de andre vikarer, er det ikke et fællesskab, som fylder noget – han har jo kirken.

Interviewer: Ja. Hvis du nu ser på arbejdslivet der, hvad er det så for et slags fællesskab for dig?

Simon (22): For mig er det et arbejde. Jeg er der, fordi jeg skal tjene penge, og så har jeg nogle arbejdskolleger. Det er andre vikarer, som jeg primært snakker med. Jeg snakker ikke rigtig med lærerne.

Interviewer: Så det jeg hører dig sige er, at dit arbejdsliv ikke fylder så meget?

Simon (22): Nej, det fylder mere herovre. Meget af mit liv og mine venskaber og familie er i, det er i frikirken.

For de unge i den mellemste aldersgruppe er der en vis forskel på, hvor meget og hvordan uddannelsesfællesskaberne og andre institutionelle fællesskaber fylder i deres liv. De fortæller, at de kan fylde nu og her, som det er tilfældet hos Silje, der dog i nogen grad forlader fællesskaberne, når hun forlader en institutionel sammenhæng og bevæger sig ind i en ny. Men de fortæller også, at de også kan have karakter af mere varige fællesskaber, som de forsøger at tage med sig, når de bevæger sig videre i livet, som det er tilfældet med Alexander. Derved bliver de noget, der i nogen grad skal vedligeholdes og tages vare på, ligesom det var tilfældet med de familiære fællesskaber. Kun Simon tillægger uddannelsesfællesskaberne – og andre institutionaliserede fællesskaber – en mere perifer betydning. Alle hans betydningsfulde fællesskaber er alle koblet til den frikirke, han er dybt engageret i.

Kumulerede fællesskaber

De ældste informanternes fortællinger illustrerer i endnu højere grad de unges vej gennem en lang række institutionsrelaterede fællesskaber. Nogen har kumuleret en lang række fællesskaber, som de stadig er en aktiv del af: 'HF-gruppen', 'Forsvarsgruppen', 'Efterskole-gruppen' osv. De ældste informanter har således mange fortællinger om, hvordan de forsøger at fastholde og vedligeholde deres fællesskaber fra tidligere studier. De unge har meget forskellige fortællinger om og oplevelser af, hvordan det går med at fastholde de fællesskaber. Her fortæller Lisa (29), hvordan hun oplever, at hun lidt har mistet kontakten til sine tidligere studiekammerater.

Lisa (29): Hver gang jeg har set dem, så synes jeg, at det er så hyggeligt, og 'det skal vi snart igen,' men så går der i virkeligheden nogle måneder, før vi ses igen, ikke? Det er lidt ærgerligt, men det er måske bare virkeligheden. Det var jo en helt anden tid, dengang vi faktisk læste sammen, for der sås vi jo dagligt, ikke?

Hvor Lisa udtrykker en længsel efter at kunne se sine studiekammerater mere, så fortæller Sarah (30) om sin studierelaterede vennegruppe, at de mødes hver 3. måned. Hun opfatter imidlertid ikke mødefrekvensen som et problem, snarere som et udtryk for en succesfuld indsats for at fastholde fællesskabet.

*Sarah (30): Men... de her HF'ere, de har... vi har bare holdt sammen. Og så har vi faktisk for nogle – hvad snakker vi... 6 år siden eller sådan noget – hvor vi faktisk besluttede os for, at nu... vi ville gerne holde fast i hinanden, så nu lavede vi den her gruppe, hvor vi ligesom hver 3. måned, så var der 2 eller 3, der planlagde noget, som de andre så ikke vidste, hvad var. Og det kunne være alt muligt... Vi har været ude og sumobryde, vi har været ude og ro i sejlbåde og... altså alt muligt mærkeligt, for at mødes netop, selvom mange af os har fået børn og bor lidt længere væk nu, så var det en god mulighed for ligesom at mødes og sige, så, **den** dag er vi sammen. Vi ved godt, at vi måske ikke har tiden i hverdagen.*

Mens Sarah tydeligvis oplever det som en succes, at de lykkes med at ses jævnligt i hendes HF-Gruppe, opfatter Emma (25) sit fællesskab med en studiegruppe noget anderledes. Selvom hun ser sin gamle HTX-klasse en gang om året, så synes hun ikke, det er et netværk, som er værd at nævne.

Emma (25): Jamen, det var det de 3 år, og så... sås man lidt lige i sommeren efter [griner]. Og så har vi ses nogle af os sådan en gang om året siden, men det er ikke nogen, som jeg har tæt kontakt med.

De tre pigers fortællinger om deres tidligere studiefællesskaber viser, hvor forskelligt de unge oplever arbejdet med at vedligeholde deres studiefællesskaber, og særligt hvor forskelligt de opfatter betydningen af, hvor ofte de mødes. Denne forskel går igen i andre dele af de unges fortællinger, hvilket vi bl.a. vil vende tilbage til i afsnittet om digitale fællesskaber: Man kan således være en del af fællesskaber, hvor man mødes nærmest dagligt, men de kan have langt ringere betydning end fællesskaber, der mødes meget sjældnere. Selv hvis de ikke opleves som særligt betydningsfulde, lægger en del af de unge således et arbejde i at opretholde fællesskaber, de for længst har forladt. Her kan det dog være værd at erindre, at de fleste af de unge betragter studiefællesskaberne som afgørende, mens de stadig går på studiet, så uanset hvilken betydning de aktuelt har, har de givetvis spillet en vigtig rolle for dem på et tidspunkt.

De studiekammerater, man bliver venner med

Ikke alle de andre unge, der er en del af studiefællesskaberne, har dog spillet en lige stor rolle. Der er nogen, man har knyttet særlige bånd til og er blevet venner med. Modsat de unges fortællinger om familiefællesskaber, hvor der primært tales om familien som en helhed, så fortæller hovedparten af de unge i undersøgelsen om en eller to personer i deres studiefællesskaber, som har skilt eller skiller sig markant ud. Indledningsvis taler mange af dem om 'HF-gruppen', 'handelsgymnasie-gruppen' eller 'min gamle klasse' som betydningsfulde fællesskaber, men i løbet af interviewet viser det sig så, at der ofte er en eller to i disse grupper, som de betragter som 'rigtige venner'. Alexander fortæller om sin studiegruppe.

Alexander (22): Ja, man kan sige, at det er os tre drenge... Hvis der var en fest, så mødtes vi før, og hvis der skulle ske noget, så var det en af os tre, der tog initiativ til det og dem, der kom oftest, så vi har altid været tættest og dem, der kunne bedst sammen.

Nogle af pigerne indleder omvendt interviewet med at fortælle om enkelte nære veninder eller venner, som de føler sig særligt knyttet til, og deres relation til de andre i klassen eller studiet fremstår som mindre vigtigt. Her fortæller Mette om sine tre veninder. To af dem er fra hendes studietid, og én er fra arbejde.

Mette (29): Ja, jamen, jeg har hvad... 3 meget tætte veninder, altså som... dem kan jeg fortælle alt, uden man bliver dømt og synes man er mærkelig og det ene og det andet. Og så en masse bekendte også netop igennem arbejdet, og som man jo også snakker rigtig meget med, som ikke bliver lukket helt ind. Ja.

Selvom der i nogen grad er forskel på den måde, hvorpå drengene og pigerne kobler de nærmeste venner og de bredere studiefællesskaber, gælder det for hovedparten af både drengene og pigerne, at de vigtigste venskaber og fællesskaber knyttes til skolen, studiet og arbejdspladsen. Det er kun Daniel (20), Simon (22) og Sophie (29), der knytter deres vigtigste fællesskaber til forenings- og fritidslivet. Som det vil fremgå i det efterfølgende afsnit, er der dog ofte et overlap mellem de fællesskaber, de unge har i skolen og på uddannelsen, og de fællesskaber, de har i forenings- og fritidslivet.

Opsamling på institutionaliserede fællesskaber

De unge i denne undersøgelse oplever i vid udstrækning de institutionsbaserede fællesskaber som afgørende omdrejningspunkter i deres tilværelse. De går i skole, på studie eller arbejde hver dag, og når de er dér, fylder det sociale liv naturligvis. Skole-, studie- og arbejdsfællesskaberne er ikke noget, man oplever at kunne vælge fra, og det er derfor også afgørende for de unge at finde deres plads i disse (Sørensen et al. 2010). Men for mange af de unge rækker fællesskaberne ud over den institutionelle kontekst, de etableres og udfoldes i. De institutionaliserede fællesskaber opleves i vid udstrækning som fællesskaber, man investerer noget i og føler sig forpligtede på, også når man har forladt skolen, studiet eller arbejdspladsen. Ligesom familien fremstår disse fællesskaber således i nogen grad som uomgængelige, men i modsætning til fællesskaberne i familien ligger der ikke blot et betydeligt arbejde i at *opretholde* disse fællesskaber, som de lidt ældre unge i forrige afsnit gav udtryk for. Der synes endvidere at ligge et betydeligt

arbejde i at *skabe* og blive inkluderet i disse fællesskaber, og selv hos de yngste aldersgrupper er det gennemgående tema i fortællingerne, at man føler sig forpligtet på at få fællesskaberne op og stå og få dem til at fungere, samtidig med at det kan være svært at finde ud af, hvordan man skal finde sin egen plads i dem. De institutionaliserede fællesskaber er således ikke til at komme udenom: De kræver hårdt arbejde, men er alligevel omgærdet af en betydelig usikkerhed: Hverken fællesskaberne – eller ens egen plads i dem – er givne (Jensen 2011).

Her spiller alder dog en vis rolle. Jo ældre de unge er, og jo flere uddannelser og jobs, de har bag sig, desto flere fællesskaber har de potentielt akkumuleret i deres liv, hvorfor de i nogen grad begynder at forholde sig mere reflektivt til, hvilke fællesskaber det er muligt/vigtigt at holde fast i, og hvilke det kan være nødvendigt at vælge fra. Dermed forskydes fællesskaberne fra den zone af selvfølgelighed, hvor også familien befandt sig, mod en zone præget af valgbarhed, der i højere grad minder om de fællesskabsorienteringer, der beskrives af individualiseringsteoretikere som Anthony Giddens (1996) og Zygmunt Bauman (2002), som beskriver, hvordan vi individuelt må skabe og vedligeholde vores fællesskaber. Det sociale liv, der udfoldes på den uddannelse eller det arbejde, de unge aktuelt er tilknyttet, opleves kun i meget begrænset omfang som valgbart. Men hos de ældste unge opleves det i højere grad som muligt at nedprioritere fællesskaberne, når man har forladt den institutionelle sammenhæng, de blev etableret i. Selvom de unge i vid udstrækning betragter de institutionelle fællesskaber som forpligtende, og i vid udstrækning arbejder for at etablere og opretholde dem, er de ikke forpligtende på samme måde som familien, hvis betydning og varighed i de unges liv fremstår som urokkelig.

Til gengæld kan de institutionaliserede fællesskaber noget, som familien ikke kan. For det er her – blandt jævnaldrende, der går i samme klasse eller læser på samme studie som dem selv – at de finder deres nærmeste venner. Ud af klasse-, skole- og i mindre grad arbejdsfællesskaberne træder m.a.o. vennerne – ofte en eller to – som de unge kobler sig nærmere til og i særlig grad oplever en gensidighed og forpligtelse i forhold til. Det er velkendt, at drenge og pigers måder at indgå i og forvalte klassefællesskaber i nogen grad italesættes og praktiseres på forskellige måder (Grønbæk Hansen

2011), og i denne undersøgelse skiller drengenes og pigernes fortællinger sig da også en smule fra hinanden, idet drengene umiddelbart vægter gruppen, mens pigerne vægter de nære venner, men for både piger og drenge gælder, at de institutionaliserede fællesskaber fylder meget i hverdagslivet og også trækker tråde langt ind i fritidslivet.

Fællesskaber, foreninger og fritid

De unge i undersøgelsen er også engageret i en række fællesskaber, som er formet uden for familie- og institutionslivet. Med en bred betegnelse kan vi kalde det fritidslivsfællesskaber (se oversigt i tabel 1). Disse fællesskaber udfoldes på en række forskellige arenaer. Størstedelen af de unge i undersøgelsen er eller har været aktive i foreningslivet, og i tråd med de generelle tal handler det ikke mindst om idrætsforeninger (Laub 2013). Flere af de unge laver endog frivilligt foreningsarbejde af forskellig art: en i spejderbevægelsen, en i en kirkelig organisation, en er ungdomspolitisk engageret og en er fagpolitisk engageret. Foreningerne har udgjort og udgør en vigtig arena for at skabe social integration og fællesskab (Nielsen et al. 2004), og i en nyere spørgeskemaundersøgelse (Dansk Ungdoms Fællesråd 2013) svarer 88 pct. af medlemmerne i danske ungdomsorganisationer, at deres deltagelse giver dem en følelse af fællesskab. De foreningsaktive unge i denne undersøgelse har da også en lang række fortællinger om fællesskaber koblet til deres foreningsdeltagelse. Men undersøgelsens unge fortæller også om fritidslivsfællesskaber uden for foreningslivet og deres engagement i dem: Nogle er engagerede i fitnessgrupper, en fortæller om at organisere et lokalt loppemarkedet, og en har etableret et fødevarerfællesskab.

Fritidslivsfællesskaberne er forbundet på kryds og tværs med de fællesskaber, de har etableret i institutionslivet – ikke mindst er der ofte et overlap mellem de andre unge, der indgår i deres fællesskaber i skolen og i foreningerne.

Foreningsliv for aktiviteten og fællesskab

Langt de fleste af de unge i undersøgelse er eller har været aktive i for-

eningslivet. Ud over de tre foreningsaktive unge, som DUF specifikt har rekrutteret til undersøgelsen fra deres medlemsgruppe, er flere af de andre unge også meget engagerede i foreningslivet, mens andre tidligere har været aktive. Endelig er der dog også nogle få, som ikke nævner nogen eller kun har haft forbigående tilknytning til foreningslivet.

For Peter (17) er fodboldfællesskabet imidlertid det allerførste, han nævner. Måske, siger han selv, fordi han skal til fodbold lige efter interviewet. Han bruger meget tid på fodbold, og det har han gjort så længe, han kan huske. Når Peter fortæller om fodbolden, så er det spillet, han taler om, og det er det, fællesskabet handler om. Man er fælles om at spille.

Interviewer: Ja. Så det er ikke sådan, fordi I laver nogle specielle sådan ting sammen andet end at spille fodbold?

Peter (17): Nej, det gør vi faktisk ikke så meget, jeg tror først det kommer, når man bliver lidt ældre. Vi spiller U17 nu, det er først deroppe i U21 og senior, at man rigtig begynder at have et fællesskab, for eksempel vi har ikke omklædningsrum rigtigt. Vi har ikke den der... hvad kan man sige... du ved, hvordan sådan et rigtig omklædningsrum, ikke, sådan mandehørm og sådan noget, det har vi ikke rigtig. Man kommer ned på banen, og så går man igen fra banen. Vi spiller fodbold, så går man...

Peters fortælling viser tydeligt, hvor central selve aktiviteten kan være for foreningslivsfællesskaberne. Det er en fortælling, som går igen hos rigtig mange af de helt unge og mellemgruppen, når de taler om deres nuværende eller tidligere foreningsfællesskaber. Både Alexander (22) og Simon (22) har tidligere brugt rigtig meget af deres fritid på fodbold. De fortæller også om, hvor meget selve fodboldspillet fyldte for dem. Denne fortælling går også igen i Emmas (25) fortælling om gokart-kørsel. Man er fælles om at få sporten til at fungere, og de fællesskaber, som skabes i en sådan proces, bliver af en anden karakter end de venskaber og fællesskaber, de unge ellers taler om. Man kan sige, at de foreningslivsfællesskaber, de unge taler om, er drevet af den aktivitet, de unge udfører sammen.

Det ses også hos de unge, der er aktive i andre foreninger end idrætsforeningerne, fx hos Christina (17), som er aktiv i en ungdomspolitisk for-

ening. Det er ikke så meget selve partiet, hun er tiltrukket af. Christina er mest drevet af trangen til at få sine politiske budskaber ud.

Christina (17): Jo. Altså jeg meldte mig jo ind sidste år efter folketingsvalget, fordi jeg synes, det var meget interessant, at jeg kunne få lov til at komme med... med nogle ting, og der var nogle, der ville høre på det, som var enige...

I interviewet bliver Christina ved med at komme tilbage til det vigtige i at have en platform, hvor hun kan give udtryk for sine politiske holdninger i et fællesskab med andre, som lytter og anerkender hende. Mens det at repræsentere partiet fremstår mindre vigtigt. Man kan finde den samme fokus på aktiviteten i Sarahs (30) fortællinger om hendes tidligere engagement i sportsforeninger og NGO'er. Her fortæller hun om at være frivillig i en kampagne for Kræftens Bekæmpelse.

Sarah (30): Jeg var også med på det der Comedy Aid, da det var til Kræftens Bekæmpelse, hvor vi var afsted – hvad var vi afsted, i 3 eller 4 dage – rundt i hele Danmark sammen med alle de der komikere, og det var jo en super sjov oplevelse altså. Og det der med at komme ud og opleve nogle andre ting og stå i nogle andre situationer...

I Sarahs fortællinger handler det ikke så meget om støtte bekæmpelsen af kræft, men mere om hvordan hun var vild med at være med i alle mulige aktiviteter, både sport og frivilligt arbejde for flere organisationer. Hun fortæller også, hvor meget hun savner det at gøre noget sammen med andre i dag, hvor hun har mindre tid. På den måde handler hendes fortælling både om at have fokus på aktiviteten og oplevelsen, men også om det særlige fællesskab, der opstår, når man gør noget sammen, som er gennemgående hos de unge i denne undersøgelse og også står stærkt i andre undersøgelser (se Nielsen et al. 2004 og Fridberg & Henriksen 2014).

Tab af fællesskab

Mens fællesskabet omkring aktiviteten kan være en stærk drivkraft for de unges engagement, kan tabet af fællesskaber også være afgørende for, at de unge forlader foreningerne. Maya (17) fortæller, at hun var rigtig glad for

at synge i kor og gjorde det i nogle år. Men hun stoppede, fordi hun ikke længere oplevede noget fællesskab i koret.

Maya (17): Og så 'kor', det stoppede jeg, fordi at jeg snakkede ikke så meget med mange. Det var kun med én, jeg snakkede med. Også selvom jeg ser hende lidt stadig i dag... Men, ja, så gik hun ud og så synes jeg, at det var lidt kedeligt, og så gik jeg ud af koret. Sådan er det.

Mayas fortælling viser, at selv om de unge synes rigtigt godt om aktiviteten, så er det ofte ikke nok til at fastholde unge, hvis de mister de fællesskaber, de har omkring aktiviteten. Emma (25), som havde været spejder i mange år, fortæller ligeledes, at det kan være svært at fortsætte i foreningen, hvis vennerne stopper.

Emma (25): Ja, der havde vi et stærkt fællesskab. Vi var fire tøser, som også gik sammen ude på skolen, og så var vi spejdere. Så det var ligesom, da den ene stoppede, så gik det i opløsning, så stoppede alle. Der var en, der havde dans eller sådan noget, da der var møde, så gik det lidt i opløsning.

I forlængelse heraf fortæller Emma (25), at hun på det tidspunkt var med i den ældste spejdergruppe, og der var faktisk ikke så meget spejderaktivitet. Det var mest det sociale, som holdt dem sammen. Når det så var væk, var der ikke så meget tilbage.

På den anden side handler Alexanders (20) og Simons (22) fortællinger om, hvordan aktiviteten kan komme til at fylde for meget. Både Alexander og Simon stoppede med at spille fodbold, fordi de synes, det blev for ambitiøst og kom til at fylde for meget i deres liv, mens fællesskabet langsomt blev fortrængt.

Simon (22): Så stoppede jeg der. Simpelthen fordi... Det var noget med, at man overvejede at gå de professionelle veje tage de seriøse veje, men det valgte jeg at sige nej til. Fodbold blev for alvorligt for mig, fordi der var et fællesskab, som jeg så som 'sjovt.' Jeg var også dygtig til det, og det var sjovt. Jeg kunne godt lide det, men hvis det var skridtet højere, så syntes jeg, at det blev usundt.

Simon valgte at springe fra, da det blev for professionelt, og han savnede det 'sjove'. Han kunne enten vælge fodboldkarrieren eller vælge fodbolden helt fra og gå en anden vej. Flere af Simons tidligere fodboldvenner er i dag blevet professionelle, og når han ser tilbage på sit liv, ser han fravalget af fodbolden som nærmest et eksistentielt valg. Den samme tendens findes også i Pless et al. (2015), som viser, at de unge, der fortsætter med sport i udskolingen, er dem, som er særligt ambitiøse, mens de andre unge siver ud. For dem, der fortsætter, udgør fritidsaktiviteten og fællesskabet her en helt væsentlig ramme om deres liv.

Mens de unge i undersøgelsen har mange fortællinger om, hvordan de arbejder på at vedligeholde familiære fællesskaber (efter de er flyttet hjemmefra) og institutionsbaserede fællesskaber (efter de har skiftet institutionel kontekst), er der kun ganske få af de unge, som fortæller om at vedligeholde foreningsfællesskaber, efter de er holdt op i en forening. Sarah (30) taler her om, at fællesskabet nok stadig er der, hvis hun rækker hånden ud. Men det er ikke nogen, hun trækker på til hverdag.

Sarah (30): Så dengang (da hun var meget foreningsaktiv) så jeg mange flere, altså jeg havde meget bredere netværk, og jeg er ikke i tvivl om, at de stadig er der, og ringede jeg til dem, og sagde 'Nu brænder det på', så ville mange af dem også være der stadig...

Men selvom der ikke er mange fortællinger om at vedligeholde foreningsfællesskaber, er det ikke ensbetydende med, at de unge i undersøgelsen nødvendigvis mister kontakten til de andre unge fra foreningerne, når de forlader disse. Modsat Sarah giver flere af de unge i undersøgelsen således udtryk for, at de stadig ser nogle af disse unge. Men de kalder dem ikke for 'tidligere fodbold-venner', 'volleyball-venner', 'gokart-venner' el.lign. Der er nemlig en række overlap mellem de unge, de var sammen med i foreningen, og de unge, de havde et fællesskab med i skolen, og så kategoriseres de tilsyneladende som 'nogen, jeg har gået i klasse med' eller 'gamle skolevenner'.

Nye ankerpunkter for fællesskab og identitet

Det er dog ikke alle de unge, der forlader foreningslivet. For de unge i vores undersøgelse, som er blevet, viser fortællingerne ofte en langsom bevægelse fra en orientering mod selve aktiviteten til en stærkere orientering mod foreningen eller organiseringen af aktiviteten som træner, leder, bestyrelsesmedlem osv., der hermed bliver ankerpunkterne for de fællesskaber, de oplever i foreningerne. Her fortæller Lisa om, hvordan hendes engagement i badmintonklubben har forandret sig gennem årene.

Lisa (29): Man kan sige, at jo ældre jeg er blevet, des mindre vigtigt er det blevet at være dygtig til det og vinde og alt det her. Det er mere det her med, at det faktisk også er hyggeligt at mødes med andre og få en øl bagefter og tage en kage med til kampene, fordi det giver noget stemning eller tage en kage med til træning, for så kan man også bagefter spise sammen. Det har jeg været initiativtager til nogle gange. Og så er jeg faktisk ikke kun med i klubben. Jeg er også med i Senior Spillere Udvalget, som er dem, som prøver at få seniorafdelingen til at køre rundt rent sportsligt og socialt.

I Lisas fortælling kan man se, hvordan hun gradvist er begyndt at orientere sig mere mod foreningslivet og mindre mod selve aktiviteten. Magnus (19) fortæller, hvordan han var nået til et sted, hvor fodboldaktiviteten ikke fungerede så godt, og han var lidt træt af at spille. Men så fik han mulighed for at tage over som spillende træner, og nu fungerer hans fodboldfællesskab godt og er rigtigt vigtigt for ham. Inden træningen mødes han ofte og spiser sammen med sin medtræner, og holdet har også en tradition med at hænge ud i klublokalet efter træning og kampe.

Magnus (19): Jeg er spillende træner for seniorholdet sammen med en af de andre spillere. Vi synes ikke, at det gik så godt, så fik vi mulighed for at tage over. Før var der sjældent noget efter en træning, nu er det sjældent jeg går, for der er gået en time. Så... Det er ligesom også bare kommet lidt naturligt. Det er fællesskabet og nogle fede folk og sådan noget. Og så er det fodbold jo, fordi vi vil gerne vinde det hele, selvom det ikke er alle, der går lige meget op i det, så... Når man først er på banen, så går folk rigtig meget op i det.

Magnus' fortælling viser, hvordan det er lykkedes for ham at reetablere sin

relation til foreningen ved at blive spillende træner, så både aktiviteten, det frivillige engagement og det sociale går op i en højere enhed, hvilket har stor betydning for ham. For nogle af de unge synes foreningsdeltagelsen ikke blot at udgøre et omdrejningspunkt i deres hverdagsliv og deres sociale liv, men tillige at have stor betydning for deres selvforståelse. Daniel (20) har været svømmer hele sit liv, og en stor del af hans fællesskaber er relateret til hans tid som svømmer.

Daniel (20): Jeg har været der nu i 10-11 år og har... har nået meget selv som svømmer og håber på at kunne nå endnu mere som træner. Det er jo lige før, jeg vil sige, der ikke kan nævnes en svømmehal i Danmark, man ikke har været i, hvis man har svømmet i 10 år. Så man kender mange også den vej igennem, som man måske ikke lige skriver og snakker med hver dag, men når man støder på dem, så er det enormt sjovt at sige hej, ikke. Svømmeverdenen er for mig rigtig vigtig.

Han taler om 'svømmeverdenen' som et stort landsdækkende fællesskab af svømmere, der næsten har karakter af et parallelsamfund, som han oplever at være en del af, på trods af at han har fået en skade, som hindrer ham i at deltage i konkurrencer. Til gengæld har han nu engageret sig i svømningen som træner. Selvom svømmeverdenen fylder rigtigt meget for Daniel, så har han ikke udelukkende fællesskaber, som udspringer af svømningen. Daniel er også engageret i sin arbejdsplads og i en vennegruppe uden for arbejde og studie. Her er tilsyneladende ingen modsætning mellem stort engagement i foreningen og et engagement på en række andre fronter. Det synes ikke på samme vis at være tilfældet for Simon (22), hvis selvforståelse ligeledes er koblet til hans foreningsdeltagelse. Simons engagement i frikirken udgør således fundamentet for så godt som alle hans fællesskaber. Det eneste fællesskab, han indgår i uden for kirken, er på hans arbejdsplads, og det fylder kun ganske lidt for ham.

Simon (22): Det er min kirke, min familie og mit arbejde i kirken. Og så er der selvfølgelig mit vikarjob, som jeg også bruger tid på. Jeg arbejder stort set hver dag, så det bruger jeg også tid på... At tjene nogle penge og sådan lidt, ikke? Men det er sådan det. Meget af mit liv, som mine venskaber og familie er i, det er i frikirken.

Interviewer: Ja. Hvis du nu ser på arbejdslivet der, hvad er det så for et slags fællesskab for dig?

Simon (22): For mig et det et arbejde. Jeg er der, fordi at jeg skal tjene penge, og så har jeg nogle arbejdskollegaer. Det er andre vikarer, som jeg primært snakker med.

For Simon (22) er kirken hele fundamentet tilværelsen. Han lægger liv og sjæl i arbejdet med kirken og det, den står for, dvs. kirken som organisation og værdigrundlag, og han kunne slet ikke forestille sig at være foruden et sådant kirkeligt fundament.

Simon (22): Men jeg vil så sige, at hvis jeg ikke boede i Hillerød og ikke havde det fællesskab og ikke havde kirken, så ville jeg finde et andet kirkefællesskab.

For foreningen, fællesskabet og mig selv

Der tegner sig et billede af de unge, der er blevet i foreningerne som unge med et stort engagement. Men der er ikke blot forskel på, hvor meget foreningen fylder i disse unges hverdagsliv, sociale liv og selvforståelse. Der er også forskel på, hvordan de beskriver dette engagement. Lisa (29) fortæller, at hun har en stor trang til at engagere sig og sige ja til at gå ind i ting. Men det er ikke alene lysten, der driver værket. Hendes engagementet rummer også et fremtrædende aspekt af forpligtelse. Hun nævner flere gange, at 'hvis jeg ikke er med, så er der jo ikke noget udvalg, så det er lidt svært at stoppe'. Lisa fortæller om sit frivillige arbejde i Ingeniørforeningen.

Lisa (29): Men vi er bare kun tre, der sidder i det udvalg, og så er det sådan lidt dødt, ikke? Hvis jeg trak mig, så eksisterer det jo nærmest ikke mere.

Lisa synes, der skal være et ungeudvalg i IDA, så hun vil nødigt trække sig. Hun synes, det er vigtigt, at det findes, og det er med til at drive hendes engagement i udvalget – snarere end selve aktiviteten eller fællesskabet – om end hun også beskriver udvalgsarbejdet som hyggeligt. Daniel (20) oplever også et særligt engagement i sin forening, men han vægter i mindre grad det forpligtende aspekt og fremstiller i højere grad engagementet som et spørgsmål om et grundlæggende tilhørsforhold, han ikke ville kunne være foruden.

Daniel (20): Jeg vil så sige, at svømmetræningen og de trænere... trænere, jeg har derovre, er også... det er ikke, fordi de ikke er vigtige, men de har en betydning i form af, at jeg har en cheftrener derovre nu her, som jeg super godt kan lide, og som jeg virkelig... lidt har kæmpet over at komme ind over... Og så det... det er noget, jeg ligesom har nogle aktier i, føler jeg, i form af klubben, og det er barn-domsklubben, så...

Det er tilsyneladende helt omvendt for Emma (25). I hendes fortælling fremstår det nogen gange, som om hun nærmest er spejderleder på trods af foreningsstrukturen og de positioner og relationer, der er tilgængelige der. Emma valgte at blive spejderleder, fordi hun synes, der skulle være noget andet i hendes liv end arbejde – og så var hun også blevet lokket lidt til det. Men hun synes faktisk, at alt det med møder og at skulle blive enige godt kan tage lysten lidt fra hende.

Emma (25): Selvom det er et godt fællesskab dernede, så kan der være frustrationer over, at man er mange, der skal beslutte noget [griner], så vi har jo leder-møder. Og jeg er til dagligt projektleder, så jeg vil gerne fremad, og der kan godt være nogen, der synes, det er sjovt at diskutere småting. Så i sådan nogle perioder kan det være rarest bare ikke at være en del af det [griner].

Så Emma kunne godt tænke sig bare at kunne arbejde med sin egen gruppe. Når vi taler videre om, hvad der driver hendes frivillighedsarbejde, fortæller hun, at hun egentlig gerne ville bruge sine kræfter på at hjælpe nogen, som virkelig har brug for det. Men hun ved ikke, om hun helt er moden nok til det.

*Emma (25): Jeg har også kigget meget på sådan noget i forhold til, at man kan blive sådan noget ekstra-storesøster for nogle udsatte her i Danmark. Men man ikke vil starte noget op, medmindre man kan give sig helt. Det er i hvert det... det er en af dem, som jeg sådan synes, det giver mere mening end man skal donere en masse eller lave småting hist og her, så synes jeg, det der med at man kan blive en støtteperson til **én**.*

Så på den måde handler det frivillige arbejde for Emma i vid udstrækning om at gøre en forskel for nogen – at give noget af sig selv. Det handler i

mindre grad om at gøre det i en specifik forening, som hun føler en særlig forpligtelse overfor eller tilknytning til.

Lokalsamfundsfællesskaber

Det er dog ikke blot foreningslivet, der danner ramme om de unges fritidsfællesskaber. Nogle af de unge taler endvidere om fællesskaber, der er koblet til en specifik lokalitet – oftest deres lokalområde. F.eks. har de på den vej, hvor Sarahs (30) bor, et meget aktivt nabofællesskab, som hun nyder stor gavn af i hverdagen og tillægger stigende betydning.

Sarah (30): Så dem... Det er ikke, fordi vi sådan bruger dem, men de er rare at have rundt omkring, og det er jo et andet fællesskab, end man er vant til, når man bor inde i byen, hvor man knap nok kender sine naboer, altså... Der bliver holdt lidt mere øje her. Det, synes jeg egentlig, er meget hyggeligt.

I forlængelse af dette fortæller Sarah, hvordan hun i stigende grad har lyst til engagere sig i lokale aktiviteter. Hun fortæller om lige at have læst en annonce i avisen om, at det lokale loppemarked søgte frivillige.

Sarah (30): Så kommer der et opslag for eksempel i Hillerød om, at nu søger de en ny til at planlægge Hillerød Loppemarked, hvor jeg er sådan lidt 'Ej, det gad jeg godt!'

Sarah føler sig kaldet af det fælles projekt, og hun kan også godt lide lethed i at engagere sig i forskellige ting. Hun har tidligere være frivillig i forskellige kampagner, og loppemarkedet fremstår som en mulig måde at engagere sig på samme måde i det lokalsamfund, hun nu er en del af. Det er også noget, som passer godt sammen med at have børn.

Lisa (29) er ligesom Sarah i undersøgelsens ældste aldersgruppe, og hun er allerede meget aktiv og engageret i lokalområdet. Både Sarah og Lisa har begge for nyligt bosat sig i Hillerød, og som Sarah har Lisa fundet en måde at være engageret i det lokale på. Hun har således etableret et lokalt fødevarenetværk, som distribuerer økologiske grønsager i lokalområdet. Selv om Lisa er aktiv i to foreninger, er det fødevarenetværket, som betyder mest for

hende, og når hun får mere travlt i sit arbejdsliv, er det også det, hun vil prioritere.

Lisa (29): Men Fødevarerfællesskabet skal selvfølgelig fylde meget, håber jeg eller noget tilsvarende. Det kan godt være, at jeg slipper ingeniørforeningen og badminton lidt.

Så for Lisa er det tilsyneladende ikke udslagsgivende, om der er tale om en medlemsbaseret forening eller et løserer fællesskab. Det, som betyder mest for hendes prioritering, er 'sagen'. Nemlig at støtte en bæredygtig udvikling. Det er det, hun hentyder til med 'noget tilsvarende'.

Endelige kan det nævnes, at Christina (17) var en del af et fællesskab omkring et ungdomshus i Hillerød. Det var et fællesskab, som fyldte meget i Christinas liv sidst i folkeskolen. Det kom også til at fylde for meget, og Christina opfatter det også en tid med en usund livsstil – blandt andet for meget hashrygning.

Christina (17): Jeg begyndte at ryge hash, da jeg var 14 år og tog ned på ungdomshuset sammen med en veninde, som jeg også ser. Det var lidt som om, at det egentlig kun var mig og hende i den her verden. Det var bare... alt andet det eksisterede egentlig ikke, og det var druk, det var fest, det var dumme ting, det var... alt det lort, man nu laver, når man er ung og dum, ikke...

Selvom Christinas ungdomshusfællesskab i flere henseender adskiller sig fra de fællesskaber, Sarah og Lisa er engagerede i, har de det fællestræk, at de alle er knyttede til de unges lokalområde. Men hvor Sarahs og Lisa fællesskaber åbner sig mod og engagerer sig i lokalområdet, syntes Christinas ungdomshusfællesskab at lukke sig om sig selv. Der var tale om et fællesskab med en vis subkulturel prægning, der gav mening for Christina på et tidspunkt, men som hun nu tager eksplicit afstand fra. At det fyldte i hendes liv, synes der ikke at være nogen tvivl om, men det hørte en bestemt alder og livssituation til, som hun ikke længere kan genkende sig selv i.

Fitnessfællesskaber

Selvom fitnessstræning ofte betragtes som en individuel aktivitet, er træningen i fitnesscenteret i høj grad en fællesskabsarena for Alexander (22), der her fortæller om sit fitnessfællesskab.

Alexander (22): Nogle gange så spiservi sammen. Jeg ved ikke... Én gang om måneden spiservi sammen og laver nogle aktiviteter. Vi var i byen her for nogle uger siden. Vi er oppe i træningscenteret 6-7 gange om ugen, så man ser jo hinanden en del, ikke også?

Interviewer: Okay, ja.

Alexander (22): Så det er ikke bare én gang om måneden. Det er flere gange om ugen, så det fylder jo, og det er nogle søde mennesker. Og man snakker også om, hvad man laver i hverdagen, og hvad man går og tumler med, så det er ikke bare et træningscenter, men det er også venner.

Aleksanders fitnessfællesskab fylder i hans hverdagsliv, bl.a. fordi han træner næsten alle ugens dage. Men fællesskabet er ikke begrænset til fitnesscenteret. De mødes også og foretager sig og taler om andre ting. Alexander er ikke den eneste, der taler om fitnessfællesskaber. Det samme er tilfældet for Silje, Christina og Mette. Mette har engang været en del af et fitnessfællesskab og vil gerne være det igen. Hun har en et fysisk handikap og betragter fitness som den eneste måde, det er muligt for hende at træne på. Direkte adspurgt fortæller hun, at hun aldrig har overvejet at dyrke andre sportsgrene og derfor heller ikke har tænkt nærmere over at blive medlem af en idrætsforening.

Opsamling på fritidsfællesskaber

Foreningsfællesskaberne spiller en særlig rolle for hovedparten af de unge i denne undersøgelse. De fleste af de unge i undersøgelsen har – i lighed med hovedparten af de danske unge (Ibsen 2006) – en personlig erfaring med foreningslivet og en fortælling om dets fællesskaber. Men det er en fortælling, der ændrer sig over tid. I starten opstår fællesskabet i vid udstrækning om den aktivitet, man går til i foreningen – fx fodbold. Aktiviteten, holdet og fællesskabet glider i disse fortællinger nærmest i ét med hinanden (Nielsen et al. 2004). På et tidspunkt bliver aktiviteten tilsyneladende mindre vigtig, eller den bliver så seriøs, at det går ud over hold- og fællesskabsfølel-

sen, hvilket indebærer, at nogle af de unge dropper deres foreningsdeltagelse. Disse unge taler ikke om at vedligeholde foreningsfællesskaberne, der i nogen grad glider ud af deres fortællinger, efter de har forladt foreningerne. Men at der i nogen grad er et personsammenfald mellem foreningsfællesskaberne og skole- og uddannelsesfællesskaberne, så ofte vedligeholdes fællesskaberne i stedet i denne sammenhæng. Sammenholdt med familien og de institutionelle fællesskaber fremstår de unges fritidsfællesskaber hermed som mere flydende og uforpligtende, og flertallet af de unge udtrykker en mindre forpligtelse til at vedligeholde disse fællesskaber.

De unge, der bliver i foreningen, retter tilsvarende deres fokus et andet sted hen. De bliver trænere, sidder i bestyrelsen osv. og orienterer sig i det hele taget i højere grad mod rammen om den aktivitet, der tidligere var omdrejningspunktet for deres foreningsdeltagelse. Mens bl.a. Henriksen (2012) peger på, at frivillighed i dag bevæger sig fra en kollektivt orienteret frivillighed, der er bundet op på medlemskab af en forening, til en mere reflektiv form for frivillighed, hvor man er løser koblet til en organisation eller forening eller måske slet ikke har en sådan kobling (Hansen & Sørensen 2014), går disse unge i nogen grad imod denne bevægelse. De synes i vid udstrækning at være orienteret mod foreningen som ramme om deres frivillighed – foreningen og det, den står for, har en stor betydning for dem. Samtidig ses dog, at fx Lisa og Emma løbende afprøver argumenter for og imod deres foreningsengagement, og det antyder, at man ikke nødvendigvis bliver ved med at være frivillig, selvom man tillægger det stor betydning og har en stærk relation til foreningen. Lisa er samtidig et eksempel på, at foreningsfrivilligheden ikke udelukker frivillighed i andre sammenhænge. Der er ikke tale om en enten eller-logik. Som bl.a. Pless et al. (2015) viser, er unge, der på forskellige måder er engagerede i foreninger, da også oftere engagerede i andre sammenhænge.

Engagementet i foreningsfællesskaberne fremstår for nogle af de unge som et identitets spørgsmål, der handler om, hvem de er, og hvad de står for. Her repræsenterer foreningen og dens fællesskaber noget afgørende ved dem selv: et værdigrundlag, de lever efter, en ramme om deres livshistorie etc. For andre fremstår engagementet i højere grad som et spørgsmål om forpligtelse. Disse unge giver udtryk for, at det er vigtigt for dem, at foreningen

er der og fungerer, og de føler sig forpligtet på at bidrage til det. Denne forpligtelse fortælles ikke så stærkt frem i forhold til de andre af de fritidsfællesskaber, der belyses ovenfor. Selvom enkelte af de unge taler om fitnessfællesskaber, der mødes mange gange om ugen i fitnesscentret, hvor man arbejder på at disciplinere og bygge sine kroppe op, tales det i højere grad frem som et ungdomskulturelt fællesskab, der overvejende handler om at more sig og være sammen (Andreasson & Johansson 2015). Fortællingerne om de lokalt forankrede fællesskaber handler i højere grad om at gøre noget for en sag, man synes er vigtig og kæmper for, men heller ikke her tales disse fællesskaber i nævneværdig grad frem som forpligtende.

Umiddelbart ser fritidsfællesskaberne ud til at bevæge sig fra en forankring i foreningerne i de tidlige ungdomsår til en mere spredt forankring i de senere ungdomsår, hvor engagementet ophører, og arbejdet for fællesskabet i mange henseender intensiveres, men udfoldes i flere forskellige sammenhænge. Bl.a. i lokalt forankrede fællesskaber og fitnessfællesskaber, som på hver sin måde tydeligt viser, at selv i nutidens globaliserede samfund med digitale sociale medier etc. spiller fysiske rum og fysiske møder mellem mennesker en betydelig rolle for unges fællesskaber (Jørgensen 2006), hvilket kan være værd at have i bagehovedet i næste afsnit om digitale fællesskaber.

Digitale fællesskaber

Den sidste fællesskabsarena, som de unge taler om, er den digitale arena, dvs. internettet, sociale medier og andre former for digitale platforme, der fylder meget i ungdomslivet, og som på forskellige måder påvirker deres sociale liv.

Tidligere forestillede man sig internettet som et sted, hvor man på sigt ville kunne bevæge sig frit og ureguleret og afprøve forskellige identiteter og indgå i et væld af virtuelle fællesskaber. Med de sociale mediers fremkomst det seneste årti har internettet imidlertid bevæget sig i en anden retning, idet vores civile identiteter og fysiske fællesskaber spiller en stadig større rolle (Nielsen 2016). Internetbrugerne gemmer sig i mindre grad bag andre

aliasser og bruger i højere grad internettet til at forbinde sig med andre brugere, man kender i forvejen (Senft 2012, Ellison 2007). De sociale medier er således i mindre grad platforme til at skabe helt nye forbindelser mellem brugere uden et forudgående kendskab til hinanden og i højere grad et sted, hvor man forbinder sig med sin familie, venner og kollegaer (Nielsen 2016).

Samtidig ligner den adfærd, som vi har på de sociale medier, i vid udstrækning adfærden fra de fysiske fællesskaber. Det er ofte de samme spilleregler, der gør sig gældende, og de samme, som er populære, udenfor etc. Men den digitale kommunikation gør imidlertid noget ved fællesskaberne og deres måde at fungere på. Online kommunikation foregår med lysets hastighed og giver mulighed for et væld af nye kommunikationsformer: Man kan kommunikere en-til-mange, mange-til-en, mange-til-mange etc., og rigtigt meget kommer til at handle om at kommunikere. Man kan til stadighed tjekke vennernes opdateringer og fortælle dem, hvad man selv laver lige nu. Man bliver nødt til konstant at følge med for at være opdateret, samtidig med at ens egne opdateringer bliver en slags konstante markører for ens eget aktivitetsniveau, succes etc. Mestrer man ikke dette konstante pres for at være på, risikerer man at blive usynlig, og er man ikke med i det sociale liv, der foregår online, kan det have store konsekvenser for ens sociale liv i øvrigt. (Larsen 2009, Jensen 2012).

Men hvordan bruger de unge i denne undersøgelse de digitale medier? Hvem kommunikerer de med – og på hvilke måder? Og hvad betyder det for deres fællesskaber? Dette vil vi belyse i nedenstående afsnit.

Det glider sammen

Som også andre undersøgelser har vist, er det meget få af de unge i denne undersøgelse, som fortæller om fællesskaber, der direkte er opstået på den digitale arena. Når de taler om den digitale arena, er det primært som et sted, hvor de 'mødes' med deres sociale relationer fra andre arenaer. Der er kun et eksempel i de unges fortællinger, der handler om et fællesskab, som er formet og udelukkende eksisterer i det digitale. Omvendt fortæller alle de unge i undersøgelsen om fællesskaber og venner, de kommunikerer med

på de sociale medier. Der er ingen, der ikke bruger sociale medier. Nogle gange skal de dog hjælpes lidt på vej til at fortælle om det, da brugen af sociale medier forekommer så selvfølgelig, at de unge ikke nødvendigvis løfter den frem som noget særligt. Daniel er en af de unge, som slet ikke nævner sociale medier i interviewet, før han bliver direkte adspurgt. Her fortæller han dog, at han bruger de digitale medier til at kommunikere med dem, han omgås fysisk med i sin hverdag.

Daniel (20): Hvis jeg går på Facebook, så er det dem, jeg skriver med, eller selvfølgelig også kæresten. Men det er jo... det falder ret meget sammen på den måde, ikke. Så hvis jeg er inde og skrive på Facebook, så er det med dem.

Flere af de helt unge fortæller også, at den digitale arena er afgørende for organiseringen af diverse aktiviteter i deres fællesskaber. De digitale medier fungerer dog ikke mindst som et mødested, hvor de unge vedligeholder deres fællesskaber. Christina fortæller her om det digitale i hendes liv.

Christina (17): Det fylder jo rigtig meget. Jeg bruger det hver dag til at skrive beskeder i vores klassegruppe, vores lærer lægger også ting ind, så det er meget vigtigt også at holde øje dér. Altså, jeg har nogle venner i Jylland. Så spørger vi hinanden, hvordan det går. Men ellers så snakker jeg mest med folk også her dagligt. Det kan jeg bedst lide.

I Christinas fortælling kan man se, hvor integreret og selvfølgelig de digitale medier indgår i de fællesskaber, hun har på andre arenaer. Det digitale glider næsten umærkeligt ind som en dimension i disse fællesskaber, og det kan være svært at skelne mellem, hvad der er hhv. digital og fysisk kontakt, når hun taler om disse fællesskaber. Det samme er tilfældet hos Silje, der nedenfor fortæller om sin nærmeste veninde.

Silje (23): Så hende bruger jeg meget. Hun er sådan en, som jeg bare skriver til, når jeg har flækket en negl, eller hun har flækket en negl. Det er sådan nogle småting. Dér har jeg Anette, ikke. Og der kan også gå lang tid imellem, at jeg ser Anette, men vi snakker sammen næsten dagligt. Og hvis ikke, så snakker vi i hvert fald sammen én gang om ugen.

Når Silje taler om at have kontakt til sin bedste veninde, skelner hun ikke rigtigt mellem, om de ses fysisk eller skriver sammen på de sociale medier. Det kan faktisk være lidt svært at vide, hvor ofte hun egentlig mødes med sin veninde – i den fysiske verden. Det ses hos flere af de unge, der kan fortælle om et helt tæt venskab, og så viser det sig i løbet af interviewet, at de ses meget sjældent. Deres kontakt består overvejende i hyppig kommunikation på diverse sociale medier.

Fra digitalt til fysisk – og omvendt

Selvom de digitale og fysiske dimensioner ved fællesskaberne ofte glider sammen, kan vægtningen af de to dimensioner forandre sig over tid. Fællesskaber, der starter med at være digitale, kan få en fysisk forankring og omvendt. Christina fortæller således, at hun har mødt sin kæreste over netdating, så hendes parrelation har m.a.o. sit udspring på den digitale arena. Det samme gælder i en vis forstand hendes engagement i DSU, der begyndte med en politisk opdatering, hun lavede på Facebook. I forlængelse af den debat, som opdateringen affødte, blev hun kontaktet af DSU i Hillerød, der inviterede hende til at blive medlem. Endelig har Christina også tidligere været aktiv på det digitale mødepunkt 'Formspring'.

Christina (17): Jeg begyndte at tale med nogle, som jeg aldrig mødte og heller aldrig har mødt den dag i dag. Men dér havde man sådan et – hvad kan man sige – et netværk, som man ikke mødtes med, men alligevel havde et eller andet med. Det var sådan rart ligesom at slukke for den virkelig verden og så bare sætte sig dér og kommunikere med nogle, som man egentlig ikke anede særlig meget om.

Mens Christina fortæller om fællesskaber, som udspringer fra den digitale arena, har Magnus et fællesskab, som i udgangspunktet overvejende var fysisk, men som har konsolideret sig som et digitalt fællesskab.

Magnus (20): Ja, sådan en gruppesamtale... der er to – den ene, min tætte ven, som ikke spiller i fodboldklub med – og så en anden, vi har haft en gruppesamtale i 3 år nu, tror jeg, siden vi startede i I.G, som ligesom har fortsat siden da. Hvor vi sådan skriver hver dag. Alt fra ligesom 'hvad sker der' i løbet af ugen eller i løbet af dagen eller sådan noget. Det er mange små ting. Små eller store.

De tre unge har ikke et fællesskab, hvor de ses uden for den gruppe, de har skabt i deres gruppesamtale. Men det er et fællesskab, som Magnus sætter rigtigt meget pris på at have, og hvor de dagligt kommunikerer. På samme måde fortæller Peter også om en Facebook-gruppe, som efterhånden lever sit eget liv.

Peter (17): Det opstod, fordi vi skulle til fredagsrock på et tidspunkt, og så var det ligesom os, der tog med, så valgte vi at lave den der gruppe, for at skrive det gør vi her, og det gør vi her. Og så blev vi bare ved med at skrive bagefter på en eller anden måde, ikke, og så fortsatte det bare, og nu er det et år siden eller sådan noget, ikke.

Af Magnus og Peters fortællinger kan man også fornemme, hvordan de unge – gennem facebookgrupper etc. – akkumulerer fællesskaber, som de bliver ved at vedligeholde. Man giver ikke nødvendigvis slip på et fællesskab, selvom man holder op med at se hinanden fysisk. Man kan blive ved med at kommunikere og holde kontakt – og efterhånden være en del af mange fællesskaber, der kræver en vis vedligeholdelse.

Holde sig opdateret

Endelig er der også flere af de unge, som taler om at holde sig orienteret i det sociale liv via de sociale medier – at se hvad de andre laver. Eller som Mette (29) siger 'snage i hvad de andre laver'. Her fortæller Mette, hvordan hun bruger Facebook rigtigt meget til at holde øje med, hvad hendes venner og bekendte – og deres venner – går og laver:

Mette (29): Ja, Facebook, det bruger jeg meget, altså nok egentlig også for meget. Jeg prøver lidt at lade være eller sådan [griner]. I hvert fald imens ungerne er oppe og sådan noget, ikke. Altså, så kan man godt lide at snage i alle mulige sådan [griner].. Ja, den gode Facebook, ikke. Ja.. altså, jeg holder da meget øje med, hvad de laver.. faktisk ja.

Så Mette bruger Facebook til at holde sig orienteret i det sociale liv. Hun giver udtryk for, at hun har det lidt dårligt med at bruge så meget tid på Fa-

cebook, men begrundet det med, at hun er nødt til at være meget hjemme med to små børn. Peter giver også udtryk for, at han bruger lidt for meget tid på sociale medier, men undskylder sin hyppige brug af sociale medier med, at han skal holde sig opdateret.

Peter (17): Så føler jeg, at jeg bruger alt for meget tid på de der digitale, altså.. Bare uden rigtig at få noget ud af det, det er bare for at følge med. For at se om der sker et eller andet. Men det er kun, hvad der sker for venner. Jeg følger også for eksempel fodboldhold, jeg følger også nogle få politikere og sådan noget, ikke. Som jeg synes er spændende. Eller alt muligt, altså.. Der følger jeg ligesom også med for at ligesom at føle mig opdateret, jeg vil gerne vide, hvad der sker, ikke.

Opsamling

Som også anden forskning i unges mediebrug peger på (Senft 2012, Ellison 2007), bruger de unge i denne undersøgelse overvejende de digitale medier til at kommunikere med fællesskaber, der udspringer af andre arenaer. Denne brug er så selvfølgelig, at de unge ikke altid nævner den i interviewene, og når de gør, kan det være svært at skelne mellem deres fortællinger om den kommunikation, der foregår i et digitalt hhv. et fysisk rum. Fællesskaber fra skolen, fritidslivet etc. organiseres og opretholdes løbende på de digitale medier, hvis kommunikation glider næsten umærkeligt ind i det samvær, der finder sted på disse arenaer.

Indimellem tager det digitale mere eller mindre over som arena for fællesskaberne, og der er flere eksempler på venskaber og fællesskaber, der overvejende er virksomme og opretholdes på de digitale medier. Her deler man stort og småt med hinanden, og selvom det er sjældent, man mødes fysisk, kan man opleve at have en nær og intim kontakt med hinanden. Hvor den tidlige forskning i unges fællesskaber på internettet argumenterede for, at nettets flygtige karakter og løsere tilkobling gjorde det svært at opnå et følelsesmæssigt engagement, der svarer til det, man ser på andre arenaer som familien, foreningen osv. (Kiesler 1997, Kolko & Reid 1998), indikerer denne undersøgelse, at nettet kan være afgørende for opretholdelse af et engagement i fællesskaber, der udspringer af disse andre arenaer. På de sociale medier foregår kommunikationen med lysets hastighed, og det er muligt at

få en oplevelse af samtidig tilstedeværelse, når man chatter, facetimer osv. (Nielsen 2016). De fællesskaber, der forskydes fra det fysiske hverdagsliv til de digitale medier, opleves således ikke nødvendigvis som mindre vigtige eller forpligtende. Tværtimod bruges disse medier bl.a. til at opretholde og vedligeholde vigtige og forpligtende relationer til nære venner osv.

I andre tilfælde bruges de digitale medier dog også til at fastholde kontakten med mere perifere fællesskaber, der ellers var i farezonen for at glide ud. Derved kommer den digitale arena til at understøtte en tendens, vi har set på de øvrige arenaer: At de unge over tid akkumulerer en lang række fællesskaber, som de bruger en del tid og energi på at holde i live. På nettet kan man således vedligeholde kontakten med tidligere klassekammerater, fodboldvenner osv., som man ellers ikke nødvendigvis ville have noget at gøre med. Ikke alle disse fællesskaber fortsætter med at være betydningsfulde, men de er med til at øge mængden af kommunikation i de unges liv og bidrager sandsynligvis også til en oplevelse af, at det er vigtigt at være på.

De unge i denne undersøgelse fortæller da også om de sociale medier som et sted, hvor man holder sig opdateret og orienterer sig. Den danske medieforsker Jakob Linnaa Jensen (2012) peger i den forbindelse på, at de sociale medier bliver en slags 'sjette sans', der udvider de unges kapacitet til at følge med hos et stort antal venner. Her forstærkes, bekræftes eller afkræftes sladder og rygter, og overraskende mange unge offentliggør villigt oplysninger om diverse detaljer og forhold i deres private liv. Sociale medier bliver således ikke blot et medie for den sjette sans, men også et sted, hvor alle overvåger alle (Jensen 2007). Nogle af de unge peger da også på, at de bruger for megen tid og energi på at holde sig opdateret og orientere sig, men selvom de forholder sig kritisk til det, understreger de også, at de gerne vil vide, hvad der sker i omgangskredsen.

Vi har ikke konstateret nogle afgørende aldersforskelle i de unges brug af sociale medier, ligesom vi heller ikke har kunnet set afgørende kønsforskelle.

Konklusion på Del 2

De unge i denne undersøgelse giver indledningsvis udtryk for, at ungdomslivet præges af en norm om, at man skal have et socialt liv med mange fællesskaber og stærke venskaber. Flere af de unge er i starten af vores interviews usikre på, om de lever op til denne norm, og det gør dem en anelse urolige. For hvad siger det om dem, og hvad de er i stand til at udrette? De unge i undersøgelsen ser ud til at opfatte deres fællesskaber som et udgangspunkt for deres egne individuelle identiteter – de bliver til gennem de fællesskaber, de indgår i, og det er svært at blive til på den rigtige måde, hvis man indgår i for få eller forkerte fællesskaber (Jensen & Brinkmann 2011). Samtidig synes mange af fællesskaberne at være underlagt en individualiseret præmis: De opleves som et resultat af de unges egen handlekraft og skaberværk, snarere end som noget, der er givet af de strukturer og sammenhænge, de indgår i (Beck & Beck-Gernsheim 1995). Fællesskaberne i de unges fortællinger fremstår som afgørende for de unges individuelle identiteter, men opleves samtidig som noget, de selv har muligheden og ansvaret for at skabe.

Idet vi beder de unge om at indkredse helt konkrete fællesskaber, der fylder i deres liv og betyder noget for dem, sker der imidlertid noget med denne individualiserede præmis. I undersøgelsen fortæller de unge således om betydningsfulde fællesskaber på fire forskellige arenaer: 1) familie; 2) skole, arbejde mv.; 3) fritid og 4) digitale medier. Selvom karakteren og antallet af fællesskaber på disse arenaer varierer, træder hovedparten af de betydningsfulde fællesskaber umiddelbart frem som givne og selvfølgelige. Man er vokset op i en familie, der danner udgangspunkt for et betydningsfuldt fællesskab. Man er havnet i en skoleklasse, der også skaber en ramme om nogle betydningsfulde fællesskaber. Man har gået til en bestemt sport, siden man var lille, og er her ligeledes havnet i nogle fællesskaber, der har betydning for én. Og på de digitale medier kommunikerer man ydermere overvejende med andre fra de tre andre arenaer – man kaster sig ikke hæmningsløst ud i cyberspace og skaber en masse nye fællesskaber.

Samtidig er der forskel på, hvor givne og selvfølgelige de unge oplever fællesskaberne på de forskellige arenaer, ligesom der er forskel på, hvordan

fællesskaberne opleves af unge i forskellige aldre. Den familie, de unge er vokset op i, har en særstatus som fællesskab. Selvom mange af dem er vokset op i brudte familier, opleves familien i vid udstrækning som et primært ankerpunkt, der altid vil være der, og som man ikke sætter spørgsmålstejn ved. Selv når de unge flytter hjemmefra, fastholder familien denne position i deres liv. De udeboende unge taler således ikke om løsrivelse og frihed fra forældre og familie. Forholdet til familien tales derimod frem som 'uafhængig afhængighed' (Sørensen 2013), hvor familien fortsat er inde over og understøtter de unge i deres hverdagsliv, fremtidsplaner osv. Der er dog ikke tale om, at disse unge deponerer ansvaret for deres liv hos familien, som offentlige diskurser om 'curlingbørn', 'projektbørn' etc. måtte indicere. Tværtimod oplever de unge et betydeligt ansvar for at få familien til at fungere, og de unge prioriterer familien højt og er villige til at ofre megen tid og energi på at vedligeholde relationerne med de øvrige familiemedlemmer.

Samme vedligeholdelsesarbejde praktiserer de unge i forhold til de betydningsfulde fællesskaber, der etableres på uddannelserne. Selv når man har forladt en uddannelse, opleves disse fællesskaber således i vid udstrækning som noget, man er forpligtet på at opretholde og få til at leve videre. Ligesom familien ses disse fællesskaber således som noget varigt, men i modsætning til familien ligger der ikke blot et betydeligt arbejde i at opretholde disse fællesskaber – de unge taler således også om det store arbejde, der ligger i at skabe og blive inkluderet i disse fællesskaber. Selv hos den yngste aldersgruppe er det således et gennemgående tema i fortællingerne, at man føler sig forpligtet på at få fællesskaberne på skolen op at stå og få dem til at fungere, og samtidig kan det være svært at finde sin egen plads og blive inkluderet i dem. Selvom uddannelsesfællesskaberne simultant fremstår som hårdt arbejde og præget af usikkerhed, har de afgørende betydning for de unge. Ikke kun fordi man ikke oplever at kunne vælge uddannelserne fra, men også fordi uddannelsesfællesskaberne danner udgangspunkt for de unges nærmeste venner, der har afgørende betydning for deres oplevelse af tilhørsforhold og trivsel (Sørensen et al. 2010).

Uddannelsesfællesskaberne glider også ind i de fællesskaber, de unge etablerer i fritiden. Ofte er der således et vis sammenfald mellem disse fæl-

lesskaber og de fællesskaber, de etablerer i foreningerne, der også i nogen grad fremstår selvfølgelige og givne i de unges fortællinger. De er koblet til aktiviteter i en forening, man har været medlem af fra barnsben. Med alderen vælger flere af de unge dog foreningerne fra, og tilsyneladende oplever de fleste unge ikke den samme grad af forpligtelse for at vedligeholde deres foreningsfællesskaber. Men de unge, der bliver i foreningerne, fortæller om en intensivering af relationen til foreningen og om fællesskaber, der ikke længere primært udspringer af aktiviteterne, men ligeledes af en identifikation med et værdigrundlag, en foreningsramme osv. Selvom de løbende forholder sig til deres engagement, går disse unge mod tendensen til en løsere kobling til foreningen (Hansen & Sørensen 2014), der både opleves som vigtige ankerpunkter i tilværelsen og noget, man føler sig forpligtet overfor. Nogle af de samme unge engagerer sig ydermere uden for foreningerne – i lokalt forankrede fællesskaber – der ligeledes opleves som vigtige ankerpunkter, man er forpligtet overfor. Andre unge taler om mere ungdomskulturelle fællesskaber – fx fitnessfællesskaber – som i højere grad handler om at more sig og være sammen om at dyrke kroppen. Men også disse fællesskaber går de til med en vis forpligtelse – man mødes flere gange om ugen og træner.

Det sociale liv, der foregår på den digitale arena, opleves heller ikke som noget, man frit og kvit kan vælge til og fra. Som også anden forskning i unges mediebrug peger på (Senft 2012, Ellison 2007, Larsen 2016), bruger de unge i denne undersøgelse overvejende de digitale medier til at kommunikere med fællesskaber, der udspringer af andre arenaer. Indimellem fylder det digitale meget, og der er flere eksempler på venskaber og fællesskaber, der overvejende er virksomme og opretholdes på de digitale medier. Her deler man stort og småt med hinanden, og selvom det er sjældent, man mødes fysisk, kan man opleve at have en nær og intim kontakt med hinanden. De fællesskaber, der forskydes fra det fysiske hverdagsliv til de digitale medier, opleves ikke nødvendigvis som mindre vigtige eller forpligtende. Tværtimod bruges disse medier bl.a. til at opretholde og vedligeholde vigtige og forpligtende relationer til nære venner osv.

Woodman & Wyn (2016) påpeger, at ungdomssociologien ofte ser de unge som bærere af samfundsmæssige forandringer, og derfor har ungdomsstu-

dier ofte fokus på at identificere forandring. I følge Woodman & Wyn bør ungdomslivet dog i højere grad ses som en analyse af balancen mellem forandring og kontinuitet. Vores analyse viser da også, at de unges fællesskaber, på overfladen, i høj ser ud, som de altid har set ud. Der er altså en høj grad af kontinuitet. Men det, som tilsyneladende har forandret sig, er de unges oplevelse af deres egen rolle i fællesskaberne. De oplever et stort ansvar for at vedligeholde deres fællesskaber og oplever, som påpeget af individualiseringsteoretikerne, i vid udstrækning fællesskaberne som usikre og fragmenterede.

DEL 3 UNGES ORIENTERINGER MOD FÆLLESSKABER

I de foregående kapitler har vi med afsæt i de fire forskellige arenaer skabt et overblik over, hvilke fællesskaber der betyder noget for unge, hvordan de bruger dem og tillægger dem betydning. De unges fortællinger har bl.a. vist, hvordan de unge konstant arbejder med at vedligeholde deres fællesskaber, og når antallet af fællesskaber med tiden akkumuleres, vokser dette vedligeholdelsesarbejde. Selvom der er forskel på, hvilken grad af valgfrihed, de unge oplever i forhold til forskellige fællesskaber – nogle har de selv valgt, og andre er de mere eller mindre tilfældigt havnet i – og selv om de unges fællesskaber også afspejler en høj grad af kontinuitet – så viser fortællingerne også, at fællesskaberne kræver et vedligeholdelsesarbejde. De unge forholder sig derfor kontinuerligt til, hvilken plads de har i fællesskaberne, og hvordan fællesskaberne giver mening i forhold til deres livssituation. I dette kapitel vil vi tegne et billede af, hvad det er, der kan gøre et fællesskab meningsfuldt for de unge. Vi vil m.a.o. tegne et billede af, hvad det er, de orienterer sig mod – eller søger efter – når de forholder sig til, om fællesskaberne kan give mening for dem.

Vi har indkredset en vifte af i alt seks orienteringsformer. Disse orienteringsformer er tæt vævet sammen, og de unge retter ofte flere orienteringsformer mod samme fællesskab, ligesom de retter de samme orienteringsformer mod forskellige fællesskaber. Med henblik på at skabe analytisk klarhed beskriver vi i kapitlet de seks orienteringsformer hver for sig, vel vidende at de i praksis ofte er filtret ind i hinanden og i praksis sjældent eksisterer adskilte. De seks orienteringsformer er følgende:

- Orientering mod intimitet og bekræftelse – *'Jamen, sammen med hende, så kan jeg bare være mig selv'*
- Orientering mod selvudfoldelse og selvinvestering – *'Jeg har bare så meget,*

jeg gerne vil give'

- Orientering mod arbejde og fremtidsplaner – *'Jeg tænker også, at jeg måske kunne bruge det til noget professionelt'*
- Orientering mod idealer og et bedre samfund – *'Jeg synes simpelthen bare, at det er så vigtigt at gøre noget ved miljøet...'*
- Orientering mod forpligtelse og faste roller – *'Jeg har altid været manden i min familie, sådan er det...'*
- Orientering mod fest og ungdomskultur – *'De venner er festvenner, som jeg ser, når der skal ske noget'*

De seks orienteringsformer går på forskellige måder og i forskellige vægtninger igen i de unges fortællinger. Der er m.a.o. ord ikke tale om orienteringsformer, der udtrykker dispositioner, som alene hidrører fra den enkelte unge. Orienteringsformerne synes derimod at blive frembragt i mødet mellem de unge og de sociale og kulturelle kontekster, de er en del af i ungdomslivet. De unges måder at få fællesskaberne til at give mening på er således ikke blot et resultat af de unges individuelle meningsskabelse, men afhænger ligeledes af, hvordan fællesskaberne betydningssættes og gives mening i de kontekster, de unge er en del af i ungdomslivet. Der er derfor heller ikke tale om statiske orienteringsformer, men derimod orienteringsformer, der bevæger sig, når de unge bevæger sig ind i nye sociale og kulturelle kontekster.

Fremkomsten af dette orienteringsarbejde afspejler de forandringer i de samfundsmæssige betingelser, som individualiseringsteoretikerne beskriver. Giddens og Ziehe beskriver begge en ontologisk usikkerhed, hvor den enkelte unge selv må afsøge og etablere sammenhænge, hvor de kan udfolde deres egen livsbiografi (Ziehe 1989) og forme deres livsstil (Giddens 1996). Orienteringsarbejdet rummer dermed også de ambivalenser, som individualiseringen producerer (Bauman 2006). Nemlig, på den ene side en frihed til selv af definere sit individuelle livsprojekt, og på den anden side et tab af den tryghed og sikkerhed, som de faste fællesskaber repræsenterede. Det ses også i de unges orienteringsformer, der både retter sig mod trygge og sikre fællesskaber og mod mere flydende fællesskaber, som kan muliggøre udfoldelsen af den enkelte unges individuelle livsprojekt.

Vores opmærksomhed på de unges orienteringsformer er dermed inspireret af individualiseringsteoretikernes samtidsdiagnostik, og den tyske læringsteoretiker, Thomas Ziehe, har da også selv brugt orienteringsbegrebet i sit arbejde med at undersøge unges tilgange til fællesskab. Ziehe (1986) har således identificeret tre grundlæggende dynamikker i (individualiserede) unges fællesskabsorienteringer: Den første er en orientering mod fællesskaber, hvor de kan udfolde deres *subjektiveringsprocesser*, dvs. hvor de i et følelsesmæssigt samspil med andre kan udvikle og afprøve deres identiteter. Den anden fællesskabsorientering er en orientering mod fællesskaber, som giver de unge mulighed for at opleve *ontologisk sikkerhed*. Her søger de unge mod fællesskaber baseret på stærke værdier, som kan hjælpe dem med at etablere et sikkert tilhørssted i en foranderlig verden. Endelig er den tredje fællesskabsorientering en orientering mod fællesskaber, som giver de unge mulighed for *maximal potensering*, dvs. som muliggør intensive oplevelser og afprøvning af grænser.

Flere studier inden for ungdomsforskningen og beslægtede forskningsfelter har for nylig gjort brug af orienteringsbegrebet, om end i relation til andre fænomener end fællesskaber (se fx Pless et al. 2015). Af relevans i denne sammenhæng er ikke mindst Henriksen (2014), som kobler orienteringsbegrebet til motivation i hans analyse af forhold, som motiverer befolkningen til at deltage i frivilligt arbejde. Han taler om hhv. *værdibegrundede*, *karrierebegrundede*, *sociale- eller fællesskabsbegrundede*, *lærings- eller erfaringsbegrundede* samt *personlig udviklings- eller tilfredshedsbegrundede* motivationsorienteringer. Som det vil fremgå af nedenstående, genfinder vi i nærværende undersøgelse både træk fra Ziehes og Henriksens orienteringsformer, om end Henriksens sociale og fællesskabsbegrundede motivationsorientering udgør hele omdrejningspunktet i denne undersøgelse, og derfor træder det ikke frem som en særskilt orientering.

Orientering mod intimitet og bekræftelse

'Jamen, sammen med hende kan jeg bare være mig selv'

I de unges fortællinger om fællesskaber fremstår deres søgen efter nære og intime relationer som en helt afgørende fællesskabsorientering. De unge i

undersøgelsen orienterer sig m.a.o. i høj grad mod fællesskaber, hvor de oplever en tryghed til at kunne være sig selv og mulighed for at kunne afprøve deres identiteter og udvikle sig som mennesker. Som beskrevet i Del 2 indgår alle de unge i en række fællesskaber på forskellige arenaer, som på forskellig vis fylder i deres hverdagsliv. Når vi bevæger os tættere på, hvordan de bruger de forskellige fællesskaber, hvad de fylder og betyder for dem, viser der sig imidlertid at være en række forskelle på, hvordan de vurderer og prioriterer fællesskaberne. En væsentlig forskel handler om den grad af nærhed og intimitet, de unge oplever at have med de andre i fællesskaberne. De unge vurderer og prioriterer nære og intime relationer højt, og det fremstår derfor helt centralt for dem at opnå denne nærhed og intimitet i deres fællesskaber, og det er, når en sådan nærhed og intimitet opstår, at de taler om relationerne som 'rigtige venner'.

Mette (29) har ikke så mange fællesskaber og nære venner, fordi hun har en meget travl hverdag. Men udover familiefællesskabet prioriterer hun at holde kontakten til sine tre nære veninder.

Mette (29): Jamen, jeg har tre meget tætte veninder, dem kan jeg fortælle alt, uden man bliver dømt og synes, man er mærkelig og det ene og det andet. Og så en masse bekendte også netop igennem arbejdet, og som man jo også snakker rigtig meget med, som ikke bliver lukket helt ind.

Mette fortæller, at hun kan være sammen med sine tre veninder på en måde, der gør, at hun kan slappe af og være sig selv. I modsætning til hendes mindre nære venner bliver de 'lukket helt ind'. Denne fortælling om at være orienteret mod venskaber, hvor man kan være sig selv, går igen hos mange af de unge på tværs af alder og køn. Maya (17), som kun har ganske få sociale relationer, synes det kan være svært at indgå i store fællesskaber. Her fortæller hun om følelsen af at møde nogen, hvor det klikker, og man får lyst til at åbne sig.

Maya (17): Men hvis de spørger om en eller anden ting, og hvis det er nogen, jeg har det rigtig godt med, og jeg snakker virkelig, virkelig godt med dem, så har vi det både sjovt og skørt og fortæller om vores vildeste hemmeligheder.

Så nærhed og intimitet handler om at have en relation, hvor man føler, at man kan være sig selv og bliver set og anerkendt som sådan. Når det er tilfældet, kan man fjolle rundt, lave skøre ting og fortælle dybe hemmeligheder uden at føle sig i farezonen for at blive nedgjort eller dømt ude. Denne orientering mod nærhed og bekræftelse er beslægtet med Thomas Ziehes (1986) fællesskabsorientering, der handler om at indgå i *subjektiveringsprocesser*, hvor man gennem et samspil med andre afprøver og udvikler sin identitet. Men også Giddens (1996) beskrivelse af 'rene forhold', hvor netop nærheden og intimiteten bliver bærende, vækker genklang i forhold til denne orienteringsform. Det rene forhold er således ikke betinget af ydre sociale eller økonomiske forhold, men skabes udelukkende med henblik på, hvad de implicerede parter kan få ud af forholdet. Uden ydre rammer for forholdet hviler det udelukkende på parternes gensidige forpligtelse og deres tilsvarende tillid til modpartens deltagelse. Forpligtelsen i det rene forhold knytter sig ikke mindst til den intimitet, som udgør det helt centrale udbytte af forholdet (Giddens 1996: 102-108).

Præstationer på nedsat blus

Mens Mayas fortælling handler om at møde nye mennesker, som hun kan knytte intime relationer til, fortæller både Peter, Christina, Sarah og Alexander om barndomsvenner, som de har et særligt nært forhold til.

Alexander (22): Vi har været bedste venner i hvad... lige siden vi gik i børnehaven sammen, og var der næsten tre år, der mødtes vi måske kun en eller to gange i løbet af tre år, men det var stadig, som om at vi kendte hinanden ud og ind og bare havde lyst til at fortælle om, hvad fanden der var sket, og hvordan det gik.

I de unges fortællinger er der noget særligt ved de relationer, hvor man kender hinanden så godt, at nærheden og intimiteten ikke kræver så meget af en. Ud over de nære venner fortæller de unge om familiefællesskaber, der er forbundet til sådanne oplevelser af nærhed og intimitet. Her fortæller Emma om familien som et fællesskab, hvor hun ikke behøver at gøre sig til, men bare kan være sig selv.

Emma (25): Det er det vigtigste fællesskab. Det er der, jeg kan være 100 procent mig selv, tror jeg. Og et sted, hvor man – det lyder dumt – men at man egentlig

bare kan lave det samme, som hvis man var sig selv, uden at have det dårligt eller bare have det godt i hinandens selskab, uden der behøver at ske en hel masse.

Emma giver udtryk for, at familien er et fællesskab, hvor man ikke behøver at yde og performe så meget som i de andre fællesskaber, hun er en del af. Hvilket hænger sammen med den generelle fortælling om familien som den trygge base, ryggraden – et fællesskab hvor man kan være sig selv. I familien synes det således relativt ligetil at få imødekommet sin orientering mod intimitet og bekræftelse.

Intimitet og aktivitetsbaserede fællesskaber

De unges orientering mod intimitet og bekræftelse tales sjældent direkte frem i forhold til fællesskaberne i foreningslivet. Det skyldes formentlig, at de unge adskiller foreningsfællesskaber fra venskaber i deres fortællinger. Flere af de unge i undersøgelsen har som beskrevet i Del 2 helt tætte fællesskaber med venner, som de også tidligere har været i foreningsliv sammen med. Men når de fortæller om intime fællesskaber, taler de mere om selve intimiteten, og hvad der gør det til et nært venskab, end hvilke aktiviteter, de laver sammen. En undtagelse er Magnus (19), som fortæller om sine bedste venner på denne måde.

Magnus (19): Ja, altså, det er dem, jeg ligesom ses med hver dag. Sås med i går og skal ses med i dag og... Vi tager ud og ser fodbold sammen og... en af dem har jeg været ude at rejse med tre gange. Vi var i Liverpool og se fodbold... Så er det bare altid sådan nogle drengeaftener, hvor vi spiller Fifa og bare sådan laver noget mad og sådan noget. Rigtige venner eller hvad man siger.

Det fællesskab, Magnus fortæller om, fremstår lige så tæt som de andre tætte venskaber, de andre unge taler om ovenfor. Men her er interessen for sport bare en så central del af fællesskabet, at det er sport og sportsrelaterede aktiviteter, fortællingen fokuserer på, snarere end intimiteten og nærheden i sig selv.

Intimitet og præstationspres

Selvom de unges orientering mod intimitet og nærhed ofte kobles til fællesskaber, hvor de kan være sig selv og ikke behøver at performe, er der også fortællinger om intime fællesskaber, hvor de unge føler et vist præstationspres. Fx fortæller Emma (25), at det tidligere fyldte meget for hende, at hun skulle gøre sine forældre stolte, hvilket var et stort pres. Ligeledes fortæller Mette (29), at hun kan føle sig presset af, at hendes bedste veninde er meget smuk, og at hendes liv virker super perfekt.

Mette (29): Det kan jeg godt føle en lille smule præstationspres over for Sarah. Hun er meget smuk, og så er hun 10 år ældre end mig, og hun har ikke så meget som en rynke. Men, nej, vi har bare den der fælles passion for mode og alt det, der sådan er lækkert og lidt dyrt og sådan noget, og ja... der kan jeg godt føle, også når hun lægger billeder ud, jamen alt er bare, som det skal være. Og samtidig så ved jeg også godt, at hun også godt kan lide det, der er inde i mig, og det er ikke bare den der skal...

Mettes fortælling giver et indblik i, hvordan den spejling og de sammenligninger, som kan finde sted i tætte relationer, kan bevirke, at man ser sig selv i et lys, som man ikke altid er helt glad for. Selvom man bliver set og anerkendt af sin nærmeste ven eller veninde, oplever man sig således ikke nødvendigvis understøttet eller bekræftet i, at man er ok, som man er. Fortællingen viser ligeledes, at selv i de helt intime og nære relationer kan der være sprækker af tvivl i forhold til, om man er god nok, og om man virkelig imødekommer de krav og forventninger, den anden måtte have. På den måde rummer fortællingerne også enkelte tegn på de nære og intime fællesskabers skrøbelighed og valgbarhed, som nok åbner for, at de unge har mulighed for at etablere nye intime fællesskaber og ikke er bundet til at skulle vedligeholde gamle fællesskaber. Samtidig betyder det imidlertid også, at de unge lever med mulighed for, at de kan blive valgt fra – selv i de fællesskaber, de oplever som nærmest og mest intime.

Opsamling

De unges orientering mod intimitet og bekræftelse handler i vid udstrækning om at kunne være sig selv og blive set og anerkendt som sådan. Det er

en orientering mod fællesskaber som en tryk zone, hvor de ikke behøver at performe og være på, men derimod kan løse skuldrene og slappe lidt af. Når de unge oplever at være i en sådan tryk zone, kan de slippe sider af sig selv løs, være skøre og skæve og dermed folde sig selv ud på måder, de ellers ikke oplever at have mulighed for. Umiddelbart synes denne orientering hermed at være en orientering mod fællesskaber, hvor man kan indgå i det, Ziehe (1989) kalder fælles subjektiveringsprocesser, og Giddens (1996) betegner som de rene forholds intimitet. Samtidig synes denne orienteringsform at være en respons på den ontologiske utryghed, de begge taler frem som et grundvilkår i det individualiserede ungdomsliv, hvor den enkelte kontinuerligt må skabe og udvikle sig selv, og hvor man sjældent oplever at have fast grund under fødderne.

Omvendt indicerer flere af de unge ovenfor, at der rent faktisk findes sådanne trykke zoner i deres hverdagsliv, hvor dette grundvilkår i nogen grad synes at være suspenderet. Det gælder især gamle venner og familien – her kan man være sig selv og blive bekræftet som sådan uden at skulle forholde sig og gøre sig til. I den forbindelse er det imidlertid værd at erindre, at vi i Del 2 så, at fastholdelsen af gamle venner og familien som fællesskaber kræver et ganske stort vedligeholdelsesarbejde. Især de ældre unge taler familien frem som et fællesskab, der kontinuerligt skal håndteres og arbejdes på. Så hvor selve samværet i familien beskrives som relativt fordringsløst, synes der at være betydelige fordringer forbundet til opretholdelsen af familien som fællesskab. Selvom enkelte unge taler om præstationskrav i deres nære relationer, retter orienteringen mod intimitet og bekræftelse i høj grad opmærksomheden væk fra sådanne krav – i særlig grad væk fra krav, der er koblet til identitet og selvarbejde. Den trykke zone, de med denne orienteringsform retter sig mod, er i vid udstrækning en zone, hvor der ikke stilles præstationskrav til, hvem de er eller skal være.

De unges fortællinger om at søge efter intimitet og bekræftelse bliver her således en søgen efter det, der karakteriserede faste traditionelle fællesskaber – eller det, som Bauman (2002) definerer som utopien om det varme fællesskab. Han beskriver, hvordan 'Fællesskab' bliver forstået som det ultimativt varme, trykke sted, hvor man kan få sympati og hengivenhed, uden at der forventes noget igen. Fællesskabet bliver en fortælling om *'et paradis, vi inder-*

ligt håber at vende tilbage til, hvorfor vi febrilsk søger efter de veje, der kan føre os derhen' (Bauman 2002:9). Men den fortælling om fællesskab opleves ikke længere som mulig at realisere, fordi samtidens frihed, refleksivitet og individualisering er uforenelig med sådanne varme og selvfølgelige fællesskaber.

Orientering mod fest og ungdomskultur:

'De venner er festvenner, som jeg ser, når der skal ske noget'

Vilde fester, eksperimenter med sex, stoffer og ekstreme holdninger. At leve risikofyldt er noget, vi traditionelt knytter til ungdomsfasen. Sharland (2006) beskriver denne orientering som 'risikoadfærd', hvilket indebærer, at unge i deres eksperimenter med et gryende selvstændigt liv er villige til at tage diverse risici for at føle spænding og få nye oplevelser, der forbindes med at prøve sig selv af og blive til som ungt menneske. Når Ziehe (1989) beskriver orienteringsformen *maximal potensering*, handler det netop om de unges søgning mod fællesskaber, hvor de kan afprøve sig selv og føle livet intenst. I vores undersøgelse har de unge ikke fortalt særligt meget om kriminalitet, stoffer og sex. Men flettet ind i de unges fortællinger er der alligevel en tydelig orientering mod fællesskaber, som giver dem adgang til fest og ungdomskultur, som i varierende grader kan rumme nogle af disse elementer. Samtidig er de unges fortællinger om fest og ungdomskultur også fortællinger, som på mange måder står i modsætning til orienteringen mod intimitet og bekræftelse. Hvor de intime og bekræftende fællesskaber tjener til at give de unge tryghed og bekræfte dem, som de er, så søger de i festen og det ungdomskulturelle fællesskab sammenhænge, hvor de kan udvikle sig og afprøve sig selv på nye måder.

Christinas fortælling om ungdomshuset i Hillerød, som vi gengav i Del 2, er det tydeligste eksempel på, hvordan et fællesskab kan tilbyde muligheder for, at de unge kan afprøve deres egne grænser og føle livet intenst. Christina fortæller således om at blive suget ind i et subkulturelt fællesskab omkring ungdomshuset med hash, druk og fest, og hvor resten af verden forsvandt. Selvom hun nu omtaler det som 'dumme ting', var det et fællesskab, der på et tidspunkt havde altafgørende betydning for hende og som skabte en ramme, hvor hun kunne afprøve nye sider af sig selv.

Det er dog ikke kun i subkulturelle fællesskaber, at de unge orienterer sig mod fællesskaber for at få mulighed for fest og spænding. I Del 2 fortæller Sarah (30) ligeledes om det frivillige arbejde, hun har lavet i Comedy Aid, hvor ønsket om at gøre noget godt i høj grad var kombineret med en orientering mod at have det sjovt og opleve noget vildt – som fx at turnere rundt i hele landet med nogle komikere. Comedy Aid udgjorde også en ramme, hvor Sarah kunne afprøve et spændende og anderledes fællesskab. På samme måde er det med de nære venner, de unge fortæller om i undersøgelsen. Disse venskaber handler ikke mindst om intimitet og bekræftelse. Her søger man nærhed, spejling osv., men man går også i byen og til fester med dem. Samtidig har flere af de unge imidlertid også vennegrupper, hvor den primære aktivitet er at gå i byen og til fester sammen. Magnus (19) har en vennegruppe, som er hans 'rigtige venner', men så har han også en gruppe handelsskolevenner, som han tager i byen med, når der skal ske noget andet end det hverdagslige. På samme måde har Alexander (22) fællesskab med nogle unge fra forsvaret, som hovedsageligt handler om at mødes og feste.

Alexander (22): Vi laver sådan noget reunion. Så plejer vi at lave noget mad og drikke nogle øl og tage i byen og sove i telte ude i haven og minde os om alle de gode minder og alt det sjov, vi havde dengang. Det er jo ikke nogle, som jeg bruger eller ser i dagligdagen. Det er hygge-kammerater.

Selvom de unge i undersøgelsen kun i begrænset omfang taler om sex, stoffer osv., har flere af dem således fællesskaber, som de drikker alkohol og går i byen sammen med. Demant (2008) peger da også på, at alkohol og fuldskab er en integreret del af ungdomslivet i Danmark. At drikke er ifølge Demant en måde, hvorpå man kan markere sin afstand til barndommen og blive til som ung menneske. Drikker man ikke, risikerer man at fremstå som umoden. Omvendt er det at blive fuld et kropsligt bevis på, at man har drukket, og at man dermed har opnået den eftertragtede position som ung. Beruselsen gør det ydermere lettere for unge at påbegynde eksperimenter med fx seksualitet, som ligeledes betragtes som et afgørende aspekt ved at bevæge sig fra barn til ung.

Opsamling

Orienteringen mod fest og ungdomskultur rettes mod flere af fællesskaberne i undersøgelsen, selvom det ikke fylder meget i de unges fortællinger. At det ikke desto mindre er en del af disse, er dog ikke så overraskende – det er en integreret del af danske unges tilblivelse som unge at feste og dyrke ungdomskultur med andre unge. Med til dette hører alkohol og beruselse, der i ungdomskulturen er et tegn på, at man bevæger sig væk fra en position som barn og er ved at indtage en position som ung (Demant 2008). Samtidig kan beruselsen lette den tilegnelse af erfaringer, som man forventes at gøre sig i ungdomstiden med seksualitet, samværsformer osv. Omvendt er der meget få fortællinger i undersøgelsen om risikoadfærd – om end de er der – og da tilsyneladende knyttet til mere subkulturelle fællesskaber. Samtidig med at vi ved, at fællesskaber omkring fest og ungdomskultur er en central del af ungdomslivet, så har fortællinger om den maximale potensering, som Ziehe (1989) taler om, dog været et relativt tilbagetrukket aspekt ved de fortællinger om fællesskaber, der gør sig gældende blandt de unge i denne undersøgelse. Måske skal begrundelsen herfor findes i, at de unge i undersøgelsen i højere grad tolker begrebet 'fællesskaber' hen imod det, som Bauman definerer som det varme fællesskab, dvs. der hvor man føler sig tryk og accepteret, og de fællesskaber, som opstår omkring fest og ungdomskultur, står nærmest i modsætning hertil.

Orientering mod selvudfoldelse og selvinvestering

'Jeg har bare så meget, jeg gerne vil give'

Flere af de unge i undersøgelsen giver udtryk for et stærkt ønske om at bruge sig selv til at gøre noget godt. De taler om at have en indre drivkraft, et brændende ønske eller en særlig personlighed, som driver dem til at ville bruge sig selv til at gøre en forskel. Denne orienteringsform minder i den forstand om den orientering mod idealisme og samfundsforandring, vi efterfølgende sætter fokus på, fordi de unge ofte forbinder det at folde sig selv ud og investere sig selv med at gøre en forskel for andre. Det, som adskiller de to orienteringsformer, er imidlertid, at nærværende orienteringsform primært har fokus på de unges mulighed for at bruge sig selv til at gøre en forskel, mens det i den efterfølgende orienteringsform er sagen, som er

omdrejningspunktet. Dermed er denne orienteringsform også tydeligt båret af en individualiseret drivkraft, hvor det handler om at udfolde sit eget livsprojekt, eller livsbiografi, som det defineres af Giddens (1996), på en meningsfuld måde.

Selvet og sagen

Orienteringen mod at bruge sig selv kommer til udtryk hos Silje, når hun fortæller om, hvorfor hun gerne vil være mentor på sit studie.

Silje (23): Mmh, jeg brænder for mennesker, og jeg brænder for at gøre en forskel. Som sagt har jeg været en del i Afrika og i udlandet og arbejdet frivilligt. Jeg brænder bare for at gøre en forskel. Jeg har rigtig meget på hjertet og i hovedet, som jeg gerne vil ud med, og hvis jeg kan hjælpe nogle andre unge med at komme videre, så vil jeg bare gerne det.

Silje fortæller, hvordan hun oplever, at hun har så meget inden i sig, som hun gerne vil bruge på at gøre noget godt. Lisa (29) bruger næsten den samme formulering, når hun taler om oplevelsen af at deltage i et netværksmøde med andre, der arbejder frivilligt med bæredygtighed.

Lisa (29): Så går man i sin hverdagstrummerom, og så er der mange andre ting, der fylder, men egentlig har jeg et eller andet, som jeg brænder for indeni, og det får bare ikke rigtig plads, og når man så er et sted, hvor det får plads. Det er en skøn følelse.

Silje og Lisa udtrykker en orientering mod at folde sig selv ud og investere sig selv i noget. Som det fremgår af den efterfølgende orienteringsform, kan dette noget – sagen – sagtens have en afgørende betydning for de unge. Men som det også fremgår af citaterne ovenfor, er der ikke alene tale om en orientering mod noget – en sag – uden for dem selv. Deres forhold til sig selv – hvem de er, hvordan de gerne vil være etc. – spiller ligeledes ind. Andersen (upubliceret) beskriver dette som 'kampen for ens eget fælles bedste'. En proces, hvor de unge laver deres egen fortælling og vælger deres egen retning sammen med andre i samspil med andre, som er i gang med samme proces. Fællesskabet opretholdes så længe det

giver mulighed for, at den enkelte unge kan styrke og iscenesætte sig selv i forhold til omverdenen.

Sagsorienteringen står således ikke alene. Andersen peger på et simultant behov for at udvikle og manifestere sig selv, og det er en tendens, som skinner igennem i litteraturen om unges samfundsengagement. Boje (2016¹) skriver eksempelvis, at samtidens engagement i frivilligt arbejde bærer præg af, at de unge *'ønsker at forandre samfundet gennem konkrete handlinger, hvor man kan se et umiddelbart resultat af indsatsen'*. I forlængelse heraf beskriver Espersen (2012), hvordan unge frivillige aktivt søger at skabe deres egen identitet og iscenesætte sig selv gennem deres engagement. Henriksens (2014) undersøgelse viser ligeledes, at frivilligt arbejde er motiveret af et ønske om personlig udvikling og selvtilfredshed. Det fremstår således som meget vigtigt, at du som frivillig *'bliver mere tilfreds med dig selv'* og *'føler dig betydningsfuld'*.

At give sig selv helt

Men det er ikke altid, at denne forestilling om virkelig at kunne mærke, at man gør en forskel, realiseres, når de unge så faktisk involverer sig. Som fx beskrevet i del 2 (s.37) bliver Emma (25) frustreret over de mange møder i spejderledergruppen. Der er ikke det, Emma vil bruge sine kræfter på – hun vil bare gerne arbejde med og gøre en forskel for de unge. Derfor drømmer hun om i fremtiden at være støtteperson for udsatte danske børn, så hun virkelig kan give noget af sig selv.

Emma (25): Altså, det der med at være ekstra-storesøster, sådan noget synes jeg er spændende. Det giver rigtig meget mening for mig at bruge mig selv på den måde. Så det er mere forpligtigelsen i det... det ville jeg egentlig gerne... men presset og ansvaret, og man ikke vil starte noget op, medmindre man kan give sig helt.

1 Thomas Boje i et indlæg på Altinget.dk 11. februar 2016:
http://www.alinget.dk/civilsamfund/artikel/professor-flere-faar-en-naturlig-indgang-og-adgang-til-foreningslivet?ref=newsletter&refid=19870&SNSubscribed=true&utm_source=Nyhedsbrev&utm_medium=e-mail&utm_campaign=civilsamfund

Denne orientering mod at bringe sig selv i spil synes ikke mindst at være fremherskende i de unges orienteringer mod at være frivillige i foreninger, velgørenhedsorganisationer mv., men den gør sig også gældende i forhold til deres arbejde, intime relationer mv. Tidligere viste vi, hvordan Peter bruger sig selv for at få fællesskaberne til at fungere. Han giver sig selv i alle de fællesskaber, han er med i og gøre sit bedste for at gøre alle glade. Når Peter fortæller om sine fællesskaber, bruger han ofte udtrykket, *'jeg er sådan en person som'*. Så i Peters optik er det meget klart, at han bruger sig selv i fællesskaberne, og at hans personlighed gør, at han deltager på en særlig måde. Men netop det med at sætte sig selv som person så meget i spil i fællesskaberne kan også have omkostninger – det taler Sarah (30) om.

Sarah (30): Jeg har været meget den, der havde det store overskud og været den, der ligesom har skullet rumme alles problemer, og hvad man kan sige... hjælpe dem videre. Hvor der tror jeg i høj grad, at jeg er blevet opmærksom på, hvor det er, jeg også får noget ud af fællesskaberne, at jeg ikke bare giver og giver, fordi det holder jeg heller ikke til i længden.

Når man giver sig selv fuldt ud i et fællesskab, kan en konsekvens være, at man oplever at blive drænet for ressourcer. For Sarah har det skabt en opmærksomhed på, at hun skal have noget igen fra fællesskabet. Orienteringen mod selvudfoldelse og selvinvestering rummer således også en potentiel opmærksomhed mod, om man giver sig selv for meget, og om fællesskabet leverer noget tilbage til én.

Opsamling

Orienteringen mod selvudfoldelse og selvinvestering handler om de unges orientering mod fællesskaber, hvor de kan gøre en forskel og sætte et positivt aftryk. Selvom de gerne vil gøre en forskel og sætte et positivt aftryk på noget – en sag – vedrører denne orienteringsform primært de unges forhold til sig selv. Det handler om *mit* behov for at folde mig selv ud og investere mig selv. At der dog er en sammenhæng, viser også forskningen i unge og demokrati, hvor der peges på unges øgede opmærksomhed mod at udvikle sig selv og føle sig betydningsfulde, når de engagerer sig i fx frivilligt arbejde (Henriksen 2014). Andersen (upubliceret) taler ligefrem om *'kampen for ens eget fælles bedste'*. Flere af de unge taler om en længsel efter at befinde

sig i sammenhænge, hvor de kan give sig selv helt, og hvor de ikke bremses af fx foreningsdemokrati, der i den forbindelse ses som en barriere for selvudfoldelsen og selvinvesteringen. Omvendt står foreningsfællesskaberne centralt i de unges fortællinger om denne orienteringsform, om end den også er koblet til fællesskaberne i skolen og på uddannelserne. Her synes udfordringen i mindre grad dog at være, at de unge ikke får mulighed for at give sig selv helt, men derimod at de ikke risikerer at få noget tilbage og således oplever at blive drænet for ressourcer. Denne orienteringsform viser hermed, hvordan individualiseringen ansporer de unge til at definere deres eget livsprojekt – det de brænder for. Men fortællingerne viser også de frustrationer, de unge oplever, når det viser sig, at der kan være langt mellem det, de brænder for, og det, de så faktisk oplever at kunne forløse i de fællesskaber, som er tilgængelige for dem.

Orientering mod idealer og et bedre samfund ***'Jeg må bare gøre noget for den grønne omstilling'***

Som nævnt ovenfor fortæller nogle af de unge i undersøgelsen om en stærk orientering mod fællesskaber, hvor de kan kæmpe for deres idealer og et bedre samfund. I denne orientering forskydes vægten fra de unge selv – og muligheden for at folde sig selv ud og investere sig selv – hen imod en sag uden for dem selv. Petersen (2014) argumenterer for, at unge i dag i mindre grad end tidligere engagerer sig i store samfundsutopier, idet individualisering og konkurrencestat øger fokus på selvet og selvrealisering. Som vi allerede har indiceret, balancerer mange af de unges orienteringer imellem det individuelle og det fælles, og orienteringen mod nogle bestemte værdier eller en bestemt samfundsudvikling træder da også tydeligt frem som en fællesskabsorientering hos nogle af de unge i undersøgelsen.

Kirken og fødevarerfællesskabet

Med sit kirkelige engagement er Simon (22) den af de unge i undersøgelsen, hvis fællesskabsorientering mest tydeligt er drevet af et særligt ideal. For Simon er det kirkelige budskab således en primær drivkraft i hans liv og noget, han orienterer sig mod i alle sine mest betydningsfulde fællesskaber.

For Simon er fællesskab og den kristne tro uløseligt forbundet.

Simon (22): Man går i kirke på grund af sin tro, men man går også i kirke på grund af fællesskabet. De to ting hører sammen, fordi hvis man læser biblen, så er den kristne tro bygget op omkring enhed og fællesskab, så Gud er et fællesskab, og derfor tror jeg, at vi er skabt til fællesskab her på jorden. Det er derfor, at jeg taler meget for fællesskab, og derfor jeg prøver at skabe et fællesskab i 'Connect' for unge, hvor folk kan mødes på tværs af køn, hudfarve, på tværs af interesser og så bare være sammen både om den kristne tro, men også bare om dét, der hedder livet. Og bare hygge sig sammen, grine sammen og græde sammen.

Orienteringen mod idealer og samfundsudvikling minder om den værdibegrundede motivationsorientering, som Henriksen (2014) identificerer i et studie af frivillighed. Henriksen identificerer tre parametre for den værdibegrundede motivationsorientering: At du som frivillig viser medfølelse med dem, som har det værre end dig; at du som frivillig kan gøre noget konkret på områder, som optager dig; samt at du som frivillig kan gøre noget, som er vigtigt for lokalsamfundet (Henriksen, 2014: 122). Alle disse elementer træder frem i Simons fortælling om sin orientering mod kirkens fællesskaber. Han ønsker således at skabe et sted, hvor de unge i Hille-rød kan forme gode fællesskaber; han oplever at gøre noget både for lokalsamfundet og for de unge; samtidig med at han vil udbrede det kirkelige budskab om fællesskab og næstekærlighed. Mens Simons kirkelige arbejde retter sig mod at gøre noget godt for andre, så viser hans fortællinger også, hvordan hans liv er blevet mere og mere knyttet til kirken, og hvordan kirken og dens værdier i stadig stigende grad er kommet til at fungere som en orienteringshorisont for Simons liv. Simons fortælling falder derfor også i tråd med det, som Ziehe (1986) definerer som en orientering mod *ontologisk sikkerhed*, dvs. en orientering mod stærke værdier, som kan hjælpe den unge med at etablere et sikkert tilhørssted i en foranderlig verden.

Lisas fortælling om sit engagement i fællesskaber omkring grøn og bæredygtig omstilling har mange ligheder med Simons orientering mod sit kirkefællesskab. Lisa har etableret en indkøbsforening, som organiserer indkøb af lokalt producerede økologiske grøntsager, og engagementet i den bæredygtige udvikling er helt essentielt for hende. I det følgende taler vi

om, hvad det ville betyde for hende, hvis hendes fødevarefællesskab ikke længere kunne fungere.

Interviewer: Hvad ville det betyde, hvis dit fødevarefællesskab forsvandt?

Lisa (29): Hvad det ville betyde? Det ville jo faktisk være... jeg ville nok være nødt til at engagere mig i noget andet, der har noget at gøre med grøn omstilling og bæredygtighed, fordi det er bare vigtigt. Det ville være rigtig ærgerligt, hvis det brød sammen. Det ved jeg ikke, om jeg ville kunne bære.

Engagementet i den grønne omstilling er meget vigtig for Lisa, og hun fortæller om sit engagement i store dele af interviewet – et engagement, hvorigennem hun oplever et fællesskab med andre, som også er engageret i bæredygtig udvikling. Lisa er også engageret i IDA og i den lokale badmintonklub, men for hende er fødevarefællesskabet noget andet, for 'her er vi sammen om at udvikle noget, som er rigtigt vigtigt, eller faktisk helt nødvendigt'. Så hvis hun skulle vælge mellem IDA, badminton og fødevarefællesskab, ville det blive fødevarefællesskabet.

Samfundsforandringer i mindre skala

Orienteringen mod idealer og et bedre samfund handler dog ikke bare om at være orienteret mod samfundsforandringer i en større skala. Det kan også være en orientering mod normer og omgangsformer i helt nære fællesskaber. Her fortæller Mette fx om at etablere et forældrefællesskab omkring sine børns institutioner og på sigt i deres skole med henblik på at skabe bedst mulige vilkår for, at klassen kan trives.

Mette (29): Jamen, jeg tænker egentlig bare, at det må være hyggeligt og rart for børnene også, og også netop i skolen for eksempel. Det er rigtig mange år, man skal kunne sammen, så man har et forældrefællesskab i det også... ja, om at løse det bedst muligt, fordi det er da godt nok noget af en opgave med så mange børn, der udvikler sig. Jeg tænker også sådan i forhold til mobning og sådan noget, altså.. bare jeg ved ikke, hvordan det er at have et barn, der går i skole, men at man netop har noget sammen der.

Mettes orientering mod forældrefællesskabet handler om at sikre rammer-

ne omkring børnenes udvikling og trivsel. Sigtepunktet er her ikke samfundet med stort 's', men det er en orientering præget af nogle idealer for, hvordan bestemte situationer og sammenhænge i samfundet skal være eller udvikle sig.

Opsamling

Orienteringen mod idealer og et bedre samfund spiller også en rolle for de unges deltagelse i fællesskaber. Ovenfor har vi således set eksempler på unge, der er dybt engageret i det kristne budskab og grøn omstilling, og som er orienteret mod fællesskaber, hvor de kan forløse dette engagement. Trods individualisering og et øget fokus på selvet og selvkonstruktion, er de store samfundsfortællinger og dertil knyttede idealer og forestillinger om forandringer stadig i spil hos nogle af de unge. Der kan være tale om en søgen efter ontologisk sikkerhed, som Ziehe (1989) taler om. I forrige afsnit så vi, at denne orientering ikke står fuldstændig i modsætning til orienteringen mod selvudfoldelse og selvinvestering (fx Andersen upubliceret), idet begge orienteringer handler om at ville gøre en positiv forskel. Men mens den foregående orienteringsform forskyder fokus hen imod selvskabelse og selvarbejde og dermed et mere individualiseret og flydende ungdomsliv, så peger denne orientering i højere grad mod etableringen af ankerpunkter i nogle fortællinger, der rækker ud over og er overgribende i forhold til selvet og selvkonstruktionen.

Orientering mod arbejde og fremtidsplaner

'Jeg tænker også, at jeg måske kunne bruge det til noget professionelt'

Samtidig med at vi har set, at de unge i undersøgelsen orienterer sig mod fællesskaber, som kan give dem intimitet og bekræftelse – og måske lidt fred fra et foranderligt og krævende ungdomsliv – ser vi ligeledes, at de orienterer sig mod fællesskaber, som kan hjælpe dem med at lykkes med deres arbejde og fremtidsplaner. Det kan være fællesskaber, som kan understøtte dem på arbejdspladsen, som kan fremme deres karrieremuligheder eller hjælpe dem med at identificere, hvad de vil med deres arbejdsliv.

Fra fritid til karriere

Denne orienteringsform rettes ikke mindst mod fællesskaber i deres fritidsliv. Flere af de unge fortæller således, hvordan de har brugt eller forestiller sig at bruge deres engagement i forskellige fritidsfællesskaber til at understøtte deres fremtidige karriere. Lisa (29) fortæller eksempelvis, at hendes engagement i IDA's ungdomsudvalg delvist er drevet af hendes behov for at have noget at skrive på hendes CV.

Lisa (29): Nu har jeg lige været igennem det dér jobsøgningsforløb, ikke? Og jeg har ikke så meget erhvervs erfaring, så jeg har været nødt til at lægge vægt på det. Fra IDA altså.

Lisa forholder sig en smule ambivalent til sit udvalgsarbejde i IDA, som hun synes er lidt tungt, men, som vi tidligere har beskrevet, føler hun sig forpligtet på at holde udvalgsarbejdet i gang. Men, som vi kan se af citatet, er hun også opmærksom på, hvordan det har været en fordel for hendes jobsøgningsproces. Silje nævner også, at hendes indsats som mentor på studiet kan have betydning for hendes CV. Selv om både Lisa og Silje altså er opmærksomme på den nytte, deres frivillige engagement kan have i forhold til arbejde og fremtidsplaner, understreger de begge ligeledes, at det ikke er deres primære motivation for at engagere sig.

Ikke desto mindre genfindes orienteringen mod arbejde og fremtidsplaner mange steder i litteraturen om fritids- og foreningsliv. Henriksen (2014) beskriver, hvordan frivilligt arbejde i stigende grad er motiveret af muligheden for at erhverve sig kvalifikationer og netværk, som kan bruges senere i arbejdslivet. Wollebæk og Ars (2011) beskriver ligeledes, hvordan unge i Sverige i stigende grad er interesserede i, hvordan de kan bruge deres frivillige indsats i relation til deres fremtidige arbejdsliv. Denne orientering kan også spores ved, at et stigende antal større interesseorganisationer – som Kræftens Bekæmpelse og Røde Kors – søger at imødekomme de unges ønske om at kunne bruge deres frivillighed til at understøtte deres karriere ved fx at tilbyde dem beviser på deres frivillige indsats, som kan bruges til at styrke de unges CV (Grubb 2016).

Forene interesse og karriere

De unge bruger også de fritidsfællesskaber, der er interessebaserede, til at få interesser og karriereplaner til at gå op i en højere enhed. Daniel (20) reflekterer flere gange i interviewet over, hvordan han kan forene sin interesse for svømning og sport med et fremtidigt karrierevalg. Adspurgt om, hvad der kunne være det mest optimale fællesskab for ham, fortæller han om en drøm, han har om at lave et svømmerelateret firma med sin nærmeste vennegruppe med henblik på at integrere noget af det, han holder mest af – sin vennegruppe og sin svømning – i et fremtidigt arbejdsliv. Aktuelt forestiller han sig dog, at han skal arbejde som svømmetræner.

Daniel (20): Svømmeverdenen er for mig rigtig vigtig. Jeg har været der nu i 10-11 år og har nået meget selv som svømmer og håber på at kunne nå endnu mere som træner. Ja, måske lidt den vej, jeg godt kunne tænke mig at komme i gang professionelt, så det er igen også lidt den der professionelle del i det.

Ligesom Daniel taler Alexander (22) om at kombinere sin interesse for fitness med et fremtidigt arbejdsliv. Han ønsker at blive ansat i militæret og skal være i god form, og han bruger sit træningsfællesskab i fitnesscentret til at fastholde motivationen for at træne og dermed understøtte sine karriereplaner.

Interviewer: Så det der fællesskabet i træningscenteret, hvorfor tror du egentlig, at det kom til at fylde så meget?

Alexander (22): Altså, jeg vil rigtig gerne ind i Forsvaret igen som officer. Der skal du være i god form, så jeg skal træne rigtig meget.

Der er ikke andre unge i undersøgelsen, der forbinder det at have en veltrænet krop så direkte med sine karriereplaner, men flere af de andre unge taler om træningsfællesskaber som afgørende for deres evne til at holde sig i form og få en god krop, hvilket i videre forstand kan handle om evnen til at klare sig godt og fremstå succesfuld. I nutidens ungdomsliv er det at holde sig i form og have en god krop således et tegn på disciplin og målrettethed, som i mange henseender fremstår som afgørende for det at lykkes som ung menneske og få en god fremtid.

I denne undersøgelse er det hovedsageligt de yngste – og særligt drengene – som bruger deres fritidsfællesskaber til at definere og understøtte deres karriereretninger, hvilket kan skyldes, at der er flere drenge i vores undersøgelse, som stadig kun lige er begyndt at orientere sig mod arbejdslivet. Ifølge Henriksen (2014) kan det også være et udtryk for, at de yngre unge simpelthen ER mere orienteret mod at kunne bruge deres fritidsinteresser og frivillige arbejde i en karrieremæssig retning. Måske fordi de, som Andersen (2013) påpeger, på den ene side konstant bliver mindet om de mange valgmuligheder, de har, mens de på den anden side presses af fortællinger om økonomisk krise, ældrebryrde og ikke mindst den stigende globale konkurrence. Det indebærer ifølge Andersen, at man oplever, man skal *'vælge, men man skal ikke pjatte med valgene, og derfor skal man også forsøge at gøre sig nyttig'*.

Opsamling

I vores undersøgelse har de unges orientering mod arbejde og fremtidsplaner tydeligst sat sig igennem i forhold til deres fritidsfællesskaber. Det er således ikke usædvanligt, at de unge, der dyrker fritidsinteresser eller er engageret i frivilligt arbejde, overvejer, i hvilket omfang og på hvilke måder det kan kombineres med deres arbejde og fremtidsplaner. 'Hvordan kan jeg bruge det på mit cv?', 'kvalificerer det mig til min fremtidige karriere?', og 'kan jeg bruge mit netværk til at komme ind i branchen?' er spørgsmål, en del af de unge reflekterer over i forbindelse med fritidsfællesskaberne. Dette kan både ses som endnu et udtryk for det kontinuerlige selvarbejde, der gør sig gældende i det individualiserede ungdomsliv – du skal finde din egen vej også i arbejdslivet. Men det afspejler også senere års udvikling af et mere konkurrence- og præstationsorienteret ungdomsliv, hvor selvarbejdet i stigende grad handler om at vælge strategisk og nytteorienteret (Pedersen 2011, Katznelson og Sørensen 2015), så de unge har mulighed for at klare sig på uddannelser og jobmarked. Denne orientering mod arbejde og fremtidsplaner står stærkest hos de yngste unge i undersøgelsen, der netop er begyndt at forholde sig til valg af uddannelse, arbejde osv. Men selvom der således er indicier på en særligt strategisk og nytteorienteret tilgang til fritidsfællesskaberne hos denne gruppe, er det ligeledes slående, hvordan de forsøger at få denne tilgang til at gå op i en højere enhed med deres interesser, der står forholdsvis stærkt i deres orientering mod arbejde og

fremtidsplaner. Orienteringen mod arbejde og fremtidsplaner er derfor tilsyneladende drevet både af et ønske om at leve op til et konkurrencepræget ungdomsliv og af de unges ønske om at skabe mulighed for at udfolde deres individuelle livsprojekter. En orientering, som også bliver en fortælling om, hvordan deres fællesskaber kan hjælpe dem med at realisere deres fremtidsdrømme.

Orientering mod forpligtelser og kontinuitet

'Jeg har altid været manden i min familie, sådan er det...'

Mens orienteringen mod karriere og fremtidsplaner er drevet af konkurrencekrav og selvrealiseringsønsker, så ser vi også en bevægelse blandt de unge i vores undersøgelse, som går i en anden retning. Flere af de unge fortæller således også om fællesskaber, som de bliver i, fordi de føler sig forpligtede til det, og fordi de trives godt med den kontinuitet, det giver dem at have en uforandret rolle i deres fællesskaber. Denne fællesskabsorientering er den, som står tydeligst i modsætning til individualiseringsfortællingen, og som understreger, at tradition, kontinuitet og faste fællesskaber stadig udgør en stor og værdsat del af ungdomslivet.

Fællesskabet skal bare fungere

Lisa (29) giver udtryk for, at hun generelt føler en høj grad af forpligtelse over for de fællesskaber, som hun deltager i. Hun siger om sig selv, at *'jeg har bare generelt svært ved at trække mig fra noget. Og sige nej, ik?'* Det var da også Lisa, som i Del 2 fortalte, at hun overvejende varetager sit udvalgsarbejde i en forening, fordi hun er bange for, at udvalget ville ophøre med at eksistere, hvis hun trak sig (se s. 29). Ifølge Jørgensen (2009) er den type fællesskabsorientering blevet sjældnere. I tråd med fortællingerne om individualisering osv. beskriver han således en tendens til, at de unge skifter deres fællesskaber ud, når de ikke længere giver mening for dem. Men der er ikke desto mindre flere fortællinger i vores studie, som går i en anden retning. Lisa er et eksempel. Et andet er Christina (17), der fortæller om sin klasse, hvor det har været svært at få fællesskabet til at fungere, men det gør det nu – og det oplever hun som forpligtende.

Christina (17): I vores klasse, så havde vi et rigtig, rigtig skidt sammenhold og fællesskab, indtil vi begyndte at føre noget lave nogle ting sammen, hvor vi nu her hjælper hinanden. Man skal jo også give noget. Vi skulle have årsprøve i fredags, og jeg var den eneste, der havde lavet noget, og jeg sagde så 'Jo selvfølgelig må I gerne kopiere dem'. Det fællesskab, det betyder rigtig meget, og man har det der, fordi man har jo også brug for hjælp og støtte undervejs.

I modsætning til Lisa fortæller Christina ikke, at hun ligefrem *bliver* i sin nye klasse, fordi hun føler sig forpligtet over for fællesskabet. Men det er nu engang hendes klasse, og det er et fællesskab, der betyder noget for hende, og så skal man 'jo også give noget', som hun siger.

Alexander (22) har det på tilsvarende måde med sin familie. Det er hans familie, og det betyder derfor meget for ham, at fællesskabet fungerer. Alexander fortæller endog, at han har en særlig – og central – rolle at spille i familiefællesskabet.

Alexander (22): Familien har også altid haft den samme rolle, og jeg har været den eneste mand i rigtig lang tid i min familie.

Ligesom Alexander ikke sætter spørgsmålstejn ved sin familie, sætter han ikke spørgsmålstejn ved sin rolle i familiefællesskabet. Han er manden i familien, og i interviewet fortæller han endvidere, at der med den rolle følger et ansvar, som han bl.a. har forvaltet i forhold til en yngre fætter. Alexander oplever ikke sin rolle og det ansvar, der knytter sig til den, som noget negativt. Tværtimod prioriterer han selv at bruge rigtigt meget tid med sin familie, som han oplever et meget stærkt tilhørsforhold til.

At have i fællesskaber

Ligesom Alexander giver flere af de yngre drenge i undersøgelsen udtryk for at være orienteret mod fællesskaber, de ikke oplever selv at have valgt. Og det gælder ikke bare familien. Magnus (19) fortæller her, hvordan han oplever, at de fleste af hans fællesskaber er kommet mere eller mindre automatisk til ham.

Magnus (19): Nej, Jeg synes ikke, jeg har valgt nogen aktivt, overhovedet... Fodbolden kommer også ligesom meget naturligt. Det hele er ligesom fadet over.

Magnus nævner i interviewet også nogle fællesskaber, han selv har valgt – fx kæresten og fællesskaber på uddannelsen – men han befinder sig lige så godt i de fællesskaber, han ikke oplever at have valgt. Det vigtigste for ham er, at han ved, hvilken rolle han spiller i fællesskaberne, og gør han det, synes hans engagement ikke at være til forhandling. Daniel (20) fortalte ligeledes i del 1 s. 20, hvordan han trives bedst uden de store forandringer i hans fællesskaber. Han kan godt lide 'at vide, hvad han har at gøre med'.

Denne orientering mod at være forpligtet over for de fællesskaber, man nu engang er en del af, kan spores på andre måder i undersøgelsen. Bl.a. i en tilbøjelighed til at vedligeholde fællesskaber fra tidligere klasser, studier osv., der har akkumuleret sig i løbet af ungdomslivet. Som vi viste i Del 2, pågår der således et enormt vedligeholdelsesarbejde blandt de unge i undersøgelsen, der føler sig forpligtet til at holde fast i diverse gamle fællesskaber. Dette vedligeholdelsesarbejde, der bl.a. er muliggjort af de digitale medier, kan indimellem tage overhånd for de unge. Her fortæller Sarah (30) således, at hun nok bruger for meget tid på Facebook. Men hun oplever samtidig, at hun bliver nødt til det for at vedligeholde sine fællesskaber.

Sarah 30: Nej, og prøver faktisk bevidst at slå lidt ned på det. Jeg gad faktisk godt komme væk fra det. Jeg synes, det fylder... man bliver for afhængig af det, det er irriterende. Fordi et eller andet sted, hvis jeg ikke havde de grupper, som jeg snakker med... så ville jeg helt droppe Facebook.

Opsamling

De unges orientering mod forpligtelse og kontinuitet ses i forhold til fællesskaber på alle arenaer. Både familien, skolen, fritidslivet og de digitale medier rummer således fællesskaber, de unge orienterer sig mod, fordi de føler sig forpligtede til det, eller fordi de har en rolle at spille, der opleves som afgørende for, at fællesskabet fungerer. Det er ikke altid, de unge oplever, at de får så meget igen, eller at det er et positivt tilvalg. Det kan i visse tilfælde være lidt af en sur pligt, men man gør det for fællesskabet. De unge kan i

andre tilfælde simpelthen trives med at være forpligtet overfor og at have en kontinuitet i deres fællesskaber. Man bliver ved med at passe og pleje dem, også selvom man ikke kan bruge dem i forhold til arbejde og fremtidsplaner; ikke kan folde sig selv ud og investere sig selv i osv., fordi man føler sig forpligtet til det eller bare ikke har lyst til at skabe forandringer. Hvor de digitale mediers udbredelse ofte antages at påvirke de unges fællesskaber hen imod en mere flydende og uforpligtende karakter (Jensen 2011), virker de digitale medier i denne undersøgelse i høj grad til at understøtte tilbøjeligheden til at forvalte forpligtelser og kontinuitet i de fællesskaber, de unge har akkumuleret i deres ungdomsliv. Bl.a. fordi de gør det muligt at opretholde forbindelsen til flere fællesskaber. Orienteringen mod forpligtelse og kontinuitet rettes hos de helt unge ikke mindst mod skoleklassefællesskabet, men i løbet af ungdomstiden spredes den tilsyneladende ud til fællesskaber på de andre arenaer. Som tidligere nævnt beskriver Woodman og Wyn (2016) i den forbindelse ungdomslivet som udfoldet mellem forandring og kontinuitet. De refererer primært til, at klassetilhørsforhold og kulturelle dispositioner skaber forskelle i, hvor refleksive og individualiserede de unge oplever at være i deres orienteringer. Men denne undersøgelse indikerer, at de unge også søger og værdsætter kontinuitet og forpligtelse i deres fællesskaber.

Konklusion på Del 3

I denne del af rapporten har vi tegnet et billede af, hvad det er, de unge orienterer sig imod – eller søger efter – i de fællesskaber, som har betydning for dem. Som beskrevet i Del 2, præges de unges hverdagsliv af fællesskaber, som de på den ene side ofte oplever som selvfølgelige, men som de på den anden side bruger megen tid og energi på at vedligeholde og håndtere. De unge forholder sig derfor løbende til, hvad deres position og rolle i fællesskaberne er, og hvilken rolle fællesskaberne spiller i deres liv. Ofte forholder de unge sig til samme fællesskab på flere måder, ligesom der kan være overlap mellem de måder, de forholder sig til forskellige fællesskaber på. I forlængelse af bl.a. Ziehe (1986), Henriksen (2014) og Pless et al. (2015) har vi identificeret i alt seks orienteringsformer i de unges måde at forholde sig til deres fællesskaber på. Orienteringsformerne er i praksis vævet tæt sammen, men for at skabe analytisk klarhed har vi beskrevet dem hver for sig.

Orienteringen mod intimitet og bekræftelse handler i vid udstrækning om at søge efter fællesskaber, hvor man kan være sig selv og blive set og anerkendt som sådan. Her tales om fællesskaber som en tryk zone, hvor man ikke behøver at performe og være på, her kan man slappe af og sænke paraderne. Orienteringen mod intimitet og bekræftelse har således karakter af en orientering mod fællesskaber, der minder om Giddens' (1996) 'rene forhold', men synes samtidig at være en respons på den ontologiske utryghed, som de rene forhold repræsenterer med deres fokus på valgbarhed, udskiftelighed osv. Her orienterer man sig tværtimod væk fra valgbarheden og udskifteligheden. Orienteringen mod intimitet og bekræftelse tales således stærkest frem i forhold til gamle og nye venner og familie – fællesskaber der opleves som selvfølgelige og uomgængelige. Interessant i den forbindelse er, at Del 2 viste, at det netop er disse fællesskaber, der synes at indebære mest vedligeholdelsesarbejde for de unge. Så hvor selve samværet i fællesskaberne beskrives som relativt fordringsløst, synes der at være betydelige fordringer til opretholdelsen af disse fællesskaber.

Orienteringen mod fest og ungdomskultur fylder ikke meget i de unges fortællinger, men viser sig i diverse huller og sprækker i disse. De unge i undersøgelsen taler således om nære venner, vennegrupper osv., som de også drikker og går i byen med – hvilket ikke er så overraskende, da alkohol og fester udgør en integreret del af danske unges tilblivelsesprocesser. I Danmark udgør de første erfaringer med alkohol og beruselse et magtfuldt tegn på, at man bevæger sig væk fra en position som barn og er ved at indtage en position som ung (Demant 2008). For mange danske unge er fester og alkohol forbundet med de unges afprøvninger af sig selv på nye måder og i nye sammenhænge. Orienteringen mod fest og ungdomskultur fremstår i flere af de unges fortællinger som en modsætning til deres orientering mod intimitet og bekræftelse. Det intime og bekræftende fællesskab – eller det Bauman definerer som 'det tabte paradys' (Bauman 2002) – er der, hvor man altid hører til og kan være sig selv. Mens festen og ungdomskulturelle fællesskaber er der, hvor man kan afprøve nye sider af sig selv og blive udfordret.

Orientering mod selvudfoldelse og selvinvestering. Denne orienteringsform handler om de unges orientering mod fællesskaber, hvor de kan gøre en forskel og

sætte et positivt aftryk. Selvom de gerne vil sætte et positivt aftryk på noget – en sag – vedrører denne orienteringsform primært de unges forhold til sig selv, om end der ikke behøver at være et modsætningsforhold herimellem. Andersen (upubliceret) taler i den forbindelse om unges kamp for 'ens eget fælles bedste'. Men orienteringsformen afspejler også de unges forsøg på individuelt at skabe en meningsfuld selvidentitet (Giddens 1996) eller udfolde et livsprojekt (Bauman 2002). De unge taler om denne orientering både i uddannelses- og arbejdsfællesskaber og i fritidsfællesskaber. Foreningsfællesskaberne står således stærkt i de unges beskrivelser af denne orienteringsform, om end nogle af de unge også taler om en længsel efter at befinde sig i sammenhænge, hvor de kan give sig selv helt, og hvor de ikke bremses af fx foreningsdemokrati, der kan opleves som en barriere for selvudfoldelsen og selvinvesteringen.

Orientering mod idealer og et bedre samfund. Trods et øget fokus på selv og selvkonstruktion i ungdomslivet (Katznelson & Sørensen 2015), som vi kan se sætter sig igennem i orienteringen mod selvrealisering og selvinvestering, så lever de store fortællinger om livet og samfundet fortsat og gør sig gældende i de unges fællesskabsorienteringer. I denne undersøgelse hører vi således om et kristent fællesskab og et fødevarefællesskab, og de unge beskriver i vid udstrækning de visioner om livet og samfundet, som disse fællesskaber er bærere af, som deres motiver for deres deltagelse i dem. Disse unge er således orienteret mod det kristne budskab og den grønne omstilling – de vil sagen, og når de deltager i de pågældende fællesskaber, handler det ikke mindst om, at de arbejder for denne sag. Gjorde de ikke det, ville de søge mod andre fællesskaber, der i højere grad gjorde. I de unges fortællinger er orienteringer mod idealer og et bedre samfund ofte tæt sammenflettet med orienteringer mod selvrealisering og selvinvestering. Begge orienteringer handler om at gøre en positiv forskel, men den individuelle selvrealisering er helt central i den ene orientering, hvorimod den nærmest er helt væk i den anden til fordel for den fælles sag. De to orienteringsformer afspejler dermed også den iboende ambivalens, som ifølge Bauman (2000) er iboende i den flydende modernitet – på den ene side nyder vi den frihed, vi har fået til at formulere vores eget livsprojekt – på den anden side savner vi de faste normer og tilhørsforhold.

Orientering mod arbejde og fremtidsplaner sætter sig ikke mindst i gennem i forhold til de unges deltagelse i fritidsfællesskaber, hvor de i særlig grad overvejer, i hvilket omfang og på hvilke måder deltagelsen rummer potentialer i forhold til deres arbejde og fremtidsplaner: 'Hvordan kan jeg bruge det på mit cv?', og 'kvalificerer det mig til et fremtidigt arbejde?', er eksempler på, hvordan sådanne overvejelser kan se ud. Denne orienteringsform kan ses som et udtryk for den særlige karakter, som unges selvkonstruktion antager i et stadig mere konkurrence- og præstationspræget ungdomsliv, hvor der stilles øgede krav til at begå sig og handle ud fra strategiske og nytteorienterede kriterier (Pedersen 2011, Katznelson 2015). I undersøgelsen ses dog også eksempler på, at denne orientering i højere grad handler om, at man deltager i fritidsfællesskaber, som man interesserer sig for og pga. denne interesse reflekterer over, hvordan man kan bruge dem i forhold til sit arbejde og sine fremtidsplaner.

Orientering mod forpligtelse og kontinuitet ses på alle arenaer, hvor der er fællesskaber, som de unge orienterer sig mod, fordi de føler sig forpligtede til det. Ligesom den også ses i fællesskaber hvor de unges trives med den kontinuitet, det giver at have en rolle at spille, som er afgørende for, om fællesskabet fungerer. Man passer og plejer således disse fællesskaber – også selvom man ikke nødvendigvis kan bruge dem i forhold til sit arbejde og sine fremtidsplaner eller folde sig selv ud og investere sig selv i dem osv. – fordi man føler sig forpligtet til det eller trives med kontinuiteten. Derfor står denne orienteringsform på flere måder i modsætning til de unges orientering mod arbejde og fremtidsplaner. Orienteringen mod forpligtelse og kontinuitet understøttes i nogen grad af de digitale medier, der gør det muligt at forvalte og håndtere stadig flere fællesskaber, der således ikke blot danner grobund for mere flygtige og uforpligtende fællesskaber, men danner grobund for kontinuitet og forpligtelse (Jensen 2011).

De seks orienteringsformer bevæger sig på kryds og tværs af hinanden og rettes i vid udstrækning mod fællesskaber på forskellige arenaer. Samtidig synes ikke alle fællesskaber at have lige stort potentiale i forhold til alle orienteringsformer. De fællesskaber, der etableres i skole og på uddannelse, kobles til et bredt spektrum af orienteringsformer. Her ses både orienteringen mod intimitet og bekræftelse; orienteringen mod selvudfoldelse

og selvinvestering; orienteringen mod forpligtelse og faste roller; samt orienteringen mod fest og ungdomskultur, hvilket givetvis skyldes, at disse fællesskaber tager mange forskellige former – nære venner, vennegrupper, klassefællesskaber osv. Foreningsfællesskaberne tales overvejende frem i forhold til orienteringerne mod selvudfoldelse og selvinvestering, arbejde og uddannelsesplaner samt idealer og et bedre samfund. Familien tales overvejende frem i forhold til orienteringen mod intimitet og bekræftelse og forpligtelse og faste roller. Den digitale arena indgår som en dimension i de fleste fællesskaber, men tales her overvejende frem i forhold til forpligtelse og faste roller, da den fremstår som en arena, der muliggør kontinuitet og fastholdelse af fællesskaber.

Ligesom alle orienteringsformer ikke har lige stort potentiale i alle fællesskaber, så fremstår nogle af orienteringsformerne også til tider modsatrettede. Orienteringen mod intimitet og bekræftelse, orienteringen mod idealer og et bedre samfund og orienteringen mod forpligtelse og faste roller afspejler tilsyneladende de unges søgen efter nogle faste holdepunkter, som ligger udenfor dem selv. Mens særligt orienteringen mod selvudfoldelse og selvinvestering, men også orienteringen mod fest og ungdomskultur og orienteringen mod arbejde og fremtidsplaner lader til at understøtte de unges individualiserede søgen mod fællesskaber, hvor de kan realisere deres eget livsprojekt.

Generelt er alle seks orienteringsformer repræsenteret på tværs af de tre aldersgrupper, og der lader heller ikke til at være store forskelle på, hvordan de drenge og piger orienterer sig mod fællesskaber. Der er dog enkelte forskelle. Fx ses orienteringen mod arbejde og uddannelsesplaner ikke mindst blandt de unge, der netop er begyndt at forholde sig til og skulle orientere sig mod uddannelsesvalg, fremtid osv. Ligesom de ældste unge i mindre grad taler om orientering mod fest og ungdomskultur.

OPSAMLLENDE KONKLUSIONER

Målet med dette forskningsprojekt har været at tegne et billede af den betydning, som unge tillægger fællesskaber i nutidens ungdomsliv, og at indkredse de forskellige betydninger, de tillægger forskellige fællesskaber. Projektet har haft en særlig opmærksomhed rettet mod den betydning, de unge tillægger de foreningsbaserede fællesskaber, inden for konteksten af alle de fællesskaber, der er en del af deres ungdomsliv.

Udgangspunktet for forskningsprojektet har været 12 interviews med unge fra Hillerød i alderen 15-30 år, som har berettet om de fællesskaber, der fylder og har betydning for dem i hverdagslivet. Med inspiration fra Andersens (2001) begreb om 'forestillede fællesskaber' har de empiriske analyser afsøgt de fortællinger, som de unge selv taler deres fællesskaber frem igennem, og de vaner og praksisser, de forbinder med disse fællesskaber.

I rapporten har vi inddelt analysen af interviewene i to dele: En del, som etablerer et overblik over de betydningsfulde fællesskaber, som de unge er en del af i hverdagslivet; og en del, som viser de orienteringsformer, som kendetegner de unges tilgang til disse fællesskaber. I det følgende vil vi først opsummere de overordnede hovedpointer i rapporten. Dernæst vil vi uddrage hovedpointerne fra de to analysedele, inden vi afslutningsvist formulerer nogle pejlemærker for foreningslivets videre arbejde med unges fællesskaber.

Sådan gjorde vi

- 12 kvalitative interviews med unge i alderen 15-30 år, der alle er bosiddende i Hillerød Kommune.
- 4 respondenter i alderen 15-19
- 4 respondenter i alderen 20-24
- 4 respondenter i alderen 25-30
- 7 piger og 5 drenge, med en overvægt af drenge i den mellemste aldersgruppe og en overvægt af piger i den ældste aldersgruppe.

Rapportens hovedpointer

I helt kort form har forskningsprojektet vist følgende:

Fællesskaber – er på overfladen, som de altid har været: De unges fortællinger om betydningsfulde fællesskaber har umiddelbart en genkendelig og harmonisk karakter. De unge i undersøgelsen taler således indgående om fællesskaber, der er koblet til velkendte samfundsarenaer som familien og skolen, der fortsat udgør omdrejningspunkter i de unges sociale liv. Fællesskaber, der er koblet til frivillige foreninger, træder også frem som betydningsfulde i de unges fortællinger. Omvendt er der kun ganske få eksempler på betydningsfulde fællesskaber, som alene kobles til digitale arenaer. Sociale medier betragtes primært som kommunikationsplatforme, som understøtter fællesskaber, de unge forbinder med andre arenaer.

Fællesskaber – er et resultat af prioriterings- og vedligeholdelsesarbejde: Trods dette genkendelige og harmoniske billede viser de unges fortællinger samtidig, at end ikke de allermest betydningsfulde fællesskaber opleves som helt givne eller sikre. Selvom de unge i vid udstrækning oplever familien og de nærmeste venner som selvfølgelig – man kan simpelthen ikke forestille sig tilværelsen uden dem – kræver disse fællesskaber en konstant prioritering og vedligeholdelse, hvis de skal blive ved med at være lige betydningsfulde. Især de ældste unge taler om relationen til familien og de nærmeste venner som noget, der kræver hårdt arbejde, men det er et arbejde, de er villige til at udføre. De digitale arenaer åbner op for, at dette arbejde kan foregå konstant – og ikke bare i forhold til de mest betydningsfulde fællesskaber. De unges fortællinger præges således af en mulighed for – og forpligtelse til – at prioritere og vedligeholde en lang række fællesskaber.

Fællesskaber – er et følsomt forhold, som man selv er ansvarlig for: Dette konstante vedligeholdelses- og prioriteringsarbejde skal ses i lyset af, at de unge i vid udstrækning oplever det som deres eget ansvar at skabe og opretholde deres fællesskaber – og at mange fællesskaber opleves som succeskriteriet for et godt ungdomsliv. De unge giver således udtryk for, at ungdomslivet præges af en norm om, at man skal have et socialt liv med et

væld af fællesskaber, stærke venskaber osv., og at det indimellem kan skabe et forventningspres og en følelse af ikke at kunne slå helt til. Denne norm om fællesskaber viser sig hos flere som en søgen efter 'rigtige' venskaber og fællesskaber, som er fællesskaber, der ikke kræver så stor indsats.

Fællesskaber – bliver til i orienteringer mod tryghed, idealer, præstation og ungdomskultur: Selvom der i nogen grad er et forventningspres koblet til det sociale liv, orienterer de unge sig i vid udstrækning mod fællesskaber, som kan give dem en oplevelse af tryghed og tilhørsforhold. Her spiller ikke mindst familien og de nærmeste venner en afgørende rolle. Men de unge har også andre tilgange til fællesskaber: Bl.a. orienterer de sig mod fællesskaber, hvor de kan folde sig selv og deres livsprojekter ud, og hvor de sammen med andre kan arbejde for nogle bestemte samfundsideal. Ikke overraskende orienterer de unge sig også mod fællesskaber præget af fester og ungdomskultur, omend de unge kun i mindre grad italesætter disse fællesskaber som betydningsfulde.

Betydningsfulde fællesskaber – et overblik

De unge i undersøgelsen fortæller om betydningsfulde fællesskaber på fire forskellige arenaer: 1) Familie; 2) Skole/uddannelse; 3) Fritidsliv og 4) Digitale medier. Karakteren og antallet af fællesskaber på disse arenaer varierer meget, men vores studie viser en række fællestræk. De store samfundsmæssige forandringer i unges fællesskaber beskrives ofte som en bevægelse fra automatiske og faste fællesskaber bundet af normer, klasse og tradition til et samfund præget af fællesskaber, der i stigende grad fremstår flygtige og selvvalgte og hvor den enkelte unge i langt højere grad skal vælge og forme sine egne fællesskaber. De unges fortællinger i dette studie har både vist disse individualiseringstendenser, men også at de unge samtidig søger de faste traditionelle fællesskaber. Mens flere toneangivende samfundsteoretikere har fokuseret på den betydning, som individuelle valgprocesser har for unges fællesskabsdannelse, oplever de unge i undersøgelsen i højere grad deres fællesskaber som noget, de er havnet i og er blevet en del af som følge af en række ydre forhold: hvilken familie de tilhører; hvilken skole de har gået på osv. Samtidig er der forskel på, i hvilket omfang fællesskaberne på

de forskellige arenaer opleves som selvfølgelige hhv. valgbare, og der er forskel på, hvordan dette kommer til udtryk blandt unge i forskellige aldre. F.eks. fremtræder familien på ingen måde som mindre betydningsfuld for de unge, og uddannelse-, studie- og arbejdsfællesskaber er stadig helt centrale fællesskaber. Samtidig har de unge kun ganske få fællesskaber, som er opstået udenfor familien eller institutionslivet. De unge i undersøgelsen udviser også stadig et stort samfundsengagement og interesse for at bidrage til den verden, de er en del af. Men når vi kommer mere ind i fortællingerne, viser der sig en lang række tegn på, at fællesskaberne ikke har den samme selvfølgelighed som tidligere. De unges fortællinger handler i udpræget grad om, hvordan de kontinuerligt arbejder på at fastholde og vedligeholde fællesskaber på alle arenaer.

Familien har en særstatus som betydningsfuldt fællesskab. Selvom mange af de unge er vokset op i brudte familier, opleves familien som et selvfølgeligt ankerpunkt, der altid vil være der, og hvis betydning i tilværelsen, der ikke sættes spørgsmålstejn ved. Familien skal være der, hvis man skal trives. Selv når de unge er flyttet hjemmefra, fastholder familien denne position. De ældre unge taler således ikke om løsrivelse og frihed fra forældre og familie, der fortsat er en aktiv del af de unges liv og understøtter dem i deres hverdagsliv, fremtidsplaner osv. Samtidig oplever de unge selv en betydelig forpligtelse til at få familien til at fungere, og de giver udtryk for, at de prioriterer familien højt og er villige til at ofre megen tid og energi på at vedligeholde relationerne med de øvrige familiemedlemmer. Selvom de unge i vid udstrækning opfatter familien som selvfølgelig og uomgængelig, tager de den langt fra for givet. For de unge i undersøgelsen bliver familien det væsentligste ankerpunkt i et individualiseret samfund.

Skole og uddannelse danner også ramme om en række betydningsfulde fællesskaber: klassefællesskaber, vennegrupper og de allernærmeste venner finder de unge ofte i skolen eller på uddannelsen. Ligesom familien er det et vilkår, de unge ikke sætter spørgsmålstejn ved. I modsætning til familien ligger der imidlertid ikke blot et betydeligt arbejde i at opretholde skole-/uddannelsesfællesskaberne – de unge taler også om det store arbejde, der ligger i at få disse fællesskaber etableret og blive inkluderet i dem. Selv hos den yngste aldersgruppe er det således et gennemgående tema i fortællin-

gerne, at de føler sig forpligtede på at få ex klassefællesskaberne etableret, samtidig med at det kan være svært for dem at finde ud af, hvordan de kan finde deres egen plads i dem. Skole-/uddannelsesfællesskaberne fremstår således både som hårdt arbejde og præget af usikkerhed, men de har afgørende betydning for de unge, bl.a. fordi de danner udgangspunkt for de unges nærmeste venner. Sammen med familien tales disse frem som afgørende ankerpunkter i de unges liv, men uden den samme oplevelse af sikkerhed og tryghed.

Fritiden tilbringer de unge ofte sammen med unge fra skolen/uddannelsen. Der er derfor et sammenfald mellem de fællesskaber, de etablerer i skolen/uddannelsen hhv. i foreningerne og andre fritidssammenhænge. Ligesom skole-/uddannelsesfællesskaberne opleves disse fællesskaber i nogen grad som selvfølgelige. Man har måske gået til fodbold, siden man var lille, og har haft et fællesskab omkring det. Med alderen opleves foreningsfællesskaberne imidlertid som stadig mere valgbare, og en del unge dropper foreningen som ramme om deres fællesskaber. Andre unge vælger dog at blive i foreningen og at intensivere deres relation til denne. For disse unge kommer fællesskaberne i højere grad til at bygge på en fælles identifikation med et værdigrundlag, en foreningsramme osv., der ikke bare fylder i disse unges liv, men ligeledes er noget, de oplever en stor forpligtelse overfor. En sådan identifikation og forpligtelse ses også i forhold til lokalt forankrede fællesskaber, fx lokale fødevarerfællesskaber. Nogle af de unge taler også om fitnessfællesskaber. Disse fællesskaber kan de unge også føle sig forpligtede overfor, om end omdrejningspunktet her ikke er en identifikation med et værdigrundlag mv., men dyrkelsen af krop og æstetik.

De sociale medier opleves heller ikke som en arena, de unge kvit og frit kan vælge til og fra. De sociale medier er således helt afgørende for de unges kommunikation med de fællesskaber, de har etableret på de tre andre arenaer. Indimellem tager det digitale dog mere eller mindre over, og der er eksempler på venskaber, der overvejende er virksomme på de digitale medier, uden at de af den grund beskrives som mindre vigtige eller tætte. I andre tilfælde bruges de digitale medier til at fastholde kontakten med mere perifere fællesskaber, der ellers var i farezonen for at glide ud. Derved kommer de til at understøtte den akkumulation af fællesskaber, der sker

over tid i de unges liv, og som de ældre unge bruger megen tid og energi på at håndtere. Ikke alle disse fællesskaber er lige betydningsfulde, men de er med til at øge oplevelsen af fællesskaber som noget, der skal prioriteres og vedligeholdes.

Selvom de unge kun i begrænset omfang oplever deres betydningsfulde fællesskaber som noget, de aktivt opsøger og vælger, tager de ingeniunde fællesskaberne for givet. De unge oplever i vid udstrækning en identifikation med og en forpligtelse over for deres betydningsfulde fællesskaber. Det gælder især familie og skole-/uddannelsesfællesskaberne: Selv efter de er flyttet hjemmefra eller er sluttet på en uddannelse, prioriterer de arbejdet med at opretholde disse fællesskaber. Det er ikke i samme grad tilfældet for foreningsfællesskaberne, der i højere grad er koblet til deres foreningsaktivitet, og da en del unge dropper foreningsdeltagelsen, glider foreningsfællesskaberne også ud af disse unges fortællinger. Hverken familien eller skole-/uddannelsesfællesskaberne opleves dog som valgbare, men selvom de unge således ikke er individualiserede i den forstand, at deres fællesskaber er afkoblet samfundsmæssige institutioner og arenaer, synes individualiseringen at have sneget sig ind i deres tilgang til fællesskaberne – det er noget, der spejler, hvem man er, og som man selv har ansvar for at skabe, og selv det, man ikke har valgt, må man tage ansvar for og skabe.

Tilgange til fællesskaber – seks fællesskabsorienteringer

Selvom de betydningsfulde fællesskaber langt fra altid opleves som valgbare, forholder de unge sig løbende til, hvilken plads de selv har i fællesskaberne, og hvordan fællesskaberne giver mening i forhold til deres livssituation. I rapporten har vi tegnet et billede af, hvad det er, de unge orienterer sig imod – eller søger efter – når de forholder sig til, hvordan fællesskaberne kan give mening for dem. Vi har identificeret i alt seks orienteringsformer. Orienteringsformerne er i praksis vævet ind i hinanden, men for at skabe analytisk klarhed har vi beskrevet dem hver for sig.

Orientering mod intimitet og bekræftelse. Denne orienteringsform handler i vid udstrækning om at søge efter fællesskaber og venskaber, hvor

man kan være sig selv og blive set og anerkendt som sådan. En tryk zone, hvor man ikke skal præstere og være på, men derimod kan løse skuldrene og slappe af. Denne orienteringsform kan bl.a. ses i lyset af de krav om kontinuerligt at udvikle sig selv og præstere, der kendetegner nutidens ungdomsliv.

Orientering mod selvudfoldelse og selvinvestering. Denne orienteringsform er en orientering mod fællesskaber, hvor de unge oplever at kunne udleve et brændende ønske om at gøre en forskel og sætte et positivt aftryk. Det står helt centralt for de unge, at de selv kommer i spil. Selvom mange af de unge gerne vil sætte et positivt aftryk på noget – en sag – vedrører denne orienteringsform primært de unges forhold til sig selv – at de selv nyder at gøre en indsats – selvom der ikke behøver at være et modsætningsforhold herimellem.

Orientering mod idealer og et bedre samfund. De store fortællinger om livet og samfundet lever fortsat og kommer til udtryk i de unges fællesskabsorienteringer. Det kan fx være det kristne budskab eller den grønne omstilling. I denne fællesskabsorientering er det således idealerne, det gode samfund, værdierne, sagen, der er i fokus, og orienteringen handler om at deltage i et fællesskab, hvor man arbejder hen imod denne sag.

Orientering mod arbejde og fremtidsplaner. Denne orienteringsform afspejler de unges orienteringer mod fællesskaber, der rummer potentialer i forhold til deres arbejde og fremtidsplaner. Denne orienteringsform kan ses som et udtryk for, hvordan de unge søger at orientere sig i et stadig mere konkurrence- og præstationspræget ungdomsliv, hvor der stilles øgede krav til at begå sig og handle ud fra strategiske og nytteorienterede kriterier, og som også stiller krav om at holde sig selv og sin krop vedlige.

Orientering mod forpligtelse og kontinuitet. De unge orienterer sig også mod fællesskaber drevet af en følelse af forpligtelse, eller fordi de trives med den kontinuitet, det giver at have en rolle, som er afgørende for, om fællesskabet fungerer. Denne orienteringsform understøttes af de digitale medier, der gør det muligt at forvalte og håndtere stadigt flere fællesskaber, der således ikke blot danner grobund for mere flygtige og uforpligtende

fællesskaber, men også danner grobund for forpligtelse og kontinuitet.

Orientering mod fest og ungdomskultur. Denne orienteringsform fylder ikke meget i de unges fortællinger, men viser sig i diverse huller og sprækker i disse. De unge i undersøgelsen taler således om nære venner, vennegrupper osv., som de også drikker og går i byen med. Selvom denne orientering ikke fylder så meget i fortællingerne i denne undersøgelse, er den alligevel til stede i alle de unges fortællinger, og dens betydning understøttes af anden forskning, som viser, at den udgør en integreret del af danske unges tilblivelsesprocesser og fællesskabsorienteringer.

Generelt er alle seks orienteringsformer repræsenteret på tværs af de tre aldersgrupper, og der lader heller ikke til at være store forskelle mellem drenge og pigers orienteringer mod fællesskaber. De seks orienteringsformer bevæger sig på kryds og tværs af hinanden og rettes mod fællesskaber på forskellige arenaer. Samtidig synes ikke alle fællesskaber at have lige stort potentiale i forhold til alle orienteringsformer. De fællesskaber, der etableres i skole og på uddannelse, kobles til et bredt spektrum af orienteringsformer. Her ses både orienteringen mod intimitet og bekræftelse, orienteringen mod selvudfoldelse og selvinvestering, orienteringen mod forpligtelse og kontinuitet samt orienteringen mod fest og ungdomskultur, hvilket givetvis skyldes, at disse fællesskaber tager mange forskellige former: nære venner, vennegrupper, klassefællesskaber osv. Foreningsfællesskaberne tales overvejende frem i forhold til orienteringerne mod selvudfoldelse og selvinvestering, arbejde og uddannelsesplaner samt idealer og et bedre samfund. Familien tales overvejende frem i forhold til orienteringen mod intimitet og bekræftelse og forpligtelse og faste roller. Den digitale arena indgår som en dimension i de fleste fællesskaber, men tales her overvejende frem i forhold til forpligtelse og faste roller, da den fremstår som en arena, der muliggør kontinuitet og fastholdelse af fællesskaber.

LITTERATUR

- Andersen, J. (Upubliceret). *Kampen for ens eget fælles bedste – om unge, demokrati og politisk deltagelse*. Arbejdsrapport. Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet.
- Andersen, J. (2013). På jagt efter vindere – og tabere. Krisen og aktuelle ungdomskulturer. I *Tid og tendenser*, nr. 1, vol. 18.
- Andersen, U. (red.) (2012). Unge og læringsfællesskaber. I *Skillelinier og Bindestreger: En antologi om unge og fællesskaber*. Ungdomsringen.
- Anderson, B. (2001). *Forestillede fællesskaber*. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag.
- Andreasson, J. & Johansson, T. (2015). *Fitnessrevolutionen: krop, hälsa och gymkulturens globalisering*. Carlsson Bokförlag.
- Bauman, Z. (2002). *Fællesskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bauman, Z. (2006). *Flydende Modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995). Individualization in Modern Societies – Perspectives and Controversies of a Subject-Oriented Sociology” i P. Heelas (ed.) *Detraditionalization*. Oxford: Blackwell. Oxford: Blackwell.
- Brinkmann, S. (2011). John Dewey og fællesskabens pædagogik. I Jensen, E. & Brinkmann, S. (red) *Fællesskab I Skolen*. Akademisk Forlag, 151-171
- Demant, J. (2008). Liquid Socialities.... Ph.d.-afhandling, Sociologisk institut, Københavns Universitet.
- Dansk Ungdoms Fællesråd (2013). *Foreningslivets værdi – Identitet og fællesskab*, DUF fakta ark 2013. Dansk Ungdoms Fællesråd.
- Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230
- Eriksson, B. (2009). Socialiseret til individualisering, globaliseret til æstetisering. I Lund, J. & Bolt, M. (red) (2009). *Fællesskabsfølelser: Kunst, filosofi og politik*, 83-100.
- Espersen M. (2012). Frivillige fællesskaber – selviscenesættelse eller rendyrket altruisme. I *Skillelinier og Bindestreger: En antologi om unge og fællesskaber*. Ungdomsringen, 79-90.
- Fridberg, T. & Henriksen, L. S. (Eds.) (2014). *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under sen-moderniteten*. Hans Reitzels Forlag.

- Grubb, A. (2016). 'Vi skal bare hjælpe og spise chokoladestik': - En kvalitativ undersøgelse af unge frivilliges deltagelse i en ikke-medlemsbaseret, digitalt koordineret organisationsform af frivilligt arbejde. Aalborg Universitetsforlag (Ph.d.-serien for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet).
- Hansen, N. H. M. & Sørensen, N. U. (2014). *Unge motivation for politisk deltagelse*. Aalborg Universitet.
- Hansen, H. R. & Henningsen, I. (2010). Lærerforståelser om elevmobning. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*. Vol 47, 3-23.
- Haavind, H. (2000). *Kön och tolkning. Metodiske möjligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Hansen, K.G. (2011). Kønnede fællesskaber i skolen. I Jensen, E. & Brinkmann, S. (2011). *Fællesskaber i skolen—udfordringer og muligheder*. København: Akademisk Forlag, 79-104.
- Heggen, K. & Øia, T. (2005). *Ungdom i endring: mestring og marginalisering*. Abstrakt forlag.
- Henriksen, L.S. (2014). Anledninger, sociale netværk og begrundelser for frivilligt arbejde. I Fridberg, T. & Henriksen, L. S. (Eds.) (2014). *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 105-130.
- Sørensen, N.U., Hutter, C., Katznelson, N. & Juul, T. M. (2013). *Unge motivation og læring: 12 eksperter om motivationskrisen i uddannelsessystemet*. Hans Reitzels Forlag.
- Ibsen, B. (2006). *Foreningsidrætten i Danmark: Udvikling og udfordringer*. Idrættens Analyseinstitut.
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Simonsen, B. & Sørensen, N. U. (2009). *Ungdomsliv. Mellem individualisering og standardisering*. Samfundslitteratur.
- Jensen, E. & Brinkmann, S. (red.) (2011). *Fællesskaber i skolen—udfordringer og muligheder*. København: Akademisk Forlag.
- Jørgensen, A. (2008). *Lokale fællesskaber i den senmoderne by*. Dansk sociologi, 19(3), 9-24.
- Jørgensen, P. S. (2009). Individ og fællesskab – i lys af moderniseringen. *KVAN—Tidsskrift for Læreruddannelse og skole*, 85, 7-18.
- Jørgensen, P.S. (2012). Familien er det første fællesskab du møder. I Andersen, U. (red.) (2012). *Skillelinjer og Bindestreger: En antologi om unge og fællesskaber*. Ungdomsringsen, 35-42.

- Jensen E. (2011): Skolens fællesskaber: elever, lærere og forældre. I Jensen, E. & Brinkmann, S. (2011). *Fællesskab i skolen*. København: Akademisk Forlag, 21-44.
- Jensen, J.L. (2012): Fællesskaber og netværk gennem sociale medier. I *Skillelinjer og Bindestrøger: En antologi om unge og fællesskaber*. Ungdomsringen, 131-143.
- Katznelson, N. & Sørensen, N. U. (2015). *Unge identitetsdannelse i forandring*. I Sørensen, M (ed.) *Skole og Fritidspædagogik*. Akademisk Forlag, 175-193.
- Kiesler, S. (1997). *Culture of the Internet*. Psychology Press.
- Laub, T.B. (2013) *Danskernes motions- og sportsvaner*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larsen, M. C. (2016). An 'Open Source' Networked Identity. On Young People's Construction and Co-construction of Identity on Social Network Sites. In *Youth 2.0: Social Media and Adolescence*. Springer International Publishing, 21-39.
- Larsen, M.C. (2009). Sociale netværkssider og digital ungdomskultur: når unge praktiserer venskab på nettet. I *MedieKultur*, 47, 45-65.
- Levinsen, K. & Fridberg, T. (2008). Unge, foreningsliv og frivilligt arbejde. I Levinsen, K. & Muusmann, N. (red) *Unge Stemmer – Nyt engagement i politik og samfund?* Ungdomsringen i kommission hos Syddansk Universitet.
- Nielsen, J. C., Christian, J., Højholdt, A. & Simonsen, B. (2004). Ungdom og foreningsliv. I *Demokrati, fællesskab, læreprocesser*. Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Nielsen, L.Y. (2016). *Indfoldede og udfoldede kroppe: en undersøgelse af kropslig performance på modebloggen*, Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet.
- Maffesoli, M. (1995). *The time of the tribes: The decline of individualism in mass society*. Sage.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE Publications, inc.
- Pedersen, L. M. (2014). HVAD KÆMPER VI FOR? – Utopien om det gode samfund versus utopien om selvrealisering. *Psyke & Logos*, 35(1), 10
- Pless, M., Katznelson, N., Hjort-Madsen, P. & Nielsen, A. M. W. (2015). *Unge motivation i udskolingen*, Aalborg Universitet.

- Reid, E. & Kolko, B. (1998). Dissolution and Fragmentation: Problems in Online Communities. *CyberSociety II*.
- Senft, T. M. (2012). Micro celebrity and the Branded Self. I Jean Burgess & Alex Brunds (red.). *A Companion to New Media Dynamics*. Malden, MA: Blackwell. 2012, 346-354.
- Sharland, E. (2006). Young People, Risk Taking and Risk Making: Perspectives for Social Work. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 7(1).
- Sørensen, N. U., Katznelson, N., Nielsen, J. C. & Lindstrøm, M. D. (2010). *Den svære ungdom: 10 eksperter om unges trivsel og mistriivsel*. J. C. Nielsen (red.). Hans Reitzels Forlag.
- Thomsen, J. P. (2016). Unge i Danmark–18 år og på vej til voksenlivet. *Årgang 95–Forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*, Rapport serie 16:18, SFI.
- Van Hauen, E. (2009). *Farvel til egofest: Og goddag til formål og fællesskaber*. Akademisk Forlag.
- Wollebæk, D. & Aars, J. (2011). Har de vokst det av seg? Generasjons-og livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillig organisering. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 11(1).
- Woodman, D. & Wyn, J. (2015). Class, gender and generation matter: using the concept of social generation to study inequality and social change. *Journal of Youth Studies*, 18(10), 1402-1410.
- Ziehe, T. (1989). *Ambivalenser og mangfoldighed. Tekster om ungdom, skole, æstetik, kultur*. Politisk Revy.

APPENDIX

Opmærksomhedspunkter for foreningslivet

Foreningslivet danner udgangspunkt for fællesskaber, der i de tidlige ungdomsår både fremstår selvfølgelige og betydningsfulde. I løbet af ungdomstiden ændres foreningslivets betydning som fællesskabsarena. Den fremstår mindre selvfølgelig, og nogle unge vælger foreningerne og deres fællesskaber fra, mens andre unge intensiverer deres forhold til foreningen, og foreningsfællesskaberne opnår her endnu større betydning for de unge. Selvom de unge søger forskellige ting i foreningerne, er de orienteringsformer, de unge taler stærkest frem i forhold til foreningerne, orienteringen mod selvudfoldelse og selvinvestering og orienteringen mod idealer og et bedre samfund. Orienteringen mod arbejde og uddannelsesplaner gør sig også gældende i forhold til foreningerne, om end primært blandt helt unge, der er i en fase af livet, hvor de netop er begyndt at spekulere på uddannelsesvalg osv.

I det følgende vil vi med afsæt i undersøgelsen fremdrage nogle pejlemærker for foreningslivets arbejde med at udvikle fællesskaberne med henblik på at inkludere flere unge. Pejlemærkerne tager udgangspunkt i, at de unge giver udtryk for, at de allerede orienterer sig mod foreningerne på nogle bestemte måder, men at foreningerne evt. kan blive endnu skarpere på, hvordan de møder og griber disse orienteringer. Men samtidig er det også en præmis for pejlemærkerne, at der er orienteringsformer, som er vigtige for de unge, men som kun i yderst begrænset omfang tales frem i forhold til foreningerne. Her kan det evt. være en ide at reflektere over, i hvilket omfang og på hvilke måder det kunne være en idé at byde stærkere ind i forhold til disse orienteringsformer. Pejlemærkerne skal ikke læses som færdige forslag, der uden videre kan rulles ud i foreningerne, men snarere som opmærksomhedspunkter, man kan have blik for i arbejdet med at øge inklusionen af flere unge i fællesskaberne og fastholdelse af de unge gennem deres ungdomsår. Man kan således bruge pejlemærkerne til at reflektere

over situationen i sin lokale forening. Hvert pejlemærke giver således anledning til at overveje følgende: *Gør vi dette? Kunne vi blive bedre til at gøre det?* Og hvis man ikke gør det: *Kunne det være relevant at gøre?*

Orienteringen mod intimitet og bekræftelse står centralt i de unges fortællinger om betydningsfulde fællesskaber. Det er primært familien og de nærmeste venner, der kobles til denne orienteringsform, men da skolen/uddannelsen danner ramme om de nærmeste venskaber, spiller denne arena ligeledes en indirekte rolle. Når man ser bort fra de ældre unge, der har intensiveret deres forhold til foreningen, er foreningslivet imidlertid relativt fraværende, når de unge beretter om deres orientering mod intimitet og bekræftelse. Da det er en helt central fællesskabsorientering, som er afgørende for, hvor de unge vælger at fokusere deres vedligeholdelsesarbejde osv., kan det være vigtigt for foreningerne at reflektere over, hvordan de får styrket deres position som en arena, der også kobles til og forstås som et intimt og bekræftende rum. Der kan endog her være en særlig rolle at spille for foreningerne, idet skolen/uddannelsen i nogen grad opleves som en arena, hvor fællesskaberne præges af usikkerhed og hårdt arbejde.

Hvilken opmærksomhed er der i foreningen på at understøtte de unges etablering af venskaber i foreningen eller fastholdelse af de venskaber, de har med sig fra andre arenaer? Er det trygt for de unge at færdes i det sociale liv i foreningen? Er der plads til mangfoldighed – kan man være sig selv? Er der en imødekommende og inkluderende tone – også på de digitale platforme?

Orienteringen mod idealer og et bedre samfund, der gør sig gældende hos flere af de unge i undersøgelsen, rettes overvejende mod forenings- og fritidsfællesskaber, hvilket stemmer overens med den grundlæggende betydning, foreningslivet samfundsmæssigt tillægges i forhold til unges demokratiske dannelse og deltagelse. Men hver forening har sit værdigrundlag, ligesom mange foreninger har et mere eller mindre eksplisit samfundsforandrende sigte skrevet ind i deres formålserklæringer. Hvis foreningerne skal appellere til de unges orientering mod idealer og et bedre samfund, er det vigtigt at tydeliggøre disse idealer for de unge og gøre fællesskaberne til bærere af disse idealer.

Hvilke grundlæggende idealer har jeres forening? Er der et samfundsforandrende perspektiv indbygget? Hvordan er de formidlet til de unge? Er de unge bevidst om disse idealer, og hvordan arbejder de med dem i deres fællesskaber i foreningen? Hvad kan I gøre for at styrke følelsen af et fælles projekt? I kan overveje om der kan laves små konkrete projekter eller happenings som understøtter foreningens samfundssigte.

Orienteringen mod at folde sig selv ud og investere sig selv – bl.a. med henblik på at gøre verden til et bedre sted at leve – står stærkt hos de unge i undersøgelsen. Ligesom de unge er orienteret mod idealer og et bedre samfund, er de optændt af et ønske om at gøre en forskel som personer. Det handler om at mærke, at man bruger sig selv og sine ressourcer, men også om at spejle sig i andre unge, der gør det samme. De unge fortæller i vid udstrækning forenings- og fritidslivsfællesskaberne frem i forhold til denne orienteringsform. Men her er det ikke tilstrækkeligt, at foreningerne har et tydeligt ideal eller samfundsforandrende sigte. Det centrale er her, at de unge oplever, at de kan folde sig selv ud og investere sig selv i et samspil med andre unge, når de arbejder hen imod deres egne idealer eller samfundsforandrende visioner. De unge skal m.a.o. kunne forløse deres eget projekt som en del af foreningsdeltagelsen.

Er der plads til at de unge selv kan være med til definere, hvordan foreningens idealer skal formuleres og ikke mindst praktiseres? Hvilken type forening kunne de unge ønske sig, at I var? Gives der plads til, at de unge etablerer et personligt ejerskab for foreningens virke, eller – på mikroniveau – for holdet, i ungdomsgruppen, kampagnen? Inviteres de unge til at tage ansvar for aktiviteter – som de selv har defineret? Husk, at denne orienteringsform kan komme i konflikt med lange møder og omstændelige beslutningsprocesser. De skal kunne mærke, at der sker noget, og at de er drivende i processen.

Orienteringen mod forpligtelse og kontinuitet ses bl.a. hos de lidt ældre unge, som er blevet i foreningerne og har intensiveret deres forhold til disse. Disse unge i undersøgelsen beskriver overgangen fra at deltage i en foreningsaktivitet til at engagere sig i selve foreningens organisering som en proces drevet af en forpligtelse over for foreningen og dels en orientering

mod at have en kontinuitet i deres liv. De har ønsket at blive i foreningen og de fællesskaber, de indgår i der. Men samtidig har de også fået en mulighed for at rykke deres foreningsengagement fra et område til et andet. Andre unge fortæller, at de droppede foreningen, da aktiviteten blev mere seriøs, og fællesskabet omkring den begyndte at smuldre. Disse unge har enten ikke været interesseret i en foreningsforpligtelse og kontinuitet af deres foreningsliv, eller også var det sværere for dem at få øje på, hvordan de kunne rykke deres foreningsengagement fra et område til et andet.

Er det tydeligt for de unge, hvordan de kan engagere sig i foreningslivet på forskellige måder? Oplever de unge at der er brug for deres engagement? Visse unge er ikke interesseret i at droppe en aktivitet, men føler sig hjemløse og ved ikke, hvor de skal gå hen med deres orientering mod forpligtelse og kontinuitet, hvis fællesskabet omkring aktiviteten med tiden smuldrer. Kan foreningerne blive bedre til at understøtte fællesskabsorienterede aktiviteter målrettet denne gruppe af lidt ældre unge?

En række forskellige orienteringsformer er koblet til den vedligeholdelse og udvikling af fællesskaber, som finder sted på den digitale arena. Det kan handle om at skabe et rum for fastholdelse af intimitet og bekræftelse; muligheden for at opretholde forpligtelse og kontinuitet osv. Den digitale arena spiller en central rolle i de unges indsats for på forskellig vis at vedligeholde deres fællesskaber. Det kan have betydning for de unges prioritering af foreningsfællesskabernes, i hvilket omfang de er til stede i de sociale medier på måder, så de unge kan mødes i det digitale rum omkring foreningsaktiviteter og foreningslivet.

Hvordan bruger de unges i jeres forening de sociale medier? Har de aktive digitale fællesskaber på holdet – i hele foreningen? Kan man mon skabe en form for digitale fællesskaber, hvor de unge stadig kan være i kontakt med foreningsfællesskabet – selv om de forlader det i en periode?